

Univerzita Palackého v Olomouci
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra pastorální a spirituální teologie

Marcela Maria Císařová
Obor: Spirituální a křesťanská formace dospělých
II. ročník – kombinované studium

**STAV PANEN A PANENSKÝ STAV
NA MORAVĚ V LÉTECH 1889 – 1989**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Marta Lucie Cincialová, Th.D.

OLOMOUC 2012

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci zpracovala samostatně, s použitím výhradně zde uvedených pramenů a literatury.

Olomouc, 13. dubna 2012, pátek velikonočního oktávu

.....

Děkuji Mons. Josefu Šikovi, Stanislavě Anežce Salavové a Mgr. Heleně Maláškové za důvěru při vzájemných rozhovorech, v nichž se neváhali podělit o své životní zkušenosti spojené s působením v „umlčené církvi“. Velmi si toho vážím.

Vedoucí této práce, sestře Mgr. Martě Lucii Cincialové, Th.D. děkuji nejen za odborné vedení, ale také za její vzácnou trpělivost a osobní přátelství. Za podnětné připomínky a jazykovou korekturu práce jsem velmi vděčná Mgr. Veronice Plavcové.

S vděčností jsem přijala pomoc zasvěcené panny Mgr. Martiny Vintrové, Th.D., která mi laskavě zapůjčila knihy z 19. století. Můj dík patří také P. Josefu Jahodovi, RNDr. Miloši Winklerovi a mému tatínkovi doc. Mgr. Otto Císaři, bez jejichž podpory a osobní pomoci bych se nemohla věnovat psaní této práce.

OBSAH

ÚVOD	6
1 POČÁTKY, ROZVOJ A ÚSTUP STAVU PANEN.....	10
1.1 Novozákonní svědectví o počátcích zasvěceného života panen.....	10
1.2 Zasvěcené panny v prvních křesťanských staletích.....	13
1.2.1 Doba přípravy a liturgický obřad panenského zasvěcení	14
1.2.2 Životní praxe zasvěcených panen ve spise sv. Ambrože <i>De virginibus ad Marcellinam</i>	17
1.2.2.1 Vztah ke Kristu, Panně Marii a modlitba	17
1.2.2.2 Půst, askeze a kajícnost.....	19
1.2.2.3 Práce, služba a společný život	21
1.2.2.4 Chování, vzhled a společenské styky	22
1.2.3 Závaznost panenského zasvěcení	25
1.2.4 Slovo o radosti.....	27
2 PANENSKÝ STAV NA MORAVĚ OD SKLONKU 19. STOLETÍ DO ROKU 1950	29
2.1 Panenský stav v knize <i>Kristus a panna</i>	31
2.1.1 Prostředky k zachování panenského stavu	32
2.1.2 Vzory panenství.....	36
2.1.3 Pobožnosti panen a církevní bratrstva	37
2.1.4 Cesta růstu duchovního života.....	38
2.1.5 Vyučování v modlitbě	41
2.1.6 Panenský slib	43
2.1.7 Panna Maria – zrcadlo ctností pro panny	44
2.1.8 Úvahy pro křesťanské slovanské panny a pro panny služebné	46
2.2 Panenský stav a <i>Knihy o panenství</i>	47
2.2.1 Pohled <i>Knihy o panenství</i> na panenský stav ve světě.....	48
2.2.2 Vybrané aspekty životní praxe panen ve světě.....	50
2.3 Panenský stav a počátky úsilí o obnovu stavu panen v I. pol. 20. století.....	52
2.4 Právní závaznost soukromého slibu čistoty.....	55
2.5 O poněkud zdrženlivé radosti	57

3 SKRYTÁ CÍRKEV A ZASVĚCOVÁNÍ ŽEN V BRNĚNSKÉ DIECÉZI.....	59
3.1 Kněží a biskupové podílející se na tajné formaci žen k zasvěcenému životu ..	60
3.2 Rozhovor s Mons. Josefem Šikem	64
3.3 Zpovědní schémata Felixe M. Davidka	69
3.3.1 Zpovědní schéma svobody a odpovědnosti	70
3.3.2 První zpovědní schéma	71
3.3.3 Druhé zpovědní schéma	73
3.4 Svědectví Heleny Maláškové a Stanislavy Anežky Salavové	74
3.5 Program formace v letech 1968 – 1970 podle zápisků Stanislavy Anežky Salavové	79
3.5.1 Naukový obsah přednášek	79
3.5.2 Průběh formace, sliby a stavovské povinnosti zasvěcených žen	80
3.6 O skryté radosti	85
ZÁVĚR	88
PRAMENY	92
PRIMÁRNÍ LITERATURA	93
SEKUNDÁRNÍ LITERATURA	94
SEZNAM PŘÍLOH	98
PŘÍLOHY	99

ÚVOD

Starověký stav panen, latinsky *ordo virginum*, byl jednou z původních forem zasvěceného života realizovaných v křesťanských obcích prvotní církve. Byl také jednou z prvních odpovědí na Ježíšovo pozvání k celibátu pro Boží království určené těm, jimž je dáno je pochopit (srv. Mt 19, 11)¹. Zasvěcenému životu a tomu, jak má být prožíván v konkrétních podmínkách, ať už v poustevnické samotě nebo uprostřed obce a rodiny, jako tomu bylo právě u zasvěcených panen, byla poměrně záhy ze strany biskupů věnována systematická pozornost. V zasvěcených pannách začali církevní otcové spatřovat obraz církve i obraz budoucího života v Božím království, kde se již lidé nebudou ženit ani vdávat, ale budou podobni andělům (srv. Mk 12, 25). Úcta k panenskému životu Panny Marie byla dalším akcentem v postoji k zasvěceným pannám, kterým proto byla Matka Boží dávána za nejvyšší vzor a zvláštní ochránkyni.

Zasvěcené panny žily z počátku převážně ve svých rodinách a pod pravomocí místního biskupa. Po skončení doby pronásledování a zvláště po vzniku prvních klášterů volily stále častěji společný život – ať už pod dohledem biskupa nebo podle řeholních pravidel. Takovým způsobem pečoval o společenství panen např. sv. Ambrož, jehož sestra sv. Marcellina, byla zasvěcenou pannou. Vznik benediktinek je zase spjat se sv. Scholastikou – zasvěcenou pannou a sestrou sv. Benedikta.² Řeholní život postupně zcela převážil a zasvěcené panny z prostředí diecézí vymizely na téměř tisíc let.

Zmizely skutečně? Opravdu už kvůli nebeskému království (srv. Mt 19, 12) nežily žádné ženy panensky vně klášterních klauzur? Víme, že tomu tak nebylo, protože nám historie předkládá mnoho svědectví svatosti i ze světského prostředí. Panny zcela oddané Bohu nacházíme mezi šlechtičkami i prostým lidem. Touhu laiček po zasvěceném životě spatřujeme ve způsobu života bekyní či mantelat a za ozvěnu života zasvěcených panen ve světě můžeme považovat i sdružení „sester pokání“, jehož členkami byly ve 12. století panny a vdovy žijící nadále ve svých rodinách.³ Ani ve světě tedy nechyběly panny, které toužily prožívat svůj život v naprosté odevzdanosti

¹ Texty Písma svatého jsou převzaty z: *Nový zákon. Z původního řeckého znění přeložil Dr. Ondřej M. Petráč O. P.* Řím: Křesťanská akademie, 1970. ISBN neuvedeno.

² Srv. SCHALLER, M. *Svatý Benedikt. Patriarcha západního mnišstva.* Praha: Bohuslav Rupp, 1947, s. 127.

³ Srv. MISZTAL, H. *Svatí a blahoslavení laici.* Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004. ISBN 80-7266-183-3, s. 42.

Bohu, ale jejich životnímu stavu se nedostávalo žádného přijetí či potvrzení ze strany církve.

Pocitování autentického povolání k zasvěcenému panství ve světě vedlo spolu se společenskými změnami v postavení ženy na počátku 20. století k množícím se pokusům o dovolení přijmout panenské zasvěcení (ze strany žen) či je udělit (ze strany diecézních biskupů). Tento proces byl dovršen na II. vatikánském koncilu, kdy bylo rozhodnuto o obnovení stavu panen pro latinskou církev.⁴ Vlastní obřad panenského zasvěcení byl promulgován 31. května 1970.⁵ Od té doby zažívá stav panen nový rozkvět v diecézích po celém světě bez ohledu na to, zda na jejich území byl přítomný ve své historické podobě či nikoliv.

V českých zemích bylo první zasvěcení podle obnoveného obřadu uděleno v pražské arcidiecézi v září roku 1992. Zasvěcené panny a kandidátky tohoto způsobu života se bohužel u mnoha kněží setkávaly nejen s nevědomostí o existenci tohoto stavu, ale také s ironií, nedůvěrou a s neskrývaným despektem. Bylo vysloveno mnoho názorů na neplodný život vrtošivých „starých panen“ a opovážlivost jejich pýchy, s níž by si chtěly osobovat úctu náležející pouze řeholním sestřám. Kněží většinou poukazovali na to, že se v životě církve jedná o neslýchanou novotu, která povede k neúčinné a pokřivené zbožnosti.

Díky studiím, které ve světě vznikly v prvním čtvrtstoletí po obnovení stavu panen a v polovině 90. let začaly pronikat i k nám, mohly zasvěcené panny pozvolna objevovat bohatství identity svého životního stavu. Přesto si nepřestávaly klást otázku, zda jejich dnešní existence v českých a moravských diecézích je skutečně natolik nová, že v podmínkách naší místní církve nemají na co a na koho navázat.

V této práci se pokusíme dokázat, že tomu tak není, ale že i v našich zemích – přinejmenším na Moravě – žily ženy obdobným způsobem života. Z důvodu omezeného rozsahu této práce se zaměříme na léta 1889 – 1989, čili na sto let bezprostředně předcházejících době, kdy se k nám v souvislosti s nově nabytou svobodou mohl rozšířit obnovený stav panen. Ve zkoumaném období v církvi stav panen žijících ve světě

⁴ Srv. II. Vatikánský sněm. Konstituce o posvátné liturgii. Sacrosanctum Concilium. In *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-089-3, s. 125-171. Čl. 80.

⁵ Srv. KONGREGACE PRO BOHOSLUŽBU. Obřad zasvěcení panen. Ordo consecrationis virginum. In *Zasvěcený život ve světle reformy II. vatikánského koncilu (dokumenty z let 1964 – 1997)*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997. ISBN neuvedeno, s. 93-102.

oficiálně neexistoval. V této době proto nemůžeme hovořit o stavu panen, ale o tzv. panenském stavu, k němuž společensky náležely všechny neprovdané ženy, bez ohledu na důvod svého svobodného stavu. Církev ovšem o panenském stavu hovořila pouze v souvislosti se ženami, které chtěly v panenství vytrvat z lásky k Bohu a pokud možno doživotně. Nás bude zajímat hlavně to, nakolik se život těchto žen – přes geografickou, historickou i společenskou rozdílnost – podobal životu zasvěcených panen v prvním tisíciletí po Kristu. Budeme se také zabývat pohledem církve na tyto ženy a jejich životní specifika a všimnout si způsobu pastorační péče o ně.

Abychom mohli zkoumat podobnost života těchto žen se životem zasvěcených panen v prvotní církvi, poukážeme v první kapitole na několik specifických rysů starověkého stavu panen. Podíváme se, jaká byla doba a způsob přípravy a jak se vyvíjel vlastní obřad panenského zasvěcení. Největší pozornost budeme věnovat způsobu života, jaký byl od panen vyžadován, protože jen tak budeme moci hledat paralely s životem doporučovaným duchovními autoritami pannám v období, jímž se zabýváme. Jako podklad pro toto srovnávání použijeme spis sv. Ambrože *De virginibus (O pannách)*, z jehož obsahu vyvodíme stěžejní znaky duchovního i praktického života zasvěcených panen.

Ve druhé části budeme vycházet z knih vyšlých na Moravě a věnovaných pannám žijícím ve světských podmínkách konce 19. a první poloviny 20. století. Nejprve rozebereme knihu *Kristus a Panna*, která je domácí proveniencie a vyšla v Brně roku 1889. V ní budeme hledat styčné body s naukou sv. Ambrože o panenském životě a také si přiblížíme dobový pohled církve na význam a hodnotu z lásky ke Kristu zvoleného panenství prožívaného ve světě. Podrobněji se budeme zabývat také spisem *Nejvznešenější ozdoba nevinných srdcí čili Kniha o panenství* pařížského kanovníka J. Kuléna. Knihu přeložil z francouzštiny Angelus Lubojacký a vyšla ve Frýdku roku 1899. Nakonec tento pohled církve na panenský stav dotvoříme na základě dvou skromnějších děl z první poloviny 20. století. Studie Oldřicha Karlíka *Význam panenství v mravním životě podle sv. Ambrože* uvádí argumenty pro oprávněnost neustálé přítomnosti panenského stavu ve světě a Ambrožovo učení obohacuje o dobový pohled teologa. Brožurka A. Doernera *Na rozcestí* je určena mládeži a v rámci poučení o možných životních stavech, jež si mladí muži a ženy mohou zvolit, uvádí také stav panenský.

Velkým povzbuzením pro zasvěcené panny bylo v 90. letech 20. století svědectví Stanislavy Anežky Salavové – zasvěcené panny, která na sklonku 60. let prošla tajnou formací žen ve skryté církvi. Touto aktivitou, kterou v brněnské diecézi vedli tajně vysvěcení kněží a biskupové se budeme zabývat ve třetí kapitole. Na základě dochovaných rukopisných materiálů a vzpomínek pamětníků si přiblížíme ideu Služebnic Matky církve – žen, které přijaly povolání žít zasvěcený život uprostřed totalitní společnosti zcela skrytě a v nezištné službě farnosti, diecézi a všem potřebným.

Doufáme, že po prostudování uvedených textů a životních svědectví budeme moci konstatovat, že dar zasvěceného panenství prožívaného ve světě byl přítomný i v moravské církevní provincii v letech 1889 – 1989, a to bez ohledu na různost či přízeň společenského uspořádání. Doufáme, že se budeme moci povzbudit také tím, že církev těmto ženám věnovala mateřskou péči a že je v jejich rozhodnutí podporovala, i když se jejich životnímu stavu nedostávalo oficiálního požehnání.

Také budeme hovořit o radosti – o radosti panen z Božího povolání i z jejich místa v církvi i o radosti církve z jejich dcer. Doufáme, že tak budeme moci lépe poznat vynalézavé působení Božího Ducha v životě církve, které se projevuje v uchování a obnově jedné z nejstarších forem zasvěceného života. Rádi bychom dokázali, že zasvěcené panny dnešních dnů se mohou s důvěrou a vděčností povzbuzovat příkladem velkodušných a statečných žen, které osvědčily věrnost Kristu i v dobách velmi těžkých.

1 POČÁTKY, ROZVOJ A ÚSTUP STAVU PANEN

Ježíš svým výrokem o vzdání se manželství (dosl. „eunušič“) pro nebeské království (srv. Mt 19, 12) zasel jako dobrý hospodář do zahrady své církve dobré, vzácné a nové semeno – semeno zasvěceného života. V této kapitole chceme pojednat o životě zasvěcených panen, které žily v srdci mladé církve uprostřed světa. Připomeneme si jejich způsob života utvářený prvními zkušenostmi se zasvěceným životem, a to nejvíce tak, jak se odráží v bratrském napomínání představeného, biskupa a učitele, ale také starostlivého a milujícího bratra zasvěcené panny – svatého Ambrože. Podíváme se na bohatství rozvíjející se liturgie obřadu panenského zasvěcení i na vážnost závazku a úctu, jíž stav panen požíval.

A také budeme mluvit o radosti. Protože pokud čteme starověké spisy věnované pannám, vždycky se setkáme s radostí a vděčností. S vděčností Bohu za dar zasvěceného života a s radostí z těch, které jej přijaly i s radostí z Boha a daru jeho spásy, jejímž je zasvěcený život plodem i předchutí.

1.1 NOVOZÁKONNÍ SVĚDECTVÍ O POČÁTCÍCH ZASVĚCENÉHO ŽIVOTA PANEN

Stav panen byl nazýván *ordo virginum*. Termínem *ordo* – stav byla označována určitá skupina křesťanů, která na základě liturgického obřadu měla v církvi vlastní poslání, odlišné od ostatních věřících.⁶ Příslušnost k takovému stavu byla vymezena buď úřadem, jako u biskupů, kněží a jáhnů, nebo příslušností k určité stálé životní formě, jako právě u panen, ale také u vdov (tzv. *ordo viduarum*), asketů a mnichů (ať už žijících společně – cenobitů, nebo poustevnicků – anachoretů).⁷

Počátky stavu panen – ale i zasvěceného života obecně – bývají často spojovány s úryvkem novozákonního textu ze Skutků apoštolů.⁸ Z něho se dovídáme o césarejském jáhnu Filipovi, jehož čtyři dcery byly panny a prorokyně:

⁶ Srv. *Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-132-6. Čl. 1537 a 1538.

⁷ Srv. KOHUT, P. V. *Zasvěcený život a křesťanské duchovní stavy*. Dialogický smysl různosti životních forem v církvi. *Mezinárodní katolická revue Communio*. 1997-. Svitavy: Trinitas, 2004, č. 3-4. ISSN 1211-7668, s. 242-266.

⁸ Srv. Weber, L. M. *Mysterium magnum. Zur innkirchlichen diskussion um Ehe, Geschlecht und Jungfräulichkeit*. Freiburg: Herder, 1963. ISBN neuvedeno, s. 99. Překlady z německého jazyka provedla autorka.

Druhý den jsme jeli dále do Césareje. Tam jsme šli do domu misionáře Filipa – byl to jeden ze sedmi jáhnů – a zůstali jsme u něho. Měl čtyři dcery, panny, a ty měly dar mluvit pod vlivem vnuknutí. (Sk 21, 8-9)

Filipovy dcery, o nichž se předpokládá, že si zvolily svobodný stav jako odpověď na Ježíšovo pozvání k zasvěcenému životu, žily v domě svého otce. Tato tzv. „domácí askeze“ byla i v dalších staletích charakteristická pro individuální zasvěcený život křesťanů, a to mužů i žen – asketů a panen.⁹ Sestry byly čtyři, tvořily tedy jakousi komunitu, a proto můžeme v uvedeném textu rozpoznat i zárodek zasvěceného života prožívaného ve společenství. Tyto panny sice žily v ženském společenství, ale vzhledem k tomu, že funkci představeného v této rodinné komunitě jistě vykonával jejich otec, jáhen Filip, bývá jejich situace přirovnávána ke vztahu, jaký byl později mezi zasvěcenými pannami a jejich diecézním biskupem.¹⁰

O svobodných ženách – pannách a vdovách, ale i o mužích – píše poměrně obsírně svatý apoštol Pavel ve svém prvním listu do Korinta (srv. 1 Kor 7, 25-40). Apoštol upřednostňuje svobodný stav, aniž by zrazoval od manželství. Činí tak ze dvou pohnutek – jednak pro „tělesná trápení“ (1 Kor 7, 28), kterých jsou svobodní lidé ušetřeni, ale hlavně kvůli svobodě mysli a srdce, jejichž celou vynalézavost, touhu i lásku může celibátník věnovat Pánu.¹¹ V žádném případě nemá být motivem volby svobodného stavu pohodlnost, sobectví nebo strach z utrpení a obětí, ale pouze láska člověka ke Kristu. Pavel své sdělení uvozuje i končí tím, že se nejedná o Pánův příkaz, ale pouze o jeho vlastní radu, která je ovšem v souladu s Božím Duchem, jehož Pavel má (srv. 1 Kor 7, 25; 40).

Z uvedených textů je zřejmé, že v Korintě, stejně jako v Césareji a pravděpodobně i v jiných církevních obcích, volili již v apoštolských dobách někteří křesťané celibátní způsob života z lásky ke Kristu a z touhy po přicházejícím Božím království. Je vysoce pravděpodobné, že tyto „průkopníci a průkopnice“ dosud neobvyklého životního stavu se sami potýkali s mnohými vnitřními otázkami a nejistotami. Nadto se museli vyrovnat i s reakcemi svého okolí, které mohly být (a jistě často byly) záporné, a to nejen vně, ale

⁹ Srv. SCHLOSSEROVÁ, M. *Staré – ale ne zastaralé. Zasvěcení panen jako cesta následování Krista*. 1. vyd. Brno: Zasvěcené panny českých a moravských diecézí, 2001. 56 s. ISBN neuvedeno, s. 7.

¹⁰ Srv. DE CANDIDO, L. *Zasvěcený život*. In DE FIORES, S. / GOFFI, T. (ED.). *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999. ISBN 80-7192-338-9, s. 1148-1159.

¹¹ Srv. *Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. 2. vyd. Praha: Paulínky, 2005. ISBN 80-86025-99-3, s. 376-381.

i uvnitř křesťanského společenství, a proto hledali potvrzení pro svůj stav u autority, jakou svatý Pavel nesporně byl.

Tyto zprávy, jakkoli je můžeme považovat za svědectví o existenci zasvěceného života žen v prvotní církvi, nemůžeme chápat jako přímý doklad existence stavu panen již v apoštolské době. Životní stav – *ordo*, který by vykazoval určité ustálené znaky, jako jsou doba přípravy, veřejné přijetí panenského slibu ze strany církve i jasně vymezené místo a úloha zasvěcené panny v tehdejší společnosti, nemohl ještě existovat.

V analogii s textem z prvního listu sv. apoštola Pavla Timoteovi, za jehož autora je dnes pokládán některý z Pavlových žáků, můžeme mít ovšem za jisté, že k takovému procesu docházelo poměrně záhy, neboť část textu věnovaná „zapsaným vdovám“ již tyto znaky vykazuje:

Mezi vdovy smí být do seznamu přijímána jen taková, které je aspoň šedesát let, byla jen jednou vdána a je chvalně známa pro konání dobra: vychovala své děti, byla pohostinná, umývala křesťanům nohy, pomáhala souženým a vůbec se všestranně věnovala dobrým skutkům. Mladší vdovy však odmítej. Když se v nich totiž ozve žádostivost nehodná Krista, chtějí se vdávat. Tak na sebe uvalují odsouzení, protože porušují dřívější závazek. K tomu si ještě zvykají obcházet zahálčivě po domech; a nejen že jsou zahálčivé, ale i klevetivé, starají se o věci, do kterých jim nic není a mluví řeči, jaké se nepatří. Proto chci, aby se mladší vdovy zase vdávaly, rodily děti a vedly si domácnost, aby tak nedávaly našim protivníkům žádnou příležitost k pomluvám. (1 Tim 5, 9-14)

Je zde požadavek dosažení určitého věku a předchozího svatého života, slib vdovy a jeho přijetí církví dosvědčené zapsáním do seznamu vdov. Z úryvku je také patrné, že společnost již od vdovy vázané slibem věrnosti Kristu očekávala určitý způsob chování a nedodržení této normy vrhalo špatné světlo na celé křesťanské společenství.

Můžeme tedy konstatovat, že Kristovo učení o dobrovolné zdrženlivosti pro nebeské království (srv. Mt 19, 10-12) padlo na úrodnou půdu mnoha srdcí, a proto se již v novozákonních textech setkáváme se svědectvím o počátcích zasvěceného života žen, z nichž lze vysledovat základní charakteristiky dvou budoucích životních stavů: stavu panen – *ordo virginum* a stavu vdov – *ordo viduarum*.

1.2 ZASVĚCENÉ PANNY V PRVNÍCH KŘESŤANSKÝCH STALETÍCH

Zasvěcený život se v křesťanství rychle rozrůstal – ať už to byli poustevníci odcházející do samoty pouště nebo panny, vdovy a asketé žijící a sloužící Bohu i bližním ve svých domovech a církevních obcích. V syrské církvi, která znala a oceňovala hodnotu manželství, byli zvaní „solitéry“ a považováni za opory a srdce církve.¹² Poměrně záhy – asi od počátku 3. století – se objevují zmínky, z nichž je možné dovodit existenci zasvěcených panen jako veřejného stavu¹³ a postupem času vznikají stále častěji i pojednání věnující se životní praxi zasvěcených panen. Stěží bychom našli mezi církevními Otcí některého, který se nevěnoval tématu zasvěceného panenství. Ve 3. století to byli např. Tertulián – *De virginibus velandis*, Cyprián – *De habitu virginum*, Pseudo-Klement – *Ad virgines* a Metod Olympský – *Convivium decem virginum*.¹⁴

Díky svobodě, již křesťanství nabylo po roce 313, mohlo dojít k rozvoji církevního života na všech rovinách. Od 4. století se proto datuje také rozvoj stavu zasvěcených panen, kterému byla ze strany církevních představených věnována značná pastorační pozornost a péče. Jako u každého životního stavu se ukázalo potřebné určitým závazným způsobem upravit především dvě oblasti: vstup a praktický život. Z toho vyplývá, že jsou formulovány určité požadavky na kandidátku zasvěceného panenství a rozvíjí se také liturgický obřad panenského zasvěcení. Životní praxe zasvěcených panen je tématem mnoha spisů, v nichž západní i východní Otcové rozvíjejí teologii zasvěceného života a dávají pannám rady usměrňující jejich modlitbu, práci a společenské styky.

Vážnost panenského zasvěcení dosvědčuje také to, že provinění panny proti čistotě bylo stavěno na roveň manželské nevěře a podle rozhodnutí synody v Elvíře (kolem r. 306) bylo jako takové trestáno.¹⁵ Pohoršlivý způsob života zasvěcených panen, které ve svém povolání selhaly a žily v hříšném vztahu s mnichem či klerikem

¹² Srv. REES, E. Celibát v prvotní církvi. In *Ordo virginum – textobraní VIII*. 1. vyd. Brno: Zasvěcené panny českých a moravských diecézí, 2008. ISBN neuvedeno, s. 36-39.

¹³ Srv. HIPPOLYT ŘÍMSKÝ. *Traditio apostolica*, 12. Česky: HIPPOLYT ŘÍMSKÝ. *Apoštolská tradice*. 1. vyd. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2000. ISBN 80-86045-45-5.

¹⁴ Více k tomuto období např.: Srv. VENTURA, V. *Spiritualita křesťanského mnišství I. Od prapočátků po svatého Jan Zlatoústého*. 1. vyd. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2006. ISBN 82-0-86882-03-9.

¹⁵ Srv. Weber, L. M. *Mysterium magnum*, s. 100.

(tzv. *agapétky* neboli *virgines subintroductae*) kárá např. sv. Jeroným, když hovoří o „moru agapétek“¹⁶. Nebezpečné praxi společného života kleriků a zasvěcených panen či vdov v tzv. duchovních manželstvích se snažila bránit také synoda v Ankaře.¹⁷

Úkolem této práce není podrobné zmapování starověkého *ordo virginum* – to učinili a také v současné době činí mnozí daleko vzdělanější badatelé a teologové. Pokusíme se pouze poukázat na rysy charakteristické pro život zasvěcených panen ve světě prvních křesťanských století, abychom tak mohli lépe nacházet paralely se životem jejich pozdějších duchovních dcer a následovnic.

1.2.1 Doba přípravy a liturgický obřad panenského zasvěcení

Z prvních staletí nemáme žádné určité zprávy o podobě a délce trvání přípravy panen na zasvěcený život. Že nějaký proces přípravy existoval, můžeme ovšem se značnou jistotou předpokládat. Už v jedné z pastorálních epištol – listě sv. apoštola Pavla Timotejovi – je Timotej důrazně nabádán: „Na nikoho nevkládej ukvapeně ruce.“ (1 Tim 5, 22) I když na panny ruce vkládány nebyly,¹⁸ nejde nám zde tolik o formu, jako spíše o ono vyloučení „ukvapenosti“. Jistě bylo praktikováno, že dívka musela po určitou dobu osvědčit opravdovost své touhy řádným životem, přičemž délka tohoto období s největší pravděpodobností závisela na místním biskupovi. O tom, že čekatelská doba měla pevně stanovenou délku, se dovídáme mimoděk od sv. Ambrože. V první ze tří knih *O pannách* chválí jednání dívky, která, když byla příbuznými nucena ke sňatku, utekla do kostela, vložila si na hlavu ruku kněze a žádala od něj zásvětnou modlitbu, aniž by dbala „náležitě doby čekatelské“¹⁹. O zkušební době trvající jedno až tři léta víme teprve z doby daleko pozdější – byla uplatňována v komunitách 6. a 7. století.²⁰

V otázce věku vhodného pro přijetí zasvěcení se jednotliví biskupové lišili. Sv. Ambrož v Miláně považoval za dostatečný takový věk, v němž byla dívka

¹⁶ JERONÝM. *Ad Eustochium*, 14. Latinsky a česky: JERONÝM. *Výbor z dopisů*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2006. ISBN 80-7298-156-0.

¹⁷ Srv. Weber, L. M. *Mysterium magnum*, s. 100.

¹⁸ „Na pannu nejsou vkládány ruce, ale již samotným rozhodnutím se stává pannou.“ HIPPOLYT ŘÍMSKÝ. *Traditio apostolica*, 12.

¹⁹ AMBROŽ. *De virginibus*, I, 11, 65. Uvedené dílo citujeme v překladu J. Zvěřiny z knihy: VODIČKA, T. (ED.). *Svatý Ambrož. O pannách. Pohřební chvalořeč O bratru Satyrovi*. Olomouc: Dominikánská edice Krystal, 1948. Citace ze spisu sv. Ambrože označujeme latinským názvem *De virginibus*. V citacích z doprovodné studie T. VODIČKY užíváme český název knihy.

²⁰ Srv. SCHLOSSEROVÁ, M. *Staré – ale ne zastaralé*, s. 11.

oprávněná zvolit si budoucího manžela. Velmi důrazně napomíná matky panen, které dcerám ve volbě zasvěceného života bránily, když říká: „Kdyby vaše dcery chtěly milovat člověka, dle zákona mohly by si vybrat, koho by chtěly? Mohou-li volit člověka, Boha si zvolit nesmějí?“²¹ Ve více krajích ovšem byla dávána přednost věku vyššímu, a tak se setkáváme se snahou udělovat panenské zasvěcení teprve ve čtyřiceti či dokonce až v šedesáti letech.²² Později se ustálila praxe uplatňovaná v Africe a snad i v Římě, podle níž byly panny (stejně jako klerikové) zasvěcovány od dvaceti pěti let, kterážto hranice nemusela být dodržena, pokud se dívka ocitla v nebezpečí smrti²³.

Obřad panenského zasvěcení měl zcela jistě liturgickou podobu již v polovině 4. století Víme to díky spisu sv. Ambrože *De virginibus ad Marcellinam sororem libri III*, který Ambrož podle vlastních slov napsal v r. 377, kdy byl tři léta biskupem.²⁴ Ambrožova, asi o 10 let starší sestra Marcellina byla 6. ledna v r. 353 nebo 355²⁵ zasvěcena papežem Liberiem, jehož promluvu pronesenou při této příležitosti Ambrož v knize rozebírá²⁶. Další svědectví o existenci zásvětné liturgie podává, když vyjadřuje rozčarování nad tím, že větší zájem o zasvěcení mají panny ze vzdálených krajů, které jeho kázání neslyší, než místní dívky, jež on sám denně povzbuzuje:²⁷

Co mám dělat, když denně totéž zpívám a úspěchu nemám? Není to však mou vinou. Ostatně přicházejí k zasvěcení panny od Placencie, přicházejí od Bononie, přicházejí z Mauritanie²⁸, aby zde přijaly obláčku. Divná věc: zde kážu, jinde přesvědčuji. Je-li tomu tak, budu musit kázat jinde, abych vás přesvědčil.²⁹

Nejstarší dochovanou podobou obřadu je liturgie panenského zasvěcení obsažená v tzv. Leoniánském sakramentáři připisovaném papeži Lvu Velikému, který pochází asi ze 6. století.³⁰ Pro zasvěcení panny jsou v něm uvedeny tři modlitby. Nejdelší z nich – zásvětná modlitba *Deus castorum corporum* – se při obřadu zasvěcení panen užívá dodnes, a to jak pro ženy žijící ve světě, tak pro řeholnice.³¹ Leoniánský sakramentář

²¹ AMBROŽ. *De virginibus*, I, 10, 57.

²² Srv. SCHLOSSEROVÁ, M. *Staré – ale ne zastaralé*, s. 11-12.

²³ Srv. *Tamtéž*.

²⁴ Srv. AMBROŽ. *De virginibus*, I, 1, 3.

²⁵ Srv. LENZENWEGER, J. *Der heilige Ambrosius Bischof von Mailand*. 2. vyd. Neukirchen bei Lambach: St. Adalbero-Verlag der Benediktinerabtei Lambach, 1963. ISBN neuvedeno, s. 9.

²⁶ Srv. VODIČKA T. (ED.). *Svatý Ambrož...*, s. 31-32, 60.

²⁷ Srv. AMBROŽ. *De virginibus*, I, 10, 57.

²⁸ Z navazujícího textu vyplývá, že panny z Mauritanie nepřišly, ale byly spolu se svými rodinami přivedeny do zajetí a žily jako otrokyně – srv. *Tamtéž*, I, 10, 59.

²⁹ *Tamtéž*, I, 10, 57.

³⁰ Srv. SCHLOSSEROVÁ, M. *Staré – ale ne zastaralé*, s. 9.

³¹ Srv. *Obřad zasvěcení panen*, čl. 24 a 64.

dále uvádí vsuvku k eucharistické modlitbě a kratší modlitbu – tzv. *collectu Respice Domine*, která zvláště pregnantním způsobem vypovídá o Božím povolání a lidské odpovědi na ně: „Shlédni dobrotivě, ó Pane, na tuto svou služebnici, aby předsevzetí svatého panenství, které z tvého vnuknutí učinila, pod tvým vedením také zachovala.“³²

Ze stejné doby pocházející Gelasiánský sakramentář obsahuje i žehnání oděvu.³³ O změně oděvu při panenském zasvěcení se na více místech zmiňuje také sv. Ambrož.³⁴ Při vzpomínce na zasvěcení své sestry píše o tom, že „u sv. Petra na znamení slibu změnila i šat“³⁵.

V Římsko-germánském pontifikálu, který vznikl v polovině 10. století v Mohuči, se poprvé rozlišuje zasvěcení udělované klauzurovaným řeholnicím, tzv. *moniales*, od toho, které přijímaly panny zůstávající ve světě.³⁶ Ty jsou v něm zvány *virgines a saeculo conversae* – panny, které se odvrátily od světského způsobu života.³⁷ Obřad pro mnišky byl celkově bohatší – oděv oblékaly v sakristii již před zasvěcením, po zasvěcení přijímaly z rukou biskupa závoj, prsten a korunu a při svatém přijímání dostaly eucharistii na osm následujících dní – tzv. „kvas“.³⁸ Ritus pro panny žijící ve světě zůstal daleko prostší a obsahoval pouze žehnání závoje, prostraci za zpěvu litaní, kratší zászvětnou modlitbu a oblečení závoje.³⁹

Konec udělování panenského zasvěcení ženám žijícím ve světě udělal II. lateránský koncil, kdy za pontifikátu Inocence II. tato praxe v roce 1139 oficiálně zanikla.⁴⁰ I když byl obřad zasvěcení nadále obohacován a rozvíjen, zůstal vyhrazen pouze řeholnicím a v této souvislosti začal být označován jako *benedictio sororis* nebo *consecratio in monialem*.⁴¹

³² SCHLOSSEROVÁ, M. *Staré – ale ne zastaralé*, s. 9.

³³ Srv. *Tamtéž*, s. 10.

³⁴ Srv. AMBROŽ. *De virginibus*, I, 10, 57; III, 1, 1.

³⁵ *Tamtéž*, III, 1, 1.

³⁶ Srv. HUOT, D. M. *Die Jungfrauenweihe*. Berg: Abtei St. Erentraud-Kellenried. Rok vydání a ISBN neuvedeno, s. 3.

³⁷ Srv. SCHLOSSEROVÁ, M. *Staré – ale ne zastaralé*, s. 13.

³⁸ Srv. *Tamtéž*.

³⁹ Srv. *Tamtéž*.

⁴⁰ Srv. HOLLAND, S. *Zasvěcené panny v dnešní církvi*. In *Ordo virginum – textobraní III*. 1. vyd. Brno: *Zasvěcené panny českých a moravských diecézí*, 2000. ISBN neuvedeno, s. 1-15.

⁴¹ Srv. SCHLOSSEROVÁ, M. *Staré – ale ne zastaralé*, s. 14.

1.2.2 Životní praxe zasvěcených panen ve spise sv. Ambrože *De virginibus ad Marcellinam*

Cílem naší práce, jak jsme již dříve zmínili, není popis života zasvěcených panen ve starověku, ale chceme ukázat na paralely jejich života s životem panensky žijících žen na Moravě na sklonku 19. a ve 20. století. Pro vykreslení církví požadovaného způsobu života panen použijeme spis sv. Ambrože *De virginibus ad Marcellinam*. Svátý Ambrož věnoval zasvěceným pannám značnou pozornost a ve svých spisech podal nauku o životě zasvěcených panen ve vzácné celistvosti, s moudrostí a pastýřskou prozíravostí a tato oblast jeho díla byla již u nás zdařile zpracována.⁴² Pro účely naší práce jsme uvedené dílo zvolili ze tří důvodů. Sv. Ambrož byl na jedné straně každodenním a ohnivým propagátorem zasvěceného panenství – sám to o sobě říká (a také s rozladěním dodává, že matky a dokonce i vdovy brání pannám být i jen přicházet na jeho kázání).⁴³ Z tohoto jeho zájmu by mohlo povstat nebezpečí, že bude k zasvěceným pannám příliš náročný a že jím požadovanému ideálu nebudou moci dlouhodobě dostát. Ambrož ovšem tyto tři knihy psal pro svoji starší sestru⁴⁴ – která snad žila v Římě⁴⁵ – a s níž byl v intenzivním kontaktu. Sourozenecká láska a sdílení společné životní touhy dostatečně prověřily, co je v běžném životě dlouhodobě možné a prospěšné, a co ne. Konečně je Ambrožův spis *De virginibus* považován za nejlepší z jeho děl zabývajících se zasvěceným panenstvím.⁴⁶

1.2.2.1 Vztah ke Kristu, Panně Marii a modlitba

Doba rozhodování a příprav vrcholila slavností zasvěcení – a panna, tak jako dosud, i nadále žila v domě své rodiny. Ocitla se však v nové situaci a bylo na ní, aby upravila svůj způsob života, přičemž se mohla setkat s nepochopením vlastní rodiny i ostatních věřících. Pro rodiče nemuselo být snadné si uvědomit a přijmout, že jejich dcera je už nadále nebude bezvýhradně poslouchat, a že její život služby a modlitby bude ovlivňovat i vnitřní rodinný život. Panna se musela naučit při vši úctě poslouchat více Boha a biskupa než své rodiče či ostatní příbuzné, na kterých přitom v oněch

⁴² Srv. KARLÍK, O. *Význam panenství v mravním životě podle sv. Ambrože*. Olomouc: Cyrilometodějská fakulta bohoslovecká, 1931.

⁴³ Srv. AMBROŽ. *De virginibus*, I, 10, 57.

⁴⁴ Ač byla dedikace v té době obvyklou literární formou, nic to neubírá na skutečnosti, že Ambrož byl v intenzivním kontaktu se zasvěcenými pannami – pozn. aut.

⁴⁵ Srv. KARLÍK, O. *Význam panenství v mravním životě podle sv. Ambrože*, s. 10.

⁴⁶ Srv. *Tamtéž*, s. 121.

dobách zůstávala existenčně závislá. Obec věřících oproti tomu jistě na zasvěcenou pannu kladla vysoké nároky a bedlivě sledovala, zda poctivě žije své zasvěcení.

Motivem životního rozhodnutí zasvěcené panny je odpověď na Boží povolání k celoživotnímu výlučnému společenství s ním. Tento živý vztah má být vztahem pokory, úcty, lásky a oběti. Stejně jako mezi lidskými partnery nemůže vzniknout trvalé společenství bez vzájemného poznávání se a sebesdílení, bez dávání a přijímání, je tomu podobně i ve vztahu panny a jejího nebeského snoubence – Krista. Ambrož připisuje pěstování láskyplného vztahu s Ježíšem stěžejní důležitost a k větší důvěrnosti panny povzbuzuje hojným citováním Písňe písni.⁴⁷ Svůj požadavek formuluje takto: „Sluší se, panno, abys dobře znala, jehož miluješ, a abys pochopila celé tajemství jak nezrozeného božství, tak přijatého vtělení.“⁴⁸ Také Panna Maria „ač byla matkou Páně, dychtivě se učila Božím příkazům; ač Boha porodila, toužila Boha znát.“⁴⁹

Pannám je dáván za vzor život Panny Marie a její chování. Ona je ikonou správně prožívaného panenství, ona má být jejich pravou učitelkou.⁵⁰ Ambrož zde volí jakousi „vzestupnou pedagogiku“, když chování, jehož by chtěl docílit u panen, připisuje Matce Boží:

První, co vzbuzuje dychtivost k učení, je vznešenost učitelova. Co je vznešenější nad Matku Boží? Co jasnější je nad tu, již sám Jas vyvolil, co čistší té, jež plod zrodila bez tělesné úhony? A jak mám mluvit o jejích ostatních ctnostech? Panna byla nejen tělem, nýbrž i myslí, neboť své nitro neposkvřnila žádnou zradou: pokorná srdcem, vážná v řeči, obezřetně myslí, střídmá v hovoru, dychtivá v četbě. Skládala naději ne v nejisté bohatství, nýbrž v modlitbu chudého, čilá k práci, cudná v řeči. Dbala toho, co soudí Bůh, ne, co lidé. Nikoho neurážela, se všemi se snášela v dobrém, před staršími povstávala, sobě rovným nezáviděla, vyhýbala se chlubnosti, řídila se rozumem, milovala ctnost. Kdy taková panna urazila rodiče, kdy se hašteřila s příbuznými? Kdy pohrdla nuzným, kdy se vysmála slabému, kdy se vyhnula potřebnému? Navštěvovala jen ty muže, před nimiž se milosrdenství nemusí uzardit a ostych jich pominout. Nic nevlídného v jejím pohledu, nic drzého v řeči, nic necudného v jednání: ne změkčilé držení těla, ne loudavá chůze, ne rozpustilý křik. Tak již její zevnějšek je obrazem jejího nitra a příkladem ctnosti. Spořádaný dům se má poznat již v předsíni a hned při vstupu má být patrné, že uvnitř není tma, aby náš vnitřní život, tělem nezastíněn, jako světlo lampy uvnitř stojící vyzařoval navenek.⁵¹

Panna byla nabádána k časté modlitbě. Obvyklé bylo modlit se v časných ranních hodinách Věřím v Boha – „pečeť to našich srdcí a v něm hledat v duchu pomoc, když

⁴⁷ Srv. AMBROŽ. *De virginibus*, I, 3, 11; I, 8, 38-50.

⁴⁸ *Tamtéž*, I, 8, 46.

⁴⁹ *Tamtéž*, II, 2, 13.

⁵⁰ Srv. *Tamtéž*, II, 2, 6.

⁵¹ *Tamtéž*, II, 2, 7.

nás něco děsí⁵². Modlitby a díkyčinění mají panny konat při vstávání a uléhání, před jídlem a po něm a také „v hodině celopalu“⁵³ – čili navečer, v době, kdy dříve bývala v jeruzalémském chrámě přinášena zápalná oběť⁵⁴. Kromě toho si přeje, aby se jeho sestra také na lůžku modlila žalmy a Otče náš, aby ji: „...stihl sen hned při počátku odpočinku povznesenou nad pozemské starosti ve zbožném rozjímání.“⁵⁵

Podobně i o Panně Marii říká, že i „když odpočívalo její tělo, bděl duch, jenž často ve snách opakuje, co se četlo, nebo pokračuje v tom, co spánek přerušil, tvoří předsevzetí, nebo nutká k provedení.“⁵⁶

1.2.2.2 *Půst, askeze a kajícnost*

Ambrožovy pokyny a nabádání k postu a sebezáporu tvoří jakoby vzestupnou spirálu, jejímž ohniskem stále zůstává vztah ke Kristu a askeze je pouze prostředkem k růstu tohoto vztahu. Na počátku zasvěceného života Ambrož vyžaduje od panny větší kázeň a bdělost, dokud nedosáhne náležité oproštěnosti a neosvědčí stálost kázně, jak vysvítá z následujících citací:

Posty krotí i mladistvý věk a mírnost v jídle drží na uzdě nezkrotné touhy. (...) Kdo neumí ovládnout vášně, je jako nezkrotnými oři vláčen, smýkán, drásán, deptán.⁵⁷

Myslím, abys pokrmů budících tělesný žár požívala střídavě. I orlice pouští maso v letu. Ve vás je ona vnitřní orlice, o níž čteme: „tvé mládí se jak orlice obnovuje“. Směřujíc do výšin v závratném panenském letu, nechť se zhostí tělesné touhy.⁵⁸

Svou ctností jsi nejen vyplnila všechny požadavky kázně, nýbrž učinilas v horlivosti dávno víc. Řeholní pravidla předpisují půst, ale jen pro některé dny. Ty však trávíš bez jídla dlouhý čas po mnoho dní a nocí. Bereš-li někdy na prosbu pokrm, odsuneš nepatrně knihu a odpovídáš: „Ne samým chlebem živ je člověk, nýbrž každým slovem Božím.“ I při hostině volíš prostý pokrm, aby nechuť podporovala tvou touhu po postě; jako nápoj bereš čistou vodu, slzy při modlitbách, spánek nad knihou.⁵⁹

Po dosažení určité kázně, životní zralosti a pokročilejšího věku naproti tomu Ambrož svou sestru i ostatní panny nabádá k umírněnosti v askezi a k opatrnosti v tělesném umrtvování. Pokládá za důležité, aby si panna zachovala duševní svěžest a tělesné zdraví:

⁵² AMBROŽ. *De virginibus*, III, 4, 20.

⁵³ *Tamtéž*, III, 4, 18.

⁵⁴ Srv. VODIČKA T. (ED.). *Svatý Ambrož...*, s. 165.

⁵⁵ AMBROŽ. *De virginibus*, III, 4, 19.

⁵⁶ *Tamtéž*, II, 2, 8.

⁵⁷ *Tamtéž*, III, 2, 5.

⁵⁸ *Tamtéž*, III, 2, 8.

⁵⁹ *Tamtéž*, III, 4, 15.

I ty, panno klonící se k stáří, aspoň střidej různé símě v srdci svém: jednou mírné jídlo, jindy mírnější půst, četbu, práci modlitbu, aby změna v práci skytla chvíle oddechu! (...) I ty dle příkladu hospodáře dobrého neorej svou půdu stálým postem jako rádlém zapuštěným hluboko. Necht' kvete ve tvém sadě růže studu, lilie čisté mysli a záhony tvých fialek necht' vpíjejí vlahý pramen krve přesvaté! Práví přísloví: „Co chceš dělat dlouho, někdy vynechej!“ Nutno ovšem něco v době postní přidat, ne však z touhy po nápadnosti, nýbrž z opravdové zbožnosti.⁶⁰

Požadované konání je opět podpořeno příkladem Panny Marie:

Mám líčit její střídmost v jídle, její přčetné zbožné úkony? Střídmost – jak byla nad lidskou přirozenost, pro zbožnost pak, že v přirozenosti není vůbec podkladu? V jednom že nebylo přestávek, v druhém dvojnásobný počet postních dnů? A dostavila-li se potřeba občerstvení, byl to obyčejný pokrm, aby uchránil před smrtí, ne pochoutky aby skýtal. Touha po spánku se nedostavila dřív, než bylo opravdu nutno.⁶¹

Nejen panny, ale všechny křesťany sv. Ambrož vybízí, aby prolévají slzy v úpěnlivém pláči a tak slzami pokání smývali hříchy těla.⁶² Panny však přitom nesmějí zapomínat na Kristovo utrpení a zmrtvýchvstání, jímž přemohl bolest a smrt, ale mají se v něm radovat a tak být „zkroušené v pokání“ a zároveň „ochotné v hnutí milosti.“⁶³

Ambrož sice předkládá v oblasti osobní kázně nekompromisní požadavky a vykresluje vysoké ideály, ale také chválí a povzbuzuje. Jako moudrý duchovní vůdce má stále na paměti možnosti lidské přirozenosti, tělesnou slabost, nemoc i stáří. Dbá na to, aby pro pannu zůstala životním cílem nerozdělená touha po Kristu a ne samoúčelné „fakírské“ trýznění těla. Značně se tím odlišuje od pohledu sv. Cypriána, který byl ve spise *De habitu virginum* k pannám velmi přísný. Z nemalé podobnosti mezi tímto spisem a Ambrožovými třemi knihami *O panenství* vysvítá, že sv. Ambrož znal toto Cypriánovo dílo, a že zcela záměrně zvolil jiný tón.⁶⁴ O tomto svém úmyslu se ostatně vyslovuje na počátku druhé knihy:

... protože – i když [panny] měly k zachování kázně vážnou výzvu mučedníka – nepokládá jsem za marné, navnadím-li je svou lichotivou řečí k sladkosti řeholních slibů. Snadno se učí tomu, kdo přísnou horlivostí kárá neřesti; my, kteří učít neumíme, raději navnazujeme!⁶⁵

⁶⁰ AMBROŽ. *De virginibus*, III, 4, 16-17.

⁶¹ *Tamtéž*, II, 2, 8.

⁶² Srv. *Tamtéž*, III, 5, 21.

⁶³ Srv. *Tamtéž*, III, 5, 22.

⁶⁴ Srv. VODIČKA T. (ED.). *Svatý Ambrož...*, s. 62.

⁶⁵ AMBROŽ. *De virginibus*, II, 1, 4.

1.2.2.3 *Práce, služba a společný život*

Ve starověké společnosti jistě nebylo obvyklé, aby žena byla samostatně zaměstnávána. Z několika zmínek v Ambrožových pokynech ovšem můžeme soudit, že zasvěcené panny pracovaly za mzdu a že ze svých výdělků podporovaly potřebné. Z několika poznámek také vysvítá, že postavení panen bylo velmi různorodé a že ne všechny panny byly ve svobodném postavení. Pannám „samostatně výdělečně činným“ biskup Ambrož říká:

Chudý žádá, co máš, nehledá, co nemáš. Výtěžek tvé práce je chudému pokladem; i kdyby to jen dva peníze byly, je to dar hodný štědrého dárce.⁶⁶

O zasvěcení hojně žádaly panny ze vzdálených krajů, přičemž některé nepřišly dobrovolně, ale byly přivedeny spolu se svými rodinami jako zajatkyně. V tomto kontextu je zajímavé, že ženám v otrockém postavení bylo umožněno přijmout zasvěcení a že jejich životní stav byl respektován. Dále zde byly panny z cizích zemí, které (snad kvůli zasvěcení) odešly od svých rodin a žily i hospodařily společně. Tyto společně žijící panny podle všeho vyvíjely cílevědomou činnost k získání nového dorostu. U sv. Ambrože k těmto tématům nalézáme dvě zmínky:

Vizte, jak sladký je plod čistoty, když se ujal i v srdci barbarů! Panny přivedené z nejzazších krajů Mauritanie touží se tu zasvětit. I když jsou všechny jejich rodiny v zajetí, jejich čistota v zajetí upadnout nemůže. Hlásí se v království věčné, byť úpěla v křivkách otroctví.⁶⁷

Nač bych mluvil o pannách z Bononie, o tom požehnaném šiku čistoty, jež se zřikají světských radostí a obývají svatyni panenství? Ne pohlavním, nýbrž cudným soužitím se rozmnožily do dvacetinásobného počtu a stonásobného užitku; opustily otcovský dům a bydlí pod stany Kristovými jako nezdolné bojovnice čistoty. Tu pějí duchovní zpěvy, jindy si zaměstnáním dobývají živobytí a také na milodary opatřují prostředky. Objeví-li pannu vhodnou k přijetí na zkoušku, jdou všemožně ve stopách za skrytou kořistí až k samému příbytku.⁶⁸

Sama Ambrožova sestra Marcellina žila ve společenství dalších zasvěcených panen, což Ambrož uvádí při popisu slavnosti jejího zasvěcení, které se konalo „v přítomnosti mnohých dívek Bohu zasvěcených, jež se o závod ucházely o společný život s tebou“⁶⁹. Je zvláštní, že se panny dříve zasvěcené ucházely o společný život s Marcellinou, zatímco bychom čekali, že to bude naopak právě ona, která se bude ucházet o přijetí do již existujícího společenství. Možným vysvětlením by bylo, že

⁶⁶ AMBROŽ. *De virginibus*, I, 9, 54.

⁶⁷ *Tamtéž*, I, 10, 59.

⁶⁸ *Tamtéž*, I, 10, 60-61.

⁶⁹ *Tamtéž*, III, 1, 1.

popudem ke vzniku společného domu (snad pod ochranou Ambrožovy rodiny) – bylo právě zasvěcení Marcelliny, které se konalo ještě v Římě. Tam již v té době existovalo společenství vdov kolem sv. Marcelly.⁷⁰ Svatý Ambrož zřídil později v Miláně klášter pro panny a jeho, tehdy již stárnoucí sestra se v něm pravděpodobně věnovala formaci mladších sester. Bratr ji totiž nabádá že poté, co dosáhla zralého věku se musí „v práci mírnit, aby si zachovala zdraví pro působení mezi mladšími.“⁷¹

Můžeme tedy konstatovat, že stav panen byl od počátku velice otevřený a cesta k zasvěcení nebyla nijak limitována společenským postavením uchazeček. Důležitý byl osobní vztah ke Kristu, touha po jeho následování a po evangelijním způsobu života. Konkrétní životní podmínky panen měly podružný význam.

1.2.2.4 Chování, vzhled a společenské styky

Svatý Ambrož požaduje, aby chování panny bylo takové, že z něj bude patrné její zasvěcení. Nemalé nároky na chování panny na veřejnosti vyplývají z výroku: „Sotva je pannou, jíž se na to při setkání nutno ptát.“⁷² Za příklad chování je pannám předkládána Panna Maria. Osobnost Matky Boží je zde vzorem takřkajíc pedagogickým. Nejde o popis a rozbor historicky doloženého jednání Panny Marie, o němž jsou v Písmu svatém jen skrovné zmínky, ale (jak jsme viděli už dříve) chování, jaké by Ambrož rád viděl u zasvěcených panen, připisuje budoucí Ježíšově matce:

Z domu nevychází, jen když jde do chrámu – a to ještě s rodiči nebo příbuznými. Doma pracuje v ústraní, venku jde v doprovodu, ač nemá lepšího strážce než sebe samu. V chůzi i v chování vzbuzuje úctu a nečiní kroku, aby tím nestoupala v ctnosti. Má-li panna jiné jako strážce těla, svých mravů strážkyni má jen sebe. (...) Tak Maria usilovala o vše, jako by ji vedli mnozí; tak plnila všechny ctnostné úkony, že víc poučení dávala než přijímala.⁷³

Také v domě má zasvěcená panna dávat přednost samotě před společností, aby byla svobodná pro četbu, modlitbu a rozjímání. Její samota, stejně jako samota svaté Panny, pak nebude osamělostí:

Při příchodu andělově byla doma bez družky, aby nikdo nerušil její usebrání a nevytrhoval. Netoužila po družkách, vždyť měla přítelkyně v dobrých myšlenkách. Ba

⁷⁰ Srv. EPIPHANIUS. *Panarion: Adversus haereses Panarium*, 79, 3. In NOVÁK, J. J. (ED.). *Patristická čítanka*. 2. vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1988, s. 58-60.

⁷¹ AMBROŽ. *De virginibus*, III, 4, 16.

⁷² *Tamtéž*, III, 3, 13.

⁷³ *Tamtéž*, II, 2, 9.

snad tím méně byla opuštěná, když byla samotná. Jak mohla být sama, když měla kolem sebe tolik knih, tolik andělů, tolik proroků?⁷⁴

Uvážlivé a přiměřené chování jde ruku v ruce s kázní jazyka. Na pěstování ctnosti mlčení klade sv. Ambrož velký důraz. Dělá to nenásilně, i když pevně. Spíše zve, či láká k následování několika příklady. Na prvním místě stojí ovšem Panna Maria, která „uchovávala v srdci svém vše, co bylo řečeno o jejím Synu“⁷⁵. Ambrož ovšem chválí tuto ctnost kázně a úcty i u pážete přísluhujícího při pohanské bohoslužbě, které nepromluvílo, ani když se na něm nedopatřením vzňal oděv – čím spíše mají být v chrámě tiché a usebrané Kristovy panny!⁷⁶ Mlčení je předpokladem a školou vnitřního života:

Mlčenlivost je velká ctnost, především v chrámě. Nic ti neunikne ze slova Božího, napneš-li sluch a umlčíš-li hlas. Ani slova neproneseš, jež bys musila později odvolat, nejsi-li si řečí zcela jista.⁷⁷

Aby zjemnil náročnost požadavku mlčenlivosti, pomáhá si Ambrož i narážkou na úsloví převzaté z tehdy populární Terentiovy komedie *Sebetryznitel*.⁷⁸ Ukazuje tak, že je dobrým a moudrým učitelem, který ví, že se lépe pamatuje a snáze zachovává naučení provázané s humorem: „I ty, panno Boží, při posvátných obřadech »zadrž vzdechy, chrchlání, kašel i smích«!⁷⁹

Oproti tomu zaujímá sv. Ambrož velmi přísný postoj vůči jakýmkoliv snahám panen o vylepšení vlastního vzhledu, ať už kosmetickými prostředky, šperky nebo módním odíváním. Pravou ozdobou panen je podle něj právě to, že se nezdobí.⁸⁰ Ambrož se o nastrojených ženách a o špercích vyjadřuje břitkou mluvou a ironickým jazykem:

Vidíš, jak se některá nese jako bůžek v procesí; našňořená, aby se líbila a obracela na sebe zraky a pohledy všech, tím ošklivější, čím více se chce líbit; odporná, neboť se lidem spíš zprotiví, než se muži zalíbí. (...) Pohleď na propíchané ušní boltce, ustrň nad břemena, pod nimiž se chýlí šíje! Rozdíl mezi kovy utrpení neulehčuje. Jedné řeže hrdlo řetěz, jiné svírá nohu okov; nezáleží na tom, tíží-li tělo zlato či železo. Tak si ověšují šíji, tak si chůzi ztěžují! Nic na tom nemění drahocennost, leda to, že se vy, ženy, musíte bát, abyste o ta mučidla nepřišly. Co záleží na tom, zda vás k nim odsuzuje rozsudek jiný či

⁷⁴ AMBROŽ. *De virginibus*, II, 2, 10.

⁷⁵ *Tamtéž*, III, 3, 11; Srv. Lk 2, 19.

⁷⁶ Srv. AMBROŽ. *De virginibus*, III, 3, 11.

⁷⁷ *Tamtéž*.

⁷⁸ Srv. VODIČKA T. (ED.). *Svatý Ambrož...*, s. 164.

⁷⁹ AMBROŽ. *De virginibus*, III, 3, 13.

⁸⁰ Srv. *Tamtéž*, I, 9, 54.

váš? Proto jste dokonce ubožejší než ti, jež odsuzuje veřejné právo, neboť ti si přejí okovům uniknout, vy do nich upadnout.⁸¹

Odsouzení ženské touhy po vnější kráse oceňované okolím je u Ambrože srovnatelné snad jen s úsměšky na adresu dočasné a placené zdrženlivosti panen vestálek.⁸² Nejtvrdšího odsouzení se však dostává ženám, které se líčí. Pohlédneme-li na Ambrožova poetická nabádání panen ke ctnosti, začteme-li se do jeho starostlivě otcovských naučení, v nichž mírní přílišnou askezi, budeme překvapeni jeho naprosto nesmlouvavým odsouzením líčení, kterému připisuje moc poskvřít samu lidskou přirozenost ženy. Uvedme několik výroků dosvědčujících gradaci celého textu:

Odtud pochází ono vydraždování vášní, že si jednak líčí tváře umělými barvami (...), jednak z prznění své tváře pomýšlejí na zprznění čistoty. Jaký to nesmysl, měnit přirozenou podobu a hledat nalíčenou (...). Jsi-li krásná, proč si krásu zastíráš? Jsi-li ošklivá, proč svou krásu lžeš, když tě nečeká odměna ani ve tvém svědomí, ani v šálení druhého? (...) A skoro menší je ohavnost v cizoložství; neboť tam se przní čistota, tu přirozenost.⁸³

Ambrožovi jde u panen především o pravdivost a snaží se je odradit od jakékoliv vnitřní či vnější přetvářky, která by se mohla stát překážkou jejich pravdivého sebepoznání, a tím i překážkou ve vztahu mezi nimi a Kristem. Mohli bychom se domnívat, že Ambrožova tvrdost, pokud jde o líčení, má mít spíše výchovný charakter, aby odvrátila pozornost zasvěcených panen žijících ve světském prostředí od vnějších věcí a tělesné krásy k věcem vnitřním a k půvabu duchovnímu. Vždyť tvrzení, že je menším prohřeškem cizoložství než líčení, lze stěží pokládat za reálné, a tak bychom mohli být v pokušení přisoudit zde Ambrožovi nejen jistou nepřiměřenost, ale i bigotnost. Jenomže i o sv. Kateřině Sienské víme, že když byla jako patnáctiletá dívka svou matkou přinucena se líčit, vnímala to jako vzepření se proti své, Bohem darované přirozenosti, a že tento svůj hřích po celý život hořce oplakávala.⁸⁴ Promlouvá zde tedy spíše Ambrožovo pronikavé vidění a citlivé svědomí pastýře a světce.

Ukázali jsme, jak sv. Ambrož hodnotí v chování zasvěcených panen uměřenou důstojnost, mlčenlivost, samotu a přirozený vzhled. Přesto je nezrazuje od společenských kontaktů a nezakazuje jim dokonce ani účast na hostinách – pokud je přesvědčen, že již dosáhly jisté životní stálosti. Svou sestru Marcellinu chválí za to, že

⁸¹ AMBROŽ. *De virginibus*, I, 9, 54-55.

⁸² Srv. *Tamtéž*, I, 4, 15.

⁸³ *Tamtéž*, I, 6, 28.

⁸⁴ Srv. JÖRGENSEN, J. *Svatá Kateřina Sienská*. 1. vyd. Praha: Ladislav Kuncič, 1946, s. 37.

si i na hostině volí prosté jídlo⁸⁵. A je vidět, že si přeje, aby se vše dělo s ohledem na konkrétní podmínky panny a na její duchovní prospěch. V této souvislosti nabádá mladší panny, aby omezily přijímání návštěv, i kdyby se jednalo o rodiče nebo jiné panny.⁸⁶ Před čím panny důrazně varuje, je tanec a jako neblahé ovoce hříšného tance připomíná v poměrně rozsáhlém zamyšlení stětí Jana Křtitele.⁸⁷

1.2.3 Závaznost panenského zasvěcení

Panenské zasvěcení bylo ve starověku chápáno jako definitivní volba stálého životního stavu. Vyplývá to jednak z logiky věci samé, z textů liturgických obřadů a také z bohaté duchovní literatury věnované zasvěceným pannám. V zásvětné modlitbě připisované sv. Lvu Velikému jsou uvedeny mnohé paralely mezi zasvěceným panenstvím a manželstvím.⁸⁸ Také sv. Ambrož klade vedle sebe manželství a zasvěcené panenství, přičemž říká, že nezrazuje od manželství, ale „srovnává dobré s dobrým, aby vyniklo, co je lepší“⁸⁹. Panenský stav se tedy v církvi těšil velké vážnosti a úctě a o pannách se hovořilo jako o těch, které již v tomto životě zakouší slávu vzkříšení a jimž platí slova sv. Pavla o podobnosti s člověkem, který je z nebe⁹⁰ (srv. 1 Kor 15, 47-49). Panna byla považována za provdanou, neboť jejím ženichem je sám Kristus. Abychom ještě názorněji ukázali, za jak šťastný úděl a veliké vyznamenání pro ženu bylo považováno, jestliže se stala zasvěcenou pannou, nechme promluvit dalšího ze světců – sv. Leandra Sevillského. Tento sevillský biskup⁹¹ měl také sestru, která se stala zasvěcenou pannou. Jmenovala se Florentina a její bratr pro ni napsal knihu *De institutione virginum*, v níž jásá a žasne nad velkým a vznešeným dobrodiním, jakého se jeho milované sestře zasvěcením dostalo:

Pohled', má sestro, jaký užitek ti připadl, pohled' na převznešený vrchol, kterého dosahuješ: přízeň nesmírného dobrodiní, jež tě zahrnuje, když dostáváš Krista osobně – jej samého! On je pro tebe ženichem, bratrem, přítelem; on je tvůj dědičný podíl, tvůj přítel, tvůj Bůh a Pán.

⁸⁵ Srv. AMBROŽ. *De virginibus*, III, 4, 15.

⁸⁶ Srv. *Tamtéž*, III, 3, 9.

⁸⁷ Srv. *Tamtéž*, III, 5, 25 – III, 6, 31.

⁸⁸ Srv. *Obřad zasvěcení panen*, čl. 24.

⁸⁹ AMBROŽ. *De virginibus*, I, 7, 35.

⁹⁰ Srv. CYPRIÁN. *De habitu virginum*. In *Liturgie hodin II. Doba postní, velikonoční triduum a doba velikonoční*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2002. ISBN 80-7192-705-8, s. 1879-1880.

⁹¹ Byl to starší bratr sv. Isidora ze Sevilly a strýc visigótského krále Reccareda, jehož odvrátil od ariánismu. Srv. LEANDR SEVILLSKÝ. *Dědictví panen*. In *Ordo virginum – textobraní IV*. 1. vyd. Brno: Zasvěcené panny českých a moravských diecézí, 2000. ISBN neuváděno, s. 35-36.

V něm máš ženicha lásky nejhodnějšího: je krásný, nejkrásnější ze synů lidských. V něm máš pravého bratra, vždyť skrze přijetí za vlastní jsi tedy dcerou toho, jehož on je Synem podle přirozenosti. V něm máš přítele dokonale spolehlivého, vždyť on sám vyznal: „Jediná je má milovaná.“

V něm se nalézá dědictví, po němž prahneš, neboť on sám je tvým dědičným podílem. V něm poznáváš svou cenu, neboť jeho krev splatila cenu za tvé vykoupení. V něm nacházíš Boha, který bude nad tebou kralovat, nacházíš Pána, kterého budeš uctívat a oslavovat.

(...) Nejsm dosti dobře schopen, má milovaná sestro, vychválit zásluhy panenství! Neboť slovy to nelze vyjádřit – pohled je nepronikne, sluch je nezadrží, rozum nepochopí. To, co doufali být všichni svatí, to, po čem církve cele touží v očekávání vzkříšení, jste vy (panny) již nyní! (...) Jste prvotiny sklizené z úrody církve; soustředěny v jednotě Kristova těla jste obětní dary nabídnuté Bohu a zasvěcené na nebeských oltářích. Vidouc váš úmysl a jeho opravdovost, celá církev si přisvojuje jméno panny; v ní jste částí nejlepší a nejváženější, neboť jste Kristu zasvětily neporušenost své duše a svého těla. (...) Také Maria, Pánova Matka se raduje, ona – květ a vzor panen, matka veškeré čistoty: svým příkladem vás ona počala zůstávajíc neporušená; svým učením vás zrodila, aniž zakusila porodní bolesti; ona poznala ženicha a je pannou. (...) Skrze pohled svého ducha přijmi k sobě Marii! Přidruž se k těmto chórům, vyhledej je touhou své duše, pospěš k jejich setkání, pobež rychle! Vždyť to je onen „věnec spravedlnosti, který ti v onen den odevzdá Pán, spravedlivý soudce.“⁹²

Z uvedených textů jasně vyplývá, že nebylo myslitelné, aby panna po přijetí závoje své rozhodnutí změnila a chtěla se provdat. Svatý Jeroným v dopise panně Eustochii (který v mnohém připomíná Ambrožův spis *O pannách*⁹³) říká, že tělesné panenství je až druhořadé – důležitější je smýšlení srdce. Dokonce píše, že „panenství lze zahubit i pouhou myšlenkou“ a že takové panny jsou „špatné panny, panny tělem, ne duchem, pošetilé panny, které nemají olej a přijdou tak o svého Ženicha.“⁹⁴

Konečně i na II. lateránském koncilu (v r. 1139) bylo stanoveno, že pokus zasvěcené panny uzavřít manželství není manželstvím (kán 7, 8).⁹⁵ Můžeme tedy konstatovat, že panenské zasvěcení – ač svátostina – bylo v církvi od počátku považováno za trvalý a nedispensovatelný životní stav. Bylo často srovnáváno s manželstvím a byla mu zvláště v prvních staletích prokazována podobná či spíše větší úcta než manželskému svazku.

⁹² LEANDR SEVILLSKÝ. *De institutione virginum*. (PL 72, sl. 876-877). In *Ordo virginum – textobraní IV*. 1. vyd. Brno: Zasvěcené panny českých a moravských diecézí, 2000. ISBN neuvedeno, s. 35-36.

⁹³ Srv. VENTURA, V. *Spiritualita křesťanského mnišství 2-3*. 1. vyd. Praha: Benediktinské arciepiškopství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2010. ISBN 978-80-0-86882-14-7, s. 221.

⁹⁴ Srv. JERONÝM. *Ad Eustochium*, 5.

⁹⁵ Srv. SCHLOSSEROVÁ, M. *Staré – ale ne zastaralé*, s. 38.

1.2.4 Slovo o radosti

Začteme-li se do starověkých knih věnovaných pannám, nemůžeme si nevšimnout jedné výrazné charakteristiky. Mezi naukou, káráním či nabádáním probleskuje texty radost – ne jen nějaké z povinnosti vyjádřené potěšení nad zasvěcenými pannami, ale jásavá, jiskřivá radost a vděčný údiv nad Božím povoláním a lidskou odpovědí na ně. Jestliže uvažujeme o životě zasvěcených panen v prvních staletích z hlediska spisu sv. Ambrože, dovolme si ještě jednu rozsáhlejší citaci, ve které Ambrož objasňuje, co jej vedlo k tomu, že pro zasvěcené panny tyto tři knihy napsal:

Tento dárek jsem vám, posvátné panny, uchystal, jsa sotva tři roky knězem. Vlastních zkušeností nemám, ale jsem poučen vaším životem. Jakou bych mohl mít zkušenost, když jsem před nedávnem přijal víru? Vidíte-li tu nějaké květy, sbírejte je: jsou natrhány v zahradě vašeho života. Nejsou to pro panny příkazy, nýbrž o pannách příklady. (...)

Musil jsem vznítit lásku nevěsty, neboť je psáno: „Milovati budeš Pána Boha svého“. A musil jsem aspoň řeči k svatbě jaksí zkadeřit vlasy, neboť se praví: „Tleskej rukama a dupni nohou.“ Musil jsem věčné snubní lože posypati růžemi. I při světské svatbě zní nevěstě vstříc dříve radostný potlesk než rozkazy, aby ji dříve neranila tvrdá řeč, než ji něžnostmi oblaží vřelá láska.

I bujní oři mají rádi poplácání šíje, než se dají zapřáhnout. Konečně snáze se podrobí lichotivému slovu než krotícímu bičí. (...) Tak i u naší panny musí být takové posvátné laskání; musí vidět na samém prahu svatebního domu nebeské lože a veřeje ověncené listovím a kochat se šumem uvnitř hlučícího davu, aby ze strachu neodvrhla jeho Páně dříve, než se na jeho hlas pod ně skloní.⁹⁶

Domníváme se, že právě radost církve vyjádřená nad určitým povoláním (nejen nad povoláním k zasvěcenému panenství) je znamením toho, že je církev vítá, že si je přeje a že mu rozumí. V takovém ovzduší potom může povolání růst, naplňovat své poslání a přinášet plody. Chceme si proto v dalších obdobích, o nichž budeme hovořit všimnat také toho, zda byla, či je v církevních textech patrná radost z panen žijících ve světě.

Jako když vinař začne chránit ušlechtilou révu zdí vinice a její růst usměrňovat řezem a zpevňovat oporami, tak i v životě zasvěcených panen přišel čas, kdy církev poznala, že je lépe chránit tento dar zdmi kláštera a zušlechtit jej životními pravidly a kázní společenství. Dar řeholního života byl stále radostí církve. A v některých

⁹⁶ AMBROŽ. *De virginibus*, II, 6, 39-41.

ženských řeholních řádech⁹⁷ se po více jak tisíc let zachovalo udílení panenského zasvěcení, jež zůstalo vyhrazeno pouze řeholnicím. Ale jak to bylo s pannami, které sice toužily odevzdat svůj život Bohu, ale přitom chtěly či musely dál žít a plnit své povinnosti ve světě? Byly také ony radostí církve? Nebo snad Bůh takové panny přestal povolávat?

Na počátku 12. století byly ve spise *Zrcadlo panen* tzv. „volně žijící mnišky“ přirovnávány dokonce k lehkým ženám budícím pohoršení.⁹⁸ A konečně II. lateránský koncil roku 1139 striktně zakázal v kánonu 26 udílení panenského zasvěcení ženám ve světě:

Bohu zasvěcené ženy nesmějí žít v soukromých domech. Odmítáme pohoršlivý a ošklivost vzbuzující způsob života mnohých žen, které se neřídí pravidly sv. Benedikta ani sv. Basila nebo Augustina a přesto chtějí být veřejným míněním uznávány za Bohu zasvěcené.⁹⁹

Víme, že i nadále žily ve světě panny, které celé své bytí odevzdaly Bohu. O co a o koho se mohly opírat, když jejich životní stav přestal být církví vážený a chtěný? Když z nich církev již neměla radost, ale budily v ní nedůvěru či dokonce ošklivost? Tak jako na počátku, zůstaly částí Kristova stáda a ve skryté věrnosti svému Snoubenci se opíraly o silný kořen křestního zasvěcení, o svátosti a mnohde se jako popínavá rostlina přimkly ke spiritualitě některých řeholí, z nichž čerpaly dobra modlitby a duchovního doprovázení a povzbuzení. Tento vývoj jistě do značné míry souvisel se společenskými změnami těchto období – především se změnou společenského postavení ženy a s feudálním uspořádáním státní i církevní moci. S trochou nadsázky či poetiky bychom mohli říci, že zasvěcené panny tiše čekaly ve skrytosti laického světa až se zase stanou radostí a ozdobou své dobré a milované Matky církve.

⁹⁷ Obřad zůstal zachován u benediktinek a u cézarinek (od r. 611), které byly r. 1145 připojeny ke kartuziánkám. Panenské zasvěcení přijímaly také karmelitánky v San Remu a z žebravých řádů byl v r. 1831 povolen pro klarisky v Tarantě. Srv. HUOT, D. M. *Die Jungfrauenweihe*, s. 4.

⁹⁸ Srv. SCHLOSSEROVÁ, M. *Staré – ale ne zastaralé*, s. 14.

⁹⁹ Cit. podle *Tamtéž*.

2 PANENSKÝ STAV NA MORAVĚ OD SKLONKU 19. STOLETÍ DO ROKU 1950

V minulé kapitole jsme hovořili o vzniku, rozkvětu a ústupu starověkého stavu zasvěcených panen žijících ve světě. Z doby prvního křesťanského tisíciletí či jeho přelomu nemáme zprávy o tom, že by na historickém území Moravy – území, které bylo z tohoto hlediska evangelizováno poměrně pozdě a zdaleka nedosahovalo kulturní úrovně Středomoří – byl tento způsob života přítomen. V dalších stoletích bychom jistě našli příklady panen, které žily zbožným životem, aniž vstoupily do kláštera. Hodné zaznamenání byly spíše osudy šlechticů, které zůstaly svobodné a přijaly duchovní zázemí v některé z řeholí. Svatost dívek prostého původu, které sloužily Bohu a bližním ve vlastní rodině či ve služebném postavení, zůstala známá pouze jejich nejbližšímu okolí – a Bohu.

V této kapitole pojednáme o tom, jaký byl v letech 1889 až 1950 postoj církve na Moravě k ženám žijícím panensky uprostřed světa. Panenské zasvěcení jim sice nebylo udíleno, ale z literatury víme, že přinejmenším na sklonku 19. století zůstávalo mnoho žen svobodných, a že tento jejich životní stav byl církví (a do jisté míry i společností) akceptován. Nemůžeme v této souvislosti ovšem hovořit o *stavu panen (ordo virginum)* – jako o církví uznané životní formě, ale o *panenském stavu* – jako o situaci neprovdaných žen. Zásadní je, že volba tohoto stavu byla výsledkem pozitivního rozhodnutí vykonaného z lásky ke Kristu, a nikoliv důsledkem negativních životních okolností, kvůli nimž by tyto ženy takřkajíc „zůstaly na ocet“.

Jednoznačný jazykový výraz, který by odpovídajícím způsobem, v celé teologické hloubce a se zřetelem na evangelium vyjádřil skutečnost, kdy svobodná žena – panna zcela náleží Kristu nám, jak se zdá, zatím chybí.¹⁰⁰ Nestačí, aby žena pouze vnímala své panenství jako „Bohem chtěné“, ale je nutné, aby si tento stav zvolila z lásky k Ježíši Kristu a proto, že s ním chce být spojena zcela zvláštním způsobem.¹⁰¹ Švýcarský autor Dietrich von Hildebrand v knize z r. 1927 dokonce uvádí, že sama vůle ženy, jež se chce z lásky darovat Kristu, může změnit pouze reálně existující panenství v panenství

¹⁰⁰ Srv. GOGOLA, J. Zasvěcená čistota. In GOGOLA, J. (ED.). *Řeholní formace*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2002. ISBN 80-7266-110-8, s. 257-341 (261).

¹⁰¹ Srv. HILDEBRAND, D. VON. *Reinheit und Jungfräulichkeit*. 4. vyd. (1. vyd. 1927) St. Otilien: EOS Verlag Erzabtei St. Otilien, 1981. ISBN 3-88096-089-5, s. 131-133.

Bohu zasvěcené. Na druhou stranu zasvěcení Bohu, byť formou obřadu provedeného církví, nemůže samo o sobě ustavit křesťanské Bohu zasvěcené panenství.¹⁰² Nejen u nás, ale i v dalších evropských zemích církev tedy takovouto životní volbu žen akceptovala.

Dobovou praxi v naší zemi si přiblížíme na základě dvou knih, které vyšly koncem 19. století a zabývají se životem panen ve světě. Nejprve se seznámíme s obsahem knihy *Kristus a Panna*, která byla poprvé vydána rajhradskými benediktiny v Brně v roce 1885. Dostí obsáhlý spis (určený *pro zbožné dívky československé*) je celý věnován životu a spiritualitě panen žijících ve světě. V roce 1889 se kniha dočkala druhého vydání¹⁰³ a o deset let později vyšla potřetí. Bohužel není možné určit, kdo knihu napsal či sestavil, protože její autor – nebo autoři – zůstali v anonymitě.

Dalším spisem, který představíme je kniha s názvem *Nejvznešenější ozdoba nevinných srdcí čili Kniha o panenství*, která byla v roce 1899 vydána Knihtiskárnou Františka Orla ve Frýdku. Kniha je přeložena z francouzštiny a jako autor je uveden „Dr. J. Kulén, kanovník v Paříži“¹⁰⁴. Opět jde o spis, jenž se celý věnuje ženám, které vědomě žijí své Bohu odevzdané panenství v sekulárních podmínkách.

Máme tedy výbornou možnost podívat se, jak církev před více jak sto lety chápala trvale svobodné ženy, jaký byl její pohled na tento panenský stav, co pannám radila, k čemu je nabádala a před čím varovala. Významným ukazatelem situace v českých zemích je již to, že takto specificky zaměřené knihy u nás byly psány, překládány a vydávány – a to dokonce vícekrát. Situace v našich zemích se v této oblasti pravděpodobně nelišila od poměrů v ostatních státech střední a západní Evropy. Na základě francouzského spisu můžeme usoudit, že panenský stav ve světě byl v té době značně rozšířen a akceptován. Neděláme si nárok na úplné zpracování literatury tohoto období věnované pannám, ale chceme obsahu těchto dvou knih použít pro poznání zásad jejich života a jejich duchovního zázemí.

¹⁰² Srv. HILDEBRAND, D. VON. *Reinheit und Jungfräulichkeit*, s. 133.

¹⁰³ *Kristus a Panna: Úplná rozjímavá a modlitební kniha. Na tisíciletou památku úmrtí sv. Metoděje, apoštola Slovanů, která se slaví na posvátném Velehradě r. 1885, sepsáno pro zbožné dívky československé*. 2. opravené vyd. Brno: Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských, 1889. 639 s. Příloha 1.

¹⁰⁴ KULÉN, J. *Nejvznešenější ozdoba nevinných srdcí čili Kniha o panenství*. Přel. A. Lubojacký. Frýdek: Knihtiskárna Františka Orla, 1899. 396 s. (Dále jen *Kniha o panenství*.) Příloha 3.

2.1 PANENSKÝ STAV V KNIZE *KRISTUS A PANNA*

Knih *Kristus a panna*¹⁰⁵ je malá formátem, ale velká svým obsahem. Je rozdělena do 24 kapitol, které jsou dále členěny na 217 (!) podkapitol. Úvodní kapitola *Poučení o panenství* sice hovoří o vznešenosti panenství, ale zároveň připomíná právo na svobodnou volbu životního stavu a zdůrazňuje nutnost prosit v této souvislosti o milost poznání Boží vůle.¹⁰⁶ Pokud jde o zasvěcené panenství, je uvedeno množství výroků a příkladů ze starověkých spisů věnovaných pannám.¹⁰⁷ O stavu panen je napsáno toto:

Dokud pro zbožné, Bohu milující panny nebylo zvláštních ústavů a útulků, kde by se zcela lásce Boží věnovati, Bohu zasvětití a jemu život skrytý žiti mohly, bylo obyčejem, že panny, jež Bohu chtěly panenství své zasvětití, z rukou biskupových dostaly závoj, který pak po celý život svůj nosily, po čemž se poznalo, že jsou to Bohu zasvěcené dívky, a lid si jich velmi vážil, je ctil a miloval jako zvláště vyvolené a od Boha milované duše, i odporučoval své záležitosti jejich vroucím modlitbám; později však byly vystavěny domy za tím účelem, aby pannám Bohu zasvěceným za útulek sloužily, tak zvané samostany čili kláštery, kde více panen dle jistých pravidel a řeholí Bohu společně sloužilo... (...) Tak ctila a starala se církev o křesťanské Bohu zasvěcené panny povždy a věnuje jim podnes svou největší péči i pěstuje stav panenský, nejkrásnější kvítko v zahradě své, neustále.¹⁰⁸

Kapitola dále pokračuje rozborem aktuální společenské situace a převažujícím způsobem rodinné výchovy, jež hodnotí vůči panenskému způsobu života jako nepřátelské.¹⁰⁹ Po nastínění problémů a překážek, které stojí dívce v cestě hovoří autor o dobrech panenského stavu a o rozlišení povolání.¹¹⁰ Jako rozlišující znaky povolání k panenskému stavu je uváděno, že panna si tohoto stavu váží, rozumí mu, miluje jej a pociťuje v sobě touhu po utrpení a pokořeních snášených pro Krista a spolu s ním.¹¹¹ Pokud se nadto ráda modlí, čte zbožné knihy, přistupuje ke svátostem a ctí Pannu Marii, pak se jí říká: „...můžeš doufati, že jsi k stavu panenskému vyvolena, a porad' se o tom s duchovním svým otcem...“¹¹². Vidíme, že jsou zde přítomny stejné základní požadavky, jaké uvádí i sv. Ambrož.

¹⁰⁵ Kniha je nazvána *Kristus a Panna*, ale vzhledem k tomu, že nepojednává o Panně Marii, považujeme užití velkého písmene ve slově *Panna* za záležitost dobového pravopisu, která by pro současného čtenáře byla zavádějící, a proto píšeme nadále slovo *panna* v názvu knihy malým písmenem.

¹⁰⁶ Srv. *Kristus a panna*, s. 14.

¹⁰⁷ Srv. *Tamtéž*, s. 20-27.

¹⁰⁸ *Tamtéž*, s. 19-20.

¹⁰⁹ Srv. *Tamtéž*, s. 27-36.

¹¹⁰ Srv. *Tamtéž*, s. 36-42.

¹¹¹ Srv. *Tamtéž*, s. 41-42.

¹¹² *Tamtéž*, s. 42.

2.1.1 Prostředky k zachování panenského stavu

Pokud by kniha, o níž hovoříme, neobsahovala již nic jiného, nežli kapitolu nazvanou *Prostředky k zachování stavu panenského*¹¹³, byla by už tak pro ženy toužící po intenzivním duchovním životě pomocí a přínosem. Uvedme si zde, sice jen v přehledu, ale přesto poněkud podrobněji pokyny pro život panny ve světě.

Na prvním místě má panna usilovat o „pokoru a poníženost srdce“¹¹⁴, protože pokora je sestrou nevinnosti, a to do té míry, že „padne-li jedna, nezůstane dlouho druhá, ale umře žalem, že se s ní musí rozloučiti, dá výhosť duši a jde za svou sestrou.“¹¹⁵ K pokoře patří také kázeň jazyka, střídmost pohledu a trpělivost, zvláště v jednání s obtížnými lidmi.¹¹⁶

Poznání sebe sama je dalším prostředkem k vytrvání v dobrém, ač je „nejtěžší věcí pod sluncem“¹¹⁷. Sebepoznání ovšem není možné bez pokory a trpělivosti. Autor velmi moudře neklade jednotlivé požadavky na život panny vedle sebe, ale usiluje o růst zralé a integrované osobnosti. Ví, že osamělé ženy mohou snáze podlehnout sebeklamu, pokud jde o jejich vlastní svatost, a nebojí se na tento problém upozornit. Nečiní tak moralizováním, ale uvedením humorné epizody, která kromě naučného významu ukazuje i na značnou duchovní, pedagogickou, lidskou a teologickou úroveň neznámého autora:

Mnohý považuje se za poníženého a pokorného, ale vskutku poníženým není; jistá pobožná osoba přicházela k svému duchovnímu vůdci a vždycky mu předstírala: „Ach, otče můj, jak hříšná jsem, já jistě do pekla přijdu!“ Duchovní vůdce znaje tuto přetvářku – neboť mnozí se zlomyslně ponižují, aby více byli ctěni a chváleni za to, že jsou poníženými, a tím jsou pyšni, že poníženými jsou – tak zakořeněna jest samoláska v člověku – a chtěje ji zkusiti, pravil jí vlídně: „Milé dítě, do pekla snad nepříjdeš, ale jen do očiště.“ Sotva však to pověděl, vyskočila ona zbožná a pokorná osoba, vzchopila se proti němu a zvolala: „Kdo pak na mne něco ví, a kdo mi může něco zlého vytýkati, že bych já do očiště přišla?“ Snad mi netřeba více pověděti. Vidím, že se smějete, křesťanské panny, ale jest to skutečná událost; a proto praví sv. Řehoř: „Co se v srdci ukrývá, urážka učiněná odkrývá.“ Poznání sebe jest podklad a základ pokory, pokora základ a podmínka nevinnosti; a s pokorou a ponížeností dosáhneš Boží milosti, života věčného, neboť život věčný jest milostí Boží.¹¹⁸

¹¹³ *Kristus a panna*, s. 43-84.

¹¹⁴ *Tamtéž*, s. 43.

¹¹⁵ *Tamtéž*, s. 43.

¹¹⁶ Srv. *Tamtéž*, s. 46-47.

¹¹⁷ *Tamtéž*, s. 47.

¹¹⁸ *Tamtéž*, s. 50-51.

Důležitá je pro panny častá zpověď. Doporučována je zpověď týdenní, ale i v tomto má být panna zcela poslušná svého zpovědníka, neboť svátost není cílem, ale prostředkem, který má být užíván v přiměřené míře jako lék.¹¹⁹ Podobně je tomu i se svatým přijímáním.¹²⁰

Ústní a rozjímavá modlitba má být základní potřebou křesťanské panny, stejně jako četba Písma svatého.¹²¹ Účinek modlitby má být podporován pokorou ducha, postem a almužnou.¹²² Tím se dostáváme k dalším prostředkům duchovního putování, jimiž jsou vnější i vnitřní umrtvování, almužna, půst a samota.¹²³ Všetečný pohled, zvědavé naslouchání zbytečným řečem, ale především zbytečné mluvení způsobují mnoho hříchů, nezřídka i rozvrat vztahů a zanedbávání stavovských povinností.¹²⁴

Sv. Vasil říká, že: „...ženě jest půst tak potřebný jako vzduch k dýchání...“¹²⁵, protože pomáhá porozumět Božím pravdám a upevňuje modlitbu¹²⁶. Panna sice nemá nikdy jít do sytosti, ale pokud jde o naprosté posty, smí je konat pouze se svolením duchovního vůdce.¹²⁷ Oproti tomu dobročinnosti a poskytování almužen se žádné hranice nekladou – panna tak získá nejen útrpné srdce, ale bude ji též doprovázet modlitba chudých.¹²⁸

Skutky tělesného umrtvování jako je odpírání si spánku, bičování se, nošení žíněného oděvu nebo železného pásku, smí panna konat pouze s dovolením duchovního vůdce a i tehdy jen tajně.¹²⁹ Stále má být pamětliva toho, že daleko cennější je umrtvování vnitřní.¹³⁰

Dalším pilířem zbožného života je samota – a zde jako bychom slyšeli ozvěnu Ambrožových slov o příkladu Panny Marii, když čteme:

¹¹⁹ Srv. *Kristus a panna*, s. 51-53.

¹²⁰ Srv. *Tamtéž*, s. 55-57.

¹²¹ Srv. *Tamtéž*, s. 57-62.

¹²² Srv. *Tamtéž*, s. 58.

¹²³ Srv. *Tamtéž*, s. 62-72.

¹²⁴ Srv. *Tamtéž*, s. 62-68.

¹²⁵ *Tamtéž*, s. 68.

¹²⁶ Srv. *Tamtéž*, s. 68-69.

¹²⁷ Srv. *Tamtéž*, s. 69.

¹²⁸ Srv. *Tamtéž*, s. 70-71.

¹²⁹ Srv. *Tamtéž*, s. 71.

¹³⁰ Srv. *Tamtéž*.

Musíš býti ráda o samotě; komu nepostačí rozmluva a obcování s Bohem, ten nezná ceny svatého zátíší. (...) Vycházej jen když musíš, do chrámu Páně, po práci své a z lásky k bližnímu navštívit nemocného, potěšit sklíčeného.¹³¹

Křesťanství je vlastní kající smýšlení a duch oběti. Kristus jako nevinný Boží Beránek byl obětován a zemřel za vinné. Autentickému životu panny proto nesmí chybět duch dobrovolné oběti a kajícího a je jistě pedagogicky velmi dobré, že oběti panny není hned přisuzována jakási „kosmická“ důležitost, ale je vybízena, aby si nejprve uvědomila hříšnost svých předků a svého lidu a s nimi se v oběti ztotožnila.¹³²

V tom smyslu v duchu obětním musíš křesťanská panno, všechno trpět, každodenně kříž svůj na sebe brát; avšak oběť tvá musí býti dobrovolná, nenucená, ze srdce upřímného; přinášej se v oběť za svůj rod, z kteréhož jsi poslá, za svůj lid, za svůj národ slovanský, za církve sv., za hříchy světa, za hříchy své.¹³³

Důsledně je panna varována před zahálkou a špatnou společností. Jako obrana před zahálčivostí je panně doporučován pevný denní řád a stanovení určitých hodin pro práci a modlitbu, aby tak byl její čas správně a vhodně využit.¹³⁴ Odpovídajícím prostředkem v boji s pokušeními a ochranou před škodami, které může utrpět, když – byť jen jedenkrát – v určité naivnosti navštíví špatnou společnost, je útek.¹³⁵

Varování před tancem je důrazné a nekompromisní. Tanec sice není sám o sobě hříchem, ale je častou a téměř jistou příležitostí ke hříchu. Jednak kvůli probuzení tělesných pocitů, které mohou vést k pokleskům proti čistotě a také kvůli důvěrnosti k druhému pohlaví, která při něm vzniká a již se lze jen stěží vyhnout.¹³⁶ Autor ovšem ví, že mnohé děvče může jen stěží vzdorovat vůli a přání svých rodičů, a proto radí:

K taneční zábavě moudrá panna nechodí; jde-li tam dobrovolně, jest pošetilá, nikoli však moudrá, neboť nikdo rozumný nespěchá své záhubě vstříc. Musí-li tam jít, aby vyhověla mnohému naléhání rodičův, ať se posilní dříve modlitbou (sv. růžencem), a co nejdříve se vzdálí, pokud však tam dlíti musí, ať pamatuje na přítomnost Boží.¹³⁷

Poslední z naučení pro praktický život panen ve světě se týká odívání. Do souvislosti je dáván vnitřní stav duše a touha po nápadných či nákladných šatech. Je citováno několik výroků svatých – sv. Cypriána, sv. Jana Zlatoústého a sv. Hilaria – z nichž vyplývá, že skvostnými šaty člověk většinou touží zakrýt špatný stav své

¹³¹ *Kristus a panna*, s. 71.

¹³² *Srv. Tamtéž*, s. 72-73.

¹³³ *Tamtéž*.

¹³⁴ *Srv. Tamtéž*, s. 73.

¹³⁵ *Srv. Tamtéž*.

¹³⁶ *Srv. Tamtéž*, s. 74-75.

¹³⁷ *Tamtéž*, s. 74.

duše.¹³⁸ Navazující stať pojednává v rozsáhlé alegorii o tom, jakými duchovními šperky se má zdobit duše zbožné panny a na závěr dává příklad z dějin.¹³⁹

Jistá knížecí dcera v Čechách objevila se u oltáře před svým ženichem v modrojasném oděvu svatebním, na kterém 6666 menších a 365 větších dýmantů se skvělo. Jedenkaždý z těchto posledních měl průměrnou cenu 125.000 zl., tak že celý šperk nevěstin mnoho milionů stál. – Svět přikládá kamínku cenu, které ty pochopiti nemůžeš, a hle! Před Bohem má zbožný povzdech, nábožná modlitba, trpělivé a pokorné snášení trampot a příkoří toho světa, sebezapírání atd. také vyšší cenu a skvělejší odměnu v nebi, než ty pochopiti můžeš. (...)

Ona kněžna složila se sebe celý ten bohatý poklad a darovala ho božskému Spasiteli v nejsvětější Svátosti oltářní, a všechny ty dýmanty skvějí se nyní na zlaté monstranci, kterou podnes v Praze viděti lze.

Také ty, (...) potěšíš srdce milovaného svého božského ženicha nejvíce tím, vložíš-li všechny tyto nabyté poklady milosti do rukou svého božského ženicha nebo panenské matky jeho...¹⁴⁰

Ve stručnosti jsme ozřejmili, jaké životní postoje a duchovní i hmotné prostředky považuje neznámý autor za zásadní pro zachování panensky čistého života dívek a žen zůstávajících ve světském prostředí v 80. letech 19. století. Srovnáme-li jeho požadavky a východiska s výše citovanými knihami sv. Ambrože, můžeme konstatovat, že autor zná historický stav panen stejně jako díla starověkých duchovních učitelů zabývajících se tímto tématem, a že se jimi v mnohém inspiruje. Rady, které pannám dává, jsou zcela v intencích sv. Ambrože – vyjma společného života, což je zcela pochopitelné. Společný život zasvěcených žen je v 19. století v hojné míře realizován v řádech a kongregacích a kniha je proto určena pouze ženám zůstávajícím v rodinách.

¹³⁸ Srv. *Kristus a panna*, s. 76-77.

¹³⁹ Srv. *Tamtéž*, s. 78-84.

¹⁴⁰ *Tamtéž*, s. 84.

2.1.2 Vzory panenství

Druhá a poměrně rozsáhlá kapitola knihy *Kristus a panna* předkládá čtenáři stručné životy svatých a světic, které autor považuje za vhodné příklady pro volbu a zachování panenského stavu. Pannám je předloženo celkem 34 životních osudů a příkladů svatosti,¹⁴¹ aby se jimi mohly nechat povzbudit a inspirovat. Na první pohled vidíme, že jako vzor jim nejsou předkládány pouze panenské světice, ale že širší záběr vzorů má ženy vést ke komplexnímu pohledu na lidský úděl a úsilí o svatost, a také má vzbuzovat porozumění pro různé životní stavy a společenské role.

Na první pohled jistě zaujme, že v seznamu nechybí mužské vzory. Zastoupeni jsou králové, mučedníci a církevní učitelé. V této souvislosti je dobré připomenout, že také sv. Ambrož klade pannám před oči vzor sv. Jana Křtitele a křesťanského vojáka.¹⁴² Ze společenského hlediska jsou zastoupeny příklady královských dcer a šlechticů, stejně jako dívek z neurozeného prostředí. Zatímco o některých světicích je uvedena jen skrovná zmínka, velký prostor zaujímají životopisy „služebných dívek“ a nechybí ani příklady vdaných žen, matek a vdov. Jen menšina uvedených světic žila ve světě, z větší části jde o řeholnice, a to převážně o členky dominikánské řeholní rodiny.

Z výběru, rozsahu a zpracování životopisů je vidět velké úsilí autora o to, aby v čtenářkách probudil touhu po bezvýhradném následování Krista a vznítit v nich oheň touhy po svatosti. Bohužel se při psaní životních příběhů nevyhnul dobově podmíněným prvkům, jako je zdůrazňování asketických skutků světic praktikovaných již od kojeneckého věku nebo popisy symptomů nemocí, které jsou v rozporu s fyziologií lidského těla. Ač tyto pasáže v dnešním čtenáři budí přinejmenším úsměv, nebylo by správné kvůli nim zlehčit nebo zcela odmítnout smysl této kapitoly.

¹⁴¹ Sv. Kateřina Senenská, ctih. Jolanda z Viandenu, bl. Jenička, sv. Voršila, bl. Kolumba – Rietská, bl. Zedmera, bl. Angelika Benátská, bl. Emilia Verčelská, bl. Lucia čistá, sv. Růžena Limanská, bl. Imelda z rodu Lambertinů, bl. Božena ze Silvy, bl. Blanka ze Španělska, bl. Benvenuta Bojanská, bl. Angela Pokojná, bl. Vilemina ze Svatých, Balduin Flanderský, sv. Pelagius, král Alfred Veliký, sv. Nicetas, Alexander Veliký, sv. Ambrož, sv. Nyssenský, sv. Cyrill Alexandrinský, sv. Jeroným, bl. Štěpána z Quinzanis, bl. Markéta, sv. Kateřina Riccenská, bl. Armella, služebná dívka, sv. Notburga, služebná dívka, sv. panna Lidvina, ctih. Maria Krescentia, sv. Františka, sv. Godoleva. – Srv. *Kristus a panna*, s. 85-184.

¹⁴² Srv. AMBROŽ. *De virginibus*, II, 4, 28 – 33; III, 6, 26 – 31.

2.1.3 Pobožnosti panen a církevní bratrstva

Kapitola o pobožnostech křesťanských panen¹⁴³ je členěna do čtyř rozsáhlých oddílů a právě z důvodu velkého textového i tématického rozsahu o ní pojednáme ve více podkapitolách. V jejím prvním oddíle se píše o posvěcení dnů v týdnu a o církevních bratrstvech,¹⁴⁴ druhý oddíl (ač není takto výslovně označen) je věnován pravé zbožnosti,¹⁴⁵ oddíl třetí se zabývá vyučováním modlitby¹⁴⁶ a čtvrtý opěvuje příklad Panny Marie a předkládá modlitby ke mši sv., pobožnosti a písně¹⁴⁷.

Oddíl o „nábožných cvičeních pro panny“¹⁴⁸ začíná dvěma variantami ranních modliteb a návodem ke správnému prožití celého dne. Tyto modlitby a naučení jsou zpracovány formou rozhovoru mezi pannou a Ježíšem a mají vést k přijetí stavovských povinností a k posvěcení průběhu celého dne.¹⁴⁹ Následují příklady rozjímání, která jsou určena pro jednotlivé dny v týdnu.¹⁵⁰ Poněkud neorganicky je zde zařazen jinak velmi rozumný text o tom, co dělat při duchovní vyprahlosti a pochybnostech ve svědomí.¹⁵¹ Kapitola uzavírají příklady pro večerní zpytování svědomí a modlitbu – opět formou rozhovoru s Ježíšem.¹⁵²

Pannám může v jejich úsilí pomáhat, pokud se připojí k některému z církevních bratrstev. Kniha je seznamuje se třemi bratrstvy,¹⁵³ s povinnostmi a „výsadami“ jejich členů i se způsobem, jakým lze do bratrstev vstoupit. Prvním z nich je Bratrstvo sv. růžence:

Nejhlavnější a nejvydatnější modlitba v církvi katolické jest sv. růžence; první to modlitba po breviáři kněžském, a proto jest i spolek růžencový, čili t. zv. arcibratrství nejsv. růžence ten nejhlavnější spolek duchovní po řeholních rádech.¹⁵⁴

¹⁴³ Srv. *Kristus a panna*, s. 185-451.

¹⁴⁴ Srv. *Tamtéž*, s. 185-199.

¹⁴⁵ Srv. *Tamtéž*, s. 292-363.

¹⁴⁶ Srv. *Tamtéž*, s. 364-398.

¹⁴⁷ Srv. *Tamtéž*, s. 399-451.

¹⁴⁸ *Tamtéž*, s. 185.

¹⁴⁹ Srv. *Tamtéž*, s. 185-199.

¹⁵⁰ Neděle je zasvěcená rozjímání o nejsvětější Trojici, pondělí Duchu Svatému, úterý strážným andělům a svatým, středa jménu Ježíš, čtvrtek nejsvětější Svátosti oltářní, pátek Ježíšovu Srdci a sobota Matce Boží. Srv. *Tamtéž*, s. 200-220.

¹⁵¹ Srv. *Tamtéž*, s. 220-230.

¹⁵² Srv. *Tamtéž*, s. 230-236.

¹⁵³ Srv. *Tamtéž*, s. 237-291.

¹⁵⁴ *Tamtéž*, s. 237.

Jako pro panny nejvhodnější je představeno „Bratrstvo sv. Tomáše Akvinského čili: Voj andělský (militia angelica)“¹⁵⁵ a jako poslední je uveden „Sv. škapulíř karmelitanský čili: arcibratrstvo sv. škapulíře Marie Panny s hory Karmel“¹⁵⁶. Pannám se doporučuje, aby každá z nich byla členkou všech těchto tří bratrstev, a to zvláště proto, že vykonávání členských povinností nezavazuje pod hříchem.¹⁵⁷ Následuje ještě stručné seznámení s dalšími škapulířovými bratrstvy – řádu trinitářů, servitů a voršilek.¹⁵⁸ Pannám, které touží po dokonalejším životě, je doporučeno členství ve třetím řádu sv. Františka nebo Dominika.¹⁵⁹

2.1.4 Cesta růstu duchovního života

O duchovním růstu, o známkách pokroku v duchovním životě i o úskalích, jimž se na této cestě panna nemůže vyhnout, pojednává druhý oddíl kapitoly o pobožnostech panen.¹⁶⁰ Růst vnitřního života je rozdělen do tří stupňů, které zahrnují sedm kroků a podstatná část této kapitoly je psána formou rozhovoru mezi Ježíšem a pannou.

1. O vlastnosti a potřebě pravé pobožnosti a vnitřní svatosti nebo dokonalosti panen¹⁶¹

V této první ze sedmi podkapitol jsou zmíněny různé způsoby zbožnosti panen a motivy pro panenství počínaje od vnějších a sobeckých k vnitřním. Panna je nabádána k lásce k Bohu a k ustavičné touze po dokonalosti, přičemž má toužit „po dokonalejší svatosti nežli obyčejný zástup křesťanů“¹⁶². Je varována před odkládáním předsevzetí zbožného života, jímž promrhává velké milosti nabízené jí Kristem a vydává se v nebezpečí, že jí bude milost povolání odňata.¹⁶³

¹⁵⁵ *Kristus a panna*, s. 265.

¹⁵⁶ *Tamtéž*, s. 273.

¹⁵⁷ *Srv. Tamtéž*, s. 277-278.

¹⁵⁸ *Srv. Tamtéž*, s. 278.

¹⁵⁹ Třetí řád sv. Dominika je zván „náš řád třetí“ – což svádí k domněnce, že autorem knihy je dominikán. Tuto myšlenku podporuje také to, že zatímco o františkánském třetím řádu je pouze zmíněno, že existuje (a to ještě ve stati věnované dominikánským terciářům) jsou u třetího řádu sv. Dominika vypsány jeho dějiny a otištěna celá jeho řehole. *Srv. Tamtéž*, s. 278-291.

¹⁶⁰ *Srv. Tamtéž*, s. 292-363.

¹⁶¹ *Tamtéž*, s. 292-306.

¹⁶² *Tamtéž*, s. 302.

¹⁶³ *Srv. Tamtéž*, s. 305-306.

2. O očišťování srdce¹⁶⁴

Očišťování srdce je prvním stupněm k dokonalosti, protože Bůh nepřebývá ve zlé duši a hříšném těle.¹⁶⁵ Nejprve je třeba očistit srdce od těžkých hříchů a vykročit na dobrou cestu. Nejlepším prostředkem k tomu je „dětská“ neboli všeobecná zpověď:

Pán. Dcero má, příprava k dětské zpovědi jest dlouhé a přísné zpytování svědomí ze všech hříchů za uplynulý čas života spáchaných. Tímto zpytováním poznáš vnitřní povahu své duše; odkryješ své zlé náklonnosti, vrozené slabosti a zvláštní nepravosti, z nichž ostatní tvé mnohostranné hříchy povstaly. Pak můžeš s větším prospěchem proti nepříteli bojovati, jehož před očima máš...

Zkoumáš-li svůj uplynulý život, prospěje ti, dcero má, prodlíš-li několik dní v samotě, společnosti lidí vzdálena, svaté modlitbě a rozjímání věčných pravd oddána; v čase tomto se přičiň, abys spáchané hříchy poznala.¹⁶⁶

3. Prostředek proti dobrovolným všedním hříchům¹⁶⁷

V tomto třetím kroku je nejprve pojednán rozdíl mezi všedními hříchů z vrozené slabosti a ze zlého zvyku – náklonnosti.¹⁶⁸ Prostředky proti dobrovolným hříchům z vrozené lidské slabosti jsou: časté opakování pevného předsevzetí, modlitba, bdělost nad vnitřními hnutími a nad smysly, denní zpytování svědomí, svátosti, připomínání si stálé Boží přítomnosti a dětinná důvěra k Panně Marii.¹⁶⁹

4. Zvláštní prostředky proti hříchům, které ze zlé náklonnosti neb obyčeje povstávají¹⁷⁰

Nejprve je panna vedena k poznání své hlavní chyby a k jejímu přemáhání cvičením se „v té ctnosti, která protivna jest této zlé náklonnosti, nejen v okamžiku pokušení, nýbrž také několikrát denně a tak bude zlá náklonnost jinou, lepší zapuzena.“¹⁷¹ Proti všetečnosti má vyhledávat samotu, proti pýše klást vědomí své hříšnosti, léčit „štěbetavost“ má mlčením o druhých, vybíravost v jídle prostou stravou, prchlivost mlčením a lenost snížením počtu pobožností (!) a vytrvalostí v ranní a večerní modlitbě.¹⁷²

¹⁶⁴ *Kristus a panna*, s. 307-314.

¹⁶⁵ *Srv. Tamtéž*, s. 307.

¹⁶⁶ *Tamtéž*, s. 310-311.

¹⁶⁷ *Tamtéž*, s. 315-320.

¹⁶⁸ *Srv. Tamtéž*, s. 315-317.

¹⁶⁹ *Srv. Tamtéž*, s. 317-320.

¹⁷⁰ *Tamtéž*, s. 321-331.

¹⁷¹ *Tamtéž*, s. 326.

¹⁷² *Srv. Tamtéž*, s. 322-330.

5. *Druhý stupeň pravé pobožnosti a křesťanské dokonalosti, neb očišťování srdce od samolásky cvičením velikých ctností křesťanských*¹⁷³

Pátý krok na cestě duchovního života je zároveň počátkem druhého stupně této cesty. V této části je panna vedena k dokonalejší zbožnosti a k potírání sebelásky. Postupně se má učit vzbuzovat při každé činnosti dobrý úmysl, aby byla schopna konat a trpět to, co chce Bůh, tehdy, kdy to chce. Má se snažit zapírat svou smyslnost a učit se žít v dětinné důvěře v Boží prozřetelnost. Tato důvěra jí pomůže, aby byla trpělivá, pokojná a posléze i pokorná a vytrvalá v rozjímání a modlitbě.

6. *Třetí stupeň k dokonalosti, nebo k dokonalé lásce Boží*¹⁷⁴

Šestým krokem na cestě k duchovní dokonalosti začíná třetí stupeň duchovního života. Nejprve je panna seznámena se známkami počínající dokonalé lásky ve svém životě. Jde o všímání si převažujících hnutí a tužeb.¹⁷⁵ Začínající láska k Pánu se pozná podle upřímné zkroušenosti a vyznávání těžkých hříchů. Snášení protivenství a varování se lehkých hříchů je potom známkou lásky vzrůstající. Dokonalá láska spočívá v očišťování srdce, pokoře, dobrosrdečnosti a vnitřní vyrovnanosti i v nenadálých protivenstvích.¹⁷⁶ Znamením jejího vzrůstu je horlivost pro Boha a soucit s hříšníky, který ponenáhlu přechází do touhy po spojení s Kristem a vrcholí ve stálosti srdce a myslí v dobách vnitřní neútěchy a malomyslnosti.¹⁷⁷ Pro tyto těžké okamžiky předkládá autor panně řadu povzbuzujících myšlenek, v nichž jí ujišťuje o správnosti nastoupené cesty a o Boží blízkosti a lásce.¹⁷⁸

Panna je seznamována se základními pravidly pro rozlišování duchů a se známkami působení Ducha Svatého. V pochybnostech se má řídit úsudkem duchovního vůdce a pokud nemůže žádného nalézt, je nabádána, aby po určitý čas putovala po „jisté cestě víry“ a poctivě vykonávala povinnosti svého stavu a povolání.¹⁷⁹

Známkou pokroku na duchovní cestě je temná noc, která je od Boha – naproti tomu přesvědčení, že je panna opuštěna Bohem přichází od ďábla.¹⁸⁰ Stejně tak

¹⁷³ *Kristus a panna*, s. 332-337.

¹⁷⁴ *Tamtéž*, s. 338-356.

¹⁷⁵ Srv. *Tamtéž*, s. 338-339.

¹⁷⁶ Srv. *Tamtéž*, s. 341-343.

¹⁷⁷ Srv. *Tamtéž*, s. 343-344.

¹⁷⁸ Srv. *Tamtéž*, s. 344-345.

¹⁷⁹ Srv. *Tamtéž*, s. 349-351.

¹⁸⁰ Srv. *Tamtéž*, s. 352-353.

nevyprovokovaná hnutí proti čistotě jsou účinkem zlého ducha a panna je povzbuzována k důvěře a k upřímnosti vůči zpovědníkovi.¹⁸¹ Ze zlého ducha také pochází nabádání k přílišné askezi, těžký zármutek po spáchaném hříchu, sklon ke vznešeným viděním a hořkost vůči bližním.¹⁸² Lékem a cestou ze všech těchto temnot a nesnází je poslušnost a pozorné prožívání přítomnosti.¹⁸³

7. *O užívání přítomnosti Boží pro duše, které dokonale žijí*¹⁸⁴

Posledním ze sedmi kroků na cestě duchovního života je vědomé setrvávání v Boží přítomnosti. Také toto má několik fází. Panna si má nejprve představovat Kristovu fyzickou přítomnost a později jeho všudypřítomné božství.¹⁸⁵ Tak bude moci stále pociťovat Ježíšovu přítomnost, pokud jej sama neodežene nějakou nevěrností, neuposlechnutím vnuknutí nebo i přílišným množstvím ústních modliteb.¹⁸⁶ Nejvyšším stupněm dokonalosti je potom vnitřní spojení očištěné duše s Bohem, jehož první známkou je noc ducha. V této neutěšené době má panna hledat „rady a útěchy u duchaplného a bohobojného zpovědníka“ a také číst, „co o takovém stavu v knize této psáno jest“¹⁸⁷.

2.1.5 Vyučování v modlitbě

Vyučování v modlitbě je obsahem třetího oddílu kapitoly o zbožnosti, která má čtyři části.¹⁸⁸ Nejprve charakterizuje modlitbu obecně, dále specifikuje požadavky na modlitbu panen, hovoří o účincích modlitby a dává poučení o vnitřní modlitbě. V poslední části je také dán návod, jakým může panna složit soukromý slib čistoty.

1. *O povaze a potřebě sv. modlitby*¹⁸⁹

Modlitbou je jakákoliv činnost panny, kterou koná s vědomím Boží přítomnosti. Pro duchovní život je modlitba nezastupitelná a liší se podle úrovně vnitřního života té

¹⁸¹ Srv. *Kristus a panna*, s. 353.

¹⁸² Srv. *Tamtéž*, s. 354-355.

¹⁸³ Srv. *Tamtéž*, s. 355-356.

¹⁸⁴ *Tamtéž*, s. 357-363.

¹⁸⁵ Srv. *Tamtéž*, s. 358-359.

¹⁸⁶ Srv. *Tamtéž*, s. 360-361.

¹⁸⁷ *Tamtéž*, s. 362-363.

¹⁸⁸ Srv. *Tamtéž*, s. 364-398.

¹⁸⁹ *Tamtéž*, s. 364-368.

kteřé panny. Ježíš dává pannám větší náklonnost k modlitbě, aby více toužily po Bohu a snáze dosáhly očištění od slabostí a chyb.¹⁹⁰

2. O způsobu modlitby panen¹⁹¹

Dobrá modlitba musí především vycházet ze srdce – jen tak může proniknout ke Kristovu srdci. Nemá být příliš dlouhá ani mnohomluvná. Ústní modlitbou nemá panna pohrdat ani ji zanedbávat.¹⁹² Důležité je modlit se pokorně, ve skrytosti a varovat se jakékoliv okázalosti. Aby byla modlitba účinná, má panna chválit Boha a snažit se ustavičně žít v jeho přítomnosti tak, aby její život byl v souladu s tím, oč v modlitbě prosí.¹⁹³

3. Modlitba panny má především k lásce Ježíšově se nésti¹⁹⁴

Ježíš pannu nabádá, aby neprosila o nic jiného než o to, aby jej milovala. K tomu mají směřovat všechny její pobožnosti a duchovní cvičení. Ježíšova láska způsobí, že se změní, zbaví se svých chyb a bude v sobě zakoušet ovoce Ducha.¹⁹⁵ Panna se má modlit o to, aby všichni lidé došli k poznání Krista, a aby ve všech lidských srdcích mohla panovat jeho láska.¹⁹⁶ Neustálé nazírání na Kristovu oběť a vědomí vlastní hříšnosti tak bude v panně udržovat lásku k Ježíši, jejímu Pánu a Spasiteli.¹⁹⁷

4. Krátké učení o vnitřní modlitbě¹⁹⁸

Žádná panna, která touží po dokonalosti, se nemůže obejít bez vnitřní modlitby. V osamělém rozjímání je mysl soustředěna a Bůh tak může duši odkrývat její chyby a také ji poučovat o pravdách víry.¹⁹⁹ Rozjímání má být přizpůsobeno vnitřnímu stavu duše. Nejprve si má panna určit předmět rozjímání, poté vstoupit do Boží přítomnosti a pak pomocí určitých představ poznávat, zda a jak slouží Bohu. Na závěr má učinit předsevzetí, které nemá být všeobecné, ale konkrétní. Rozjímání se děje zpočátku formou přemítání o různých obrazech a situacích z Ježíšova života (např. o jeho utrpení) nebo ze života panny

¹⁹⁰ Srv. *Kristus a panna*, s. 365-368.

¹⁹¹ *Tamtéž*, s. 369-373.

¹⁹² Srv. *Tamtéž*, s. 369.

¹⁹³ Srv. *Tamtéž*, s. 372-373.

¹⁹⁴ *Tamtéž*, s. 374-378.

¹⁹⁵ Srv. *Tamtéž*, s. 374-375.

¹⁹⁶ Srv. *Tamtéž*, s. 376.

¹⁹⁷ Srv. *Tamtéž*, s. 377-378.

¹⁹⁸ *Tamtéž*, s. 379-397.

¹⁹⁹ Srv. *Tamtéž*, s. 379-380.

(rozjímání o hodině smrti).²⁰⁰ Pokud toho panna není schopna, má si vzít na pomoc knihu, zvolna číst a prodlévat u myšlenek, které ji osloví. Jestliže na ni dolehne temnota malomyslnosti a nemožnost rozjímat, nemá se snažit v sobě násilím probouzet zbožnost, ale má jednoduše uznat svou slabost a zůstat v Boží přítomnosti „jako nedospělé děcko“, aniž by zkracovala dobu rozjímání.²⁰¹ Pravidelné denní rozjímání má trvat asi půl hodiny a pokud má panna zkušeného zpovědníka, má se mu svěřovat s ovocem své modlitby.²⁰² Kromě rozjímání se má panna dále vzdělávat četbou náboženských knih a katechismu a především má mít dobrou knihu pojednávající o panenství.²⁰³

2.1.6 Panenský slib

Do části o vnitřní modlitbě je zařazeno poučení o panenském slibu a návod, podle kterého má panna postupovat, pokud chce takový slib složit. Nejedná se sice o slib přijímaný církví, jaký byl součástí obřadu zasvěcení panen, ale přesto jde o důkaz souhlasu církve s panenským slibem – byť soukromým a dočasným – ženy žijící ve světských podmínkách. Umístění panenského slibu v textu nás nicméně vede k domněnce, že se jednalo o praxi, o níž se předpokládalo, že by se nasetkala s širším souhlasem duchovních. Panenský slib je totiž zasut ve změní podkapitol o pobožnostech, zbožných cvičeních a rozjímáních. V pozadí takto nenápadného umístění stati o panenském slibu, za touto až „nápadnou skrytostí“, může být úmysl autora předpokládajícího, že povrchní – tj. „nepovolaná“ – čtenářka si tohoto textu vůbec nevšimne. Vzhledem k předmětu naší práce si zde dovolíme uvést praktické rady pro složení slibu i jeho text v plném znění:

Slib panenský. Slib jest veliká a bohumilá věc; slibujte, ale také plňte, neboť jest lépe neslíbiti, nežli slibu nedostáti, napomíná Duch svatý. Mnohé panny ve světě zaslíbují a zasvěčují panenství své Pánu Ježíši a zavazují se k tomu slibem, protože panenství slibem Bohu obětované jest o mnoho záslužnější nežli beze slibu. Při tom však bývá často skryta lest' zlého ducha. Za tou příčinou musí panna křesťanská dříve než tak závažnou věc učíní, tří věcí dbáti, a sice: bez rady a dovolení svého zpovědníka slibu žádného nečiniti, neboť moudrý poslouchá rady; pak nečiniti slibu nepředloženě a nerozváživě, neboť hnusí se Bohu slib zpozdlý a nepředložený, praví Duch svatý, a pak nečiniti slibu na vždy až do smrti, nýbrž jen vždy na kratší dobu, na příklad od nejsladšího Jména Ježíš až do Veliké noci, od Veliké noci až k svátku sv. Dominika, od svátku sv. Dominika až do růžencové Panny Marie a pak opět až do nejsladšího Jména Ježíš.

²⁰⁰ Srv. *Kristus a panna*, s. 383-384.

²⁰¹ Srv. *Tamtéž*, s. 384-386.

²⁰² Srv. *Tamtéž*, s. 386-387.

²⁰³ Srv. *Tamtéž*, s. 391-392.

ZPŮSOB SLIBU PANENSKÉHO

Ó nejlaskavější Ježíši, jenž jsi můj Bůh, můj život, má jediná naděje a mé jediné věčné blaho, já N. N., tvá nehodná služebnice, zaslibuji Tobě dnes v důvěře na Tvou neskončenou lásku a milosrdenství a z veliké touhy, abych Tobě jediné sloužila a náležela a nejčistší Pannu Marii, Matku Tvou, při nebeském dvoře zřítí mohla, své panenství a čistotu těla i duše až do ... Proto Tě snažně prosím pro Tvou nejsvětější krev a Tvou neskončenou lásku, abys mi milostí svou nápomocen býti ráčil, abych to, co Tobě s milostí Tvou dnes slibuji, také s milostí Tvou šťastně dokonala. Ó Ježíši, Tobě žiji, ó Ježíši, Tobě umírám, ó Ježíši, Tvou jsem v životě i ve smrti. Amen.²⁰⁴

Podíváme-li se na charakter slibu blíže, vidíme, že panna je při jeho skládání vázána třemi podmínkami: vlastní zodpovědnou úvahou, dovořením zpovědníka a dočasností. Vždyť doba, na niž je doporučováno slib složit je velmi krátká – přibližně tříměsíční – neboť se počítá s tím, že slib bude obnovován čtyřikrát ročně. Toto pojetí má sice daleko k definitivnímu závazku přijímanému diecézním biskupem, ale musíme brát v úvahu i tehdejší právní úpravu v oblasti trvalého soukromého slibu, (o které budeme hovořit dále). Ve slibu můžeme spatřovat pokus o pastorační odpověď na existující potřebu značného množství žen. Kvůli jednotlivým případům by totiž stěžejí vznikla publikace tak podrobná a obsažná.

2.1.7 Panna Maria – zrcadlo ctností pro panny

Čtvrtý (a poslední) oddíl kapitoly o zbožnosti křesťanských panen²⁰⁵ jim předkládá jako vzor Pannu Marii v části nazvané *Zrcadlo ctností pro panny*²⁰⁶. Proč je Maria příkladem pro panenský život, to autor osvětluje na jejím životopise – jak jej „spis ze staré doby vypravuje“²⁰⁷. O Panně Marii je zde uvedeno mnoho podrobností z dětství a mládí – počínaje třetím rokem jejího života:

Již tenkrát bylo dítě to tak silno, že jako dospělý člověk po schodech do chrámu vystupovalo; také duševně byla již tak vyvinuta, obzvláště tak vytrvalá v modlitbě, že se zdála ne dítětem, nýbrž zletilou. Veškeren lid žasl nad ní.²⁰⁸

Celý text se bohužel nese v podobném duchu a vykresluje Matku Boží takovým způsobem, že je, ze současného hlediska, vzorem nejen nedostižným, ale také nevhodným. Pro úplnost a se zřetelem k první kapitole naší práce musíme dodat, že

²⁰⁴ *Kristus a panna*, s. 394-396. Příloha 2.

²⁰⁵ Srv. *Tamtéž*, s. 399-556.

²⁰⁶ *Tamtéž*, s. 399-416.

²⁰⁷ *Tamtéž*, s. 401.

²⁰⁸ *Tamtéž*.

podobným, i když daleko méně násilným způsobem používá příklady z Mariina života také sv. Ambrož – což je ostatně autorem knihy připomínáno.²⁰⁹ Účelem je napomenutí nejen pro panny, ale z velké části i pro jejich matky, které dbají na světské vzdělání a společenskou úroveň svých dcer více než na jejich pokoru, zbožnost a čistotu.²¹⁰

Následuje kapitola *Dvanáctero rozjímání o vznešených příkladech ctností neposkvrněné Panny Marie*. Je velmi zajímavé, že se nejedná o dvanáct textů určených pro libovolnou každodenní meditaci, ale o soukromé osmidenní exercicie. Kapitola je uvozená deseti pokyny pro rozjímání, které jsou oproti tónu předchozí části střízlivé a moudré:

1. Drž se pořádku těchto rozjímání a nepřistupuj k jinému dříve, než jsi to učinila a nějaký čas konala, co v tom rozjímání, jímž se zabýváš, jest předepsáno.
2. Dle způsobu a povahy věci setrvej při rozjímání kratší nebo delší dobu. Máš-li nějakou nectnost, jež odporuje rozjímání, zdrž se při něm déle, aby se ti dostávalo času proti této nectnosti bojovati.
3. Rozjímání jest jiné pro začátečníky, jiné pro ony, kteří se již delší dobu ve ctnosti cvičí, jiné pro dokonalé. Tvé rozjímání budiž přiměřeno tvému stavu; užívej častěji onoho rozjímání, z něhož větší užitek a prospěch míti se domníváš.
4. Konej svá rozjímání na tichém místě, ve své komůrce anebo v kostele a v čas, kdy tvá mysl jest neklidnější, nejlépe ráno, možno-li.
5. Vzávej před rozjímáním Ducha sv., aby tě osvětil a ku cvičení se ve ctnosti, která se ti v rozjímání představuje, povzbudil.
6. Čti rozjímání pomalu a pozorně. Vzbuzuj při čtení svaté myšlénky a pozdvihuj mysl k svému Spasiteli, k Matce svého Spasitele, jejíž ctnost se ti za příklad dává a přemýšlej, jak tuto ctnost konáš. Vzbud' lítost a bolest nad tím, v čem se prohřešuješ proti této ctnosti, pokař se, učiň pevně předsevzetí, že se polepšíš a že se budeš v této ctnosti cvičiti; pros za tu milost Ježíše skrze Marii samu, modlitbou, která po každém rozjímání následuje; pak čti dále jako dříve.
7. Není třeba, abys se vázala přesně na slova svého rozjímání, nýbrž mluv o tom, co osvěcením a vnitřním hnutím v sobě cítíš. Buď věrnou hlasu Pána, vykonávajíc to, čeho od tebe žádá.
8. Cítíš-li se náhle roznícenou větší zbožností, nečiň proto žádného slibu.
9. Veškeren účel následujících rozjímání směřuje k tomu, abys Marii vroucně ctěla, abys ji milovala, v ni dětinnou důvěru skládala a jejího svatého a ctnostného života následovala.
10. Počni od prvních rozjímání, které očistěním srdce tvoří základ, na němž staviš vysokou budovu dokonalosti a pravé zbožnosti.²¹¹

²⁰⁹ Srv. *Kristus a panna*, s. 400.

²¹⁰ Srv. *Tamtéž*, s. 402-414.

²¹¹ *Tamtéž*, s. 415-416.

Meditace jsou rozděleny do tří stupňů, každá je uvozena myšlenkou z Písma sv., následuje vlastní text rozjímání a modlitba k Panně Marii. V pokynech je uvedeno, kdy a kolikrát má panna určité zamyšlení vykonat, že má tyto dny strávit v samotě, účastnit se denně mše sv. a přistupovat ke stolu Páně a také je vybídnuť k vykonání „dětinné“ – čili životní zpovědi.²¹²

Podobně jako text panenského slibu, je i tento návod pro duchovní cvičení skrytý a o co jde, odhalí jen čtenář, který pokyny pozorně přečte. V této souvislosti je dobré si připomenout, že císař Josef II. na sklonku 18. století konání exercicií přísně zakázal.²¹³ Ještě v polovině 19. století bylo exerciční hnutí v Evropě (s výjimkou Francie) v hlubokém útlumu.²¹⁴ Oživení sice nastalo v 80. letech 19. století, ale z počátku byly exercicie pro laiky určeny pouze mužům – např. učitelům.²¹⁵ V moravské církevní provincii uspořádal první exercicie pro ženy A. C. Stojan na Velehradě roku 1894. Byly sice určeny učitelkám, ale zúčastnilo se jich také „devět jiných dam“²¹⁶.

2.1.8 Úvahy pro křesťanské slovanské panny a pro panny služebné

Poslední stať, která si zaslouží zvláštní zmínku, je věnována křesťanským slovanským pannám.²¹⁷ Vychází z toho, že slovanské národy jsou milosrdnější a dobrosrdečnější než ostatní a vedle životopisu blahoslavené Anežky České předkládá řadu příkladů milosrdného a obětavého chování ze životů svatých i ze současného života. Uvedené příklady jsou vzletné, romantické a bohužel také poněkud dětinské.

Sloužícím pannám je určen praktický návod pro život v jejich společenském a profesním postavení, který je učí trpělivosti, pokoře a zbožnosti přiměřené jejich stavu a povinností.²¹⁸ Služebné jsou nabádány k šetrnosti, zdrženlivosti a pečlivému výběru rodiny, v níž budou sloužit. Jsou také upozorňovány na nectnosti a hříchy, které jsou u služebných zvláště rozšířeny, jako je nepoctivost a pomlouvání:

²¹² Srv. *Kristus a panna*, s. 421-422.

²¹³ Srv. SUCHOMEL, F. A. / KORVAS, O. M. *Duchovní zátiší. Kniha o exerciciích doma i v cizině*. Plzeň: Bohuslav Kümpel, 1938, s. 96.

²¹⁴ Srv. *Tamtéž*, s. 74 a 157.

²¹⁵ Srv. *Tamtéž*, s. 157 a 193.

²¹⁶ *Tamtéž*, s. 219.

²¹⁷ Srv. *Kristus a panna*, s. 557-623.

²¹⁸ Srv. *Tamtéž*, s. 624-630.

Při kašnách městských neteče toliko voda z trouby, nýbrž zhusta i na cti utrhaní z úst služek vodu nabírajících; česť mnohého domu a mnohé rodiny bývá tu zostuzena. Mnohá služebná (...) chce takovým vypravováním svému srdci uleviti, avšak pomluva jest a zůstane vždy hříchem.²¹⁹

Závěr knihy zaujímá rozsáhlý oddíl obsahující texty pobožností ke mši sv. a modlitby ke sv. zповědí. Uvedeny jsou mariánské hodinky o Neposkvrněném početí Panny Marie a kapitola je doplněna rozjímáními křížové cesty, litaniami a řadou písní.²²⁰

Kniha *Kristus a panna* má pozoruhodný rozsah. Po obsahové stránce se jeví jakoby vyšla z pera alespoň dvou autorů. Texty pastoračně moudré, ukazující na vzdělaného autora se smyslem pro jemný humor, jsou střídány květnatými až mnohomluvnými statěmi s romantickým a ne vždy věrohodným vyzněním – zvl. pokud jde o příklady ze životů svatých. Přesto však musíme obdivovat pracnost a poctivost s níž autor – či autoři přistoupili k duchovnímu tématu žen žijících panensky ve světském prostředí.

2.2 PANENSKÝ STAV A *KNIHA O PANENSTVÍ*

V této kapitole se budeme zabývat charakteristikami panenského stavu, jak jsou uvedeny v překladu francouzské knihy, jejíž úplný název je *Nejvznešenější ozdoba nevinných srdcí čili Kniha o panenství*. Autorem je (jak jsme zmínili již v úvodu druhé kapitoly) pařížský kanovník J. Kulén.²²¹

Spis obsahuje celkem 21 úvah, z nichž každá je rozčleněna na tři stati. Tématicky je lze rozdělit do několika okruhů. Nejprve autor přináší důkazy o hodnotě panenství z Písma sv., Kristova života a z učení sv. Pavla a církevních Otců a učitelů. Dále se zabývá praktickými otázkami panenského života v řeholi a ve světě a počínaje devátou úvahou řeší otázky snoubeneckého vztahu panny ke Kristu a vzrůstu ctností. Na závěr doporučuje následování životních příkladů Panny Marie, sv. Josefa, sv. Jana Křtitele a sv. Jana Evangelisty. Kniha je doplněna zповědním zrcadlem, kajícími modlitbami a modlitbami ke mši sv. Obsahem knihy jsou pouze a důsledně úvahy. Nenajdeme zde žádné návody pro řešení konkrétních situací duchovního života, ale jen texty určené jako podklad k rozjímání a povzbuzení. Na mnoha místech autor uvádí úryvky z textů

²¹⁹ *Kristus a panna*, s. 626.

²²⁰ Srv. *Tamtéž*, s. 452-556.

²²¹ Přeložil ji pražský dominikán Angelus Lubojacký, zakladatel útulku pro opuštěné dívky a časopisu *Růže dominikánská*. Srv. SUCHOMEL, F. A. /, KORVAS, O. M. *Duchovní zátiší*, s. 159.

církevních učitelů prvních století a častěji cituje také sv. Tomáše Akvinského, sv. Bernarda a sv. Františka Saleského. Vzhledem k tématu naší práce pojednáme podrobněji o pohledu na panenský stav ve světě a o doporučovaných prioritách duchovního života.

2.2.1 Pohled *Knihy o panenství* na panenský stav ve světě

Panenskému stavu ve světě se věnuje osmá úvaha knihy s názvem *O panenství ve světě*, která obsahuje stati: *O překážkách stavu řeholního*, *O příkladě všech století křesťanských* a *O nynějším stavu společnosti lidské*.²²² Autor dosti plamenně odsuzuje bludné přesvědčení, že žena nemá jinou volbu nežli sňatek nebo odchod do kláštera a že žít panenství ve světě se považuje za nemožné a hodné pohany. Toto přesvědčení je podle něj mylné a odporuje nejen církevnímu učení, ale také tradiční životní praxi v katolické církvi.²²³ Vzhledem k zajímavosti tématu citujeme:

Bludná zásada, o níž mluvíme záleží ve zmatku pojmů, který zde odkryjeme (...). Zhusta zaměňujeme totiž povolání k panenství a stav panenský, či uskutečnění rady evangelické, s povoláním ku stavu řeholnímu; avšak oboje povolání podstatně od sebe se liší.

Beze vší pochybnosti jest stav řeholní nejdokonalejší, spojující slib chudoby, dobrovolné a dokonalé poslušnosti nerozlučně se slibem čistoty ustavičné.

Panenství a stav řeholní nejsou dvě věci nerozlučitelné, jež by vždy spojeny býti musily.

Třeba tudíž dva druhy povolání zcela rozdílné rozeznávati: povolání k stavu řeholnímu, panenství nezbytně nevyžadující, a povolání k panenství, jež pokaždé se nekryje s povoláním řeholním.

Jak nesčíslný počet panen nevinných a svatých jest na světě, které nikdy v samostanu žítí nebudou.²²⁴

Z textu jasně vyplývá, že na konci 19. století církev jasně rozlišovala dvě povolání k zasvěcenému, resp. panenskému životu – a to život v řeholním společenství a život ve světě. Autor se dále věnuje možným překážkám pro vstup do řehole, jako je nedostatečné zdraví, povahové vlastnosti, chudoba či rodinná situace.²²⁵ Kromě toho volá Bůh některé ženy k práci na dílech milosrdenství pro jejich bližní ve světě: „...jak to vidíme zejména u Francouzů, kde na tisíce panen z rodu nejvznešenějšího

²²² Srv. *Knihy o panenství*, s. 105-119.

²²³ Srv. *Tamtéž*, s. 105-106.

²²⁴ *Tamtéž*, s. 106-107.

²²⁵ Srv. *Tamtéž*, s. 108.

v panenství setrvají a dobré skutky konají, jimž se svět obdivuje.²²⁶ Uvedeny jsou příklady z dějin církve i ze současné Francie a v závěru stati se říká:

Vždy byly a zůstanou panenské duše nejvzácnějším pokladem a nejhlavnější ozdobou církve, povždy bude na tisíce panen ve světě žítí, které příkladem zlým zkázy nevezmou.

Církev sv. nikdy tedy neučila, že panna musí voliti mezi sňatkem a mezi samostanem, a že pro panny ve světě místa není, naopak vždy se ujímala panen ve světě žijících a důkazem této zvláštní péče mateřské o dívky panenské ve světě jest, že učinila-li která dívka slib věčného panenství, a pak později jeho sprostěna býti si přeje, nemůže toho dosíci jinak, než nejvyšší hlavou církve, dišpenzí od samého papeže. Tak velice váží si církev panenství, chrání ho a dává najevo, že slib panenství je něco velikého, schvaluje ho a jemu žehná.

Povolání k panenství není tedy nikterak na stav řeholní vázáno, což věděti potěší zajisté mnohé srdce panenské ve světě žijící.²²⁷

V křesťanských rodinách ovšem dívky, které se nechtějí vdát, musí většinou vzdorovat výraznému nátlaku rodičů. Jsou označovány za nezralé a je jim zakazováno zpovídat se u duchovních, o nichž se ví, že přivedli některé mladé lidi k zasvěcenému životu.²²⁸ Autor kárá tento hřích rodičů a vyjadřuje přání, aby v každé křesťanské rodině žila alespoň jedna panna, která by svou „nakažlivou“ svatostí spolupůsobila na obrácení rodiny a tím i na obnově společnosti, protože „jsoucnost panen ve světě jest solí světa“ a „doufáme-li v obrození společnosti lidské, činíme tak jedině v přesvědčení, že duše panenské ženichu nebeskému svět opět získají!“²²⁹

Na základě uvedených textů můžeme konstatovat, že autor zná důkladně původní křesťanskou praxi zasvěcování panen, a že panenský život ve světě představuje jako stav v církvi kontinuálně přítomný. Konstatuje obecnou neznalost tohoto stavu ve společnosti a ukazuje, že v církvi se panenský stav těší přízni a uznání, a to všechno v době, v níž nebylo ženám žijícím ve světě udělováno panenské zasvěcení.

²²⁶ *Kniha o panenství*, s. 110.

²²⁷ *Tamtéž*, s. 115-116.

²²⁸ *Srv. Tamtéž*, s. 46-47.

²²⁹ *Tamtéž*, s. 118.

2.2.2 Vybrané aspekty životní praxe panen ve světě

Způsob života žen v panenském stavu má svůj základ v pěstování snoubeneckého vztahu ke Kristu a v důvěrném společenství s Pannou Marií. Kniha zdůrazňuje v několika úvahách zvláštní blízkost a důvěrnost, jaká je mezi pannami a Kristem. Tyto texty jsou psány vzletným a květnatým slohem a přinášejí mnoho podkladů pro rozjímání a povzbuzení. V úvahách nacházíme i požadavky na život panen a základní pilíře smyslu jejich bytí ve světě. Vícekrát je na podporu určitých myšlenek citován Ambrožův spis *O pannách*.

Úkolem panen ve světě je modlitba za svět a adorace svátostného Krista. Díky jejich modlitbám dochází k obrácením v rodinách,²³⁰ vždyť panna žijící „uprostřed své rodiny jest nejkrásnějším a nejznamenitějším předmětem, podobiznou Ježíšovou“²³¹. Panny dále mají přitahovat svým příkladem a vést obětavý život. Ten se projevuje v jejich pracovním a občanském nasazení. Společnost by nedokázala nahradit obětavé panny, které pracují zvláště ve výchovatelských ústavech a v nemocnicích.²³²

V šestnácté úvaze nazvané *Ctnosti panen*²³³ jsou stanoveny principy chování. Panna má po vzoru Panny Marie usilovat o pokoru. Má se snažit o cudnost, která zahrnuje i skromnost pohledu, kázeň fantazie a umírněnost v řeči.²³⁴ Bohatství jejího vnitřního světa má být navenek vyjádřeno přirozenou chůzí, prostým oděvem a jednoduchým účesem.²³⁵ Některé panny nemají vnitřní skromnost a jsou proto nazývány „starými dívkami“:

„... kteréž honosí se svým panenstvím a odporem k stavu manželskému. Bohužel jest nám říci, že věnovavše se Bohu a zasvětivše se Ježíši Kristu, přec ještě nároky si činí na mnohé věci, které směšné jsou a sv. panenství přímo odporují. Mnohé panny líbiti se chtějí až do jisté míry (...) horlivě přijímají vše, co moda s sebou přináší (...).

Strůjí hlavy věnuje se u takových veliká péče (...). Oko jejich pohlíží na všechny věci i na nebezpečné: zvědavost otvírá uši jejich každému hovoru (...). Chůze jejich jest hrdá, odměřená, strojená; řeč jejich nemá nic přirozeného (...) libují si v mastích a voňavkách; v domácnosti jejich musí býti vše co nejvkusněji zařízeno, u stolu musí býti jídla ta nejvybranější. (...)

²³⁰ Srv. *Kniha o panenství*, s. 122-124.

²³¹ *Tamtéž*, s. 224.

²³² Srv. *Tamtéž*, s. 125-135.

²³³ *Tamtéž*, s. 229-250.

²³⁴ Srv. *Tamtéž*, s. 239.

²³⁵ Srv. *Tamtéž*, s. 240.

Vy staré dívky! Vy zneuctíváte sv. panenství: proč jste se nevdaly? Však jest lépe, že jste toho neučinily, jinak byste byly vychovaly i děti své v marnivosti a přepychu; svobodny jsouce, jste přec jen samy a nerozšiřujete zlo, které ve vás jest dále.²³⁶

Konečně má mít panna žijící ve světě lásku k samotě a mlčení, má se vyhýbat všemu, co působí roztržitost, zvláště dlouhým rozmlouvám a častým návštěvám – „jinak nemá ducha svého povolání“²³⁷.

Poslední, jedenadvacátá úvaha, se zabývá mučednictvím a pronásledováním, jaké mohou panny ve světě zakoušet. Na prvním místě je to pomlouvání a nevraživost, jíž se vůči nim dopouští lidé z jejich okolí a nezdá se, že i jejich nejbližší – rodiče a sourozenci.²³⁸ Další formou mučednictví jsou útoky obrazotvornosti a tělesných pokušení. V takových chvílích se panna často vyznává:

„... velebný pane, věřte, nemiluji více svého stavu, chci zlé, miluji je.“ Ubohé dítě! Tj. tvé mučednictví, vím to, ale rozuměj: pravím „tvé mučednictví“ a nikoliv „tvůj hřích!“ Hřích jest od tebe dalek! Hřichu nenávidíš! (...) ...věř, že tomu tak jest!²³⁹

Posledním druhem mučednictví je mučednictví lásky, kdy pannu bolí, že je Kristus pohrdán a vysmíván, anebo kdy trpí pocity vyprahlosti a opuštěnosti od Boha.²⁴⁰ O panně žijící ve světě by mělo platit, že jejím největším štěstím je, pokud by mohla „dosíci milosti, aby v svatyni celu sobě směla upravit a tak dnem i nocí zde prodlévati.“²⁴¹

Představy pařížského kanovníka o způsobu, kvalitě a prioritách duchovního i společenského života panny žijící uprostřed světa se velmi významně shodují s požadavky, jaké kladl na zasvěcené panny sv. Ambrož o půl druhého tisíciletí dříve. Tato podobnost není náhodná, ale můžeme z ní vyvodit dva závěry. Jednak ze způsobu a vážnosti, s jakou je o panenském stavu pojednáváno, lze usuzovat na latentní kontinuitu tohoto způsobu života v církvi, které se dostávalo tichého přijetí a pastorační starostlivosti. Také můžeme konstatovat, že určité povolání žité za podobných vnějších podmínek bude, i přes rozdílnost doby, místa a společenského systému, vyžadovat podobné způsoby chování.

²³⁶ *Kniha o panenství*, s. 240-241.

²³⁷ *Tamtéž*, s. 244-245.

²³⁸ Srv. *Tamtéž*, s. 320-321.

²³⁹ *Tamtéž*, s. 327.

²⁴⁰ Srv. *Tamtéž*, s. 330-331.

²⁴¹ *Tamtéž*, s. 289.

2.3 PANENSKÝ STAV A POČÁTKY ÚSILÍ O OBNOVU STAVU PANEN V I. POL. 20. STOLETÍ

V předchozích kapitolách jsme na základě dvou knih vydaných na sklonku 19. století na Moravě ukázali, že svobodně zvolený panenský stav žitý v sekulárním prostředí byl v tomto období v naší církvi rozšířen a kladně přijímán. V této části druhé kapitoly si přiblížíme situaci panen ve světě v první polovině 20. století.

Od počátku 20. století se datuje úsilí o oficiální obnovu stavu panen. Někteří biskupové a opati se začali zajímat o možnost udělovat panenské zasvěcení ženám ve světě a také mnohé ženy žádaly římskou kongregaci pro řeholní život o možnost přijmout zasvěcení.²⁴² Tyto žádosti přicházely zvláště z Francie a Belgie a od počátku 20. let jejich počet vzrůstal, pročež byli ke zkoumání této otázky ustanoveni dva konzultanti.²⁴³ Na plenárním zasedání kongregace (25. února 1927) byla vznesena otázka, zda je možné dovolit udělení panenského zasvěcení ženám žijícím ve světě. Odpověď potvrzená papežem Piem XI. 1. března téhož roku byla zamítavá.²⁴⁴ I přes tento jednoznačný postoj přicházely do Říma další žádosti i v průběhu 30. a 40. let 20. století. D. M. Huot se domnívá, že mnozí biskupové by neváhali udělovat zasvěcení pannám ve světě, protože přece neexistoval žádný církevní zákon, který by jim to zakazoval. Ovšem obřad uvedený v Římském pontifikálu počítal pouze se zasvěcením řeholnic, což biskupy mátl a přivádělo k přesvědčení, že zasvěcování panen žijících ve světě je nepřípustné.²⁴⁵

Přesto v jednom případě k zasvěcení panny ve světě došlo. Tou pannou byla Anne Leflaive (1899 – 1987), která byla podle obřadu zasvěcení panen z Římského pontifikálu zasvěcena v Paray-le-Monial v r. 1925. Anne pocházela ze vzdělané rodiny průmyslníků a byla výjimečně citlivá na sociální problémy své doby. Studovala zasvěcení panen a počínajíc rokem 1934 vydala několik studií a knih, které se zabývaly stavem panen a jeho možnou obnovou. Anne měla představu mladých žen, které by po zkušební době sedmi až deseti let přijímaly panenské zasvěcení. Nadále by žily ve světě a byly by zcela k dispozici svému diecéznímu biskupovi. Anne Leflaive byla v úzkém

²⁴² Srv. SCHLOSSEROVÁ, M. *Staré – ale ne zastaralé*, s. 17-18.

²⁴³ Srv. HUOT, D. M. *Die Jungfrauenweihe*, s. 4-5.

²⁴⁴ „An expedit concedere facultatem dandi benedictionem et consecrationem virginum mulieribus in saeculo viventibus? Negative – et nihil innovetur.“ *Tamtéž*, s. 5.

²⁴⁵ Srv. *Tamtéž*.

kontaktu s některými francouzskými biskupy a na základě svých zkušeností ze světových válek vypracovala několik apoštolských projektů.²⁴⁶

Vraťme se nyní, po tomto krátkém zahraničním exkurzu, opět na Moravu. Nevíme sice o tom, že by u nás byly podnikány nějaké pokusy o udělení panenského zasvěcení či o obnovu stavu panen, ale zato máme doklad o tom, že panenský stav byl nadále přijímán a uznáván, a to i řeholnicemi.

Sestry Neposkvrněného Početí Panny Marie v Přerově přeložily a vydaly v roce 1925 útlý spisek A. Doernera – *Na rozcestí*, který je určen mládeži jako pomůcka při volbě životního stavu. Podívejme se, co je v něm o panenském stavu napsáno:

Kdo jest ve stavu panenském? Ve stavu panenském jsou jinochové a panny, kteří *dobrovolně a z lásky k Bohu* se rozhodli a učinili slib, že se nejen nikdy nedopustí hříchu nečistoty, ale že ani nevstoupí do stavu manželského, aby mohli Bohu tím lépe sloužiti a pečovati o spásu jiných. Jsou tedy v tomto stavu:

1. *Všichni kněží.* (...)
2. *Všechny osoby řeholní.* (...)

3. *Všichni svěští lidé*, kteří se k dokonalé čistotě zavazují slibem buď od svátku do svátku nebo na celý život. Vzpomeňme si jen na sv. Anežku Římskou: Raději se dala mučiti, než by byla zrušila slib čistoty a byla se provdala za syna prokonsulova. Svěští lidé nemají činiti ukvapeně a nepředloženě slibu čistoty, jehož by snad později nemohli dodržeti. Napřed se mají poraditi se svým zpovědníkem a slib skládati jen s jeho svolením.

V určitém smyslu mohou se počítati ke stavu panickému i ti, kteří se k tomu sice nezavázali slibem, ale z nadpřirozených pohnutek učinili před Bohem pevné předsevzetí, že zůstanou svobodní a že po celý život budou sloužiti Bohu ve stavu panenském.²⁴⁷

U toho, kdo se chce nejen varovat hříchu, ale nadto se zříká i manželství je panenský stav povznesen ke ctnosti panenství. Ocitujeme, co se píše o takovém člověku:

Tím se člověk rozhodl pro *dokonalou* čistotu a dále již v tom jíti nemůže; může však své rozhodnutí ještě dále *upevňovati*, zaváže-li se slibem k dokonalému ustavičnému panenství. Slibem ustavičného panenství vstupuje člověk do zvláštního *stavu*, *stavu panenského*, neboť nečiní jen prostého předsevzetí, že panenství zachová, ale zavazuje svou vůli slibem, že to, na čem se jednou rozhodl, vytrvale bude prováděti a nikdy již toho nezmění.²⁴⁸

²⁴⁶ Srv. Anne Leflaive 1899 – 1987. In *Ordo virginum – textobraní VI*. 1. vyd. Brno: Zasvěcené panny českých a moravských diecézí, 2002. ISBN neuvedeno, s. 20-21.

²⁴⁷ DOERNER, A. *Na rozcestí. Jinochům a dívkám před volbou stavu*. Přerov: Sestry Neposkvrněného Početí Panny Marie, 1925, s. 36-39.

²⁴⁸ *Tamtéž*, s. 34-35

Autor zcela pregnantně rozlišuje řeholní stav od stavu panenského, který je prožíván v sekulárních podmínkách a tento stav nijak nemarginalizuje. Na stránkách knihy jsou stručně a jasně charakterizovány také známky povolání k manželství a jsou uvedeny i praktické rady pro výběr vhodného partnera a správné prožívání doby známosti.²⁴⁹

Další knihou, kterou v souvislosti s obdobím I. poloviny 20. století zmíníme, je výše již několikrát zmiňované dílo profesora Cyrilometodějské fakulty bohoslovecké a pozdějšího generálního vikáře olomoucké arcidiecéze Dr. Oldřicha Karlíka (1889 – 1949) *Význam panenství v mravním životě podle sv. Ambrože* vydané v Olomouci v roce 1931. Také v této knize vyjadřuje autor názor na existenci panensky žijících žen ve světě a přibližuje specifický význam panenského stavu v dějinách a životě církve:

...nesmí se zaměňovati stav panenský se stavem řeholním. Je pravda, že velká většina řeholníků a řeholnic jest ze stavu panického nebo panenského, než řeholní stav nepředpokládá nutně stav panenský, připouštějí se do stavu řeholního i vdovci nebo vdovy, ano, někdy i osoby, které v životě pochybily a chybu svou podle sil svých se snaží napravit. Ostatně vysvětluje to i z té okolnosti, že se v řeholích mimo slib chudoby a poslušnosti neskládá slib panenství, nýbrž slib ustavičné čistoty.

Bylo by proto velmi pochybené, kdyby se někdo domníval, že bohumilý stav panenský, z lásky k Bohu a z nadpřirozených pohnutek zvolený, je možno hledati jen za zdmi klášterními. Byla by to velká křivda pro nesčetné řady křesťanských panen ve světě žijících, které ze šlechetných, bohumilých pohnutek se zřekly života manželského a zachovávají uprostřed světa srdce své čisté a neporušené. Tento způsob života panenského je nejstarší a zůstane také povždy nejvšeobecnějším. Nebylo klášterů, ale byly zde hrdinné panny křesťanské, sláva a chlouba církve! A jsou kláštery a zase žijí a budou žít vřady uprostřed světa nesčetné ctnostné panny! Nemá každá, i když miluje stav panenský, vlastnosti potřebné ke společnému životu řeholnímu, jinou zdržuje zdravotní stav nebo rodinné poměry od vstupu do kláštera, jiné opět z nadpřirozených pohnutek zůstávají ve světě, poněvadž mohou konati ve světě dobré skutky, jichž by v zátíší klášterním konati nemohly.²⁵⁰

Panenský stav ve světě je autorem jasně vymezen a jeho existence je deklarována jako žádoucí a církvi i společnosti prospěšná. Můžeme dovodit, že život v panenském stavu je zvláštním povoláním. Neschopnost ke společnému životu v řeholi zároveň předpokládá schopnost života v určité samotě či osamělosti. Podobně povolání ke zvláštní službě bližním je Božím darem vyžadujícím celoživotní sebeodevzdání.

Téma panenství žitého ve světě je zmiňováno i v obsáhlé publikaci plzeňských redemptoristů z roku 1938. Kniha shrnuje historii i současnost exercičního hnutí a uvádí

²⁴⁹ Srv. DOERNER, A. *Na rozcestí*, s. 60-71.

²⁵⁰ KARLÍK, O. *Význam panenství v mravním životě podle sv. Ambrože*, s. 50.

také zásady pro pořádání stavovských exercicií. Směrnice pro uspořádání dívčích exercicií ukládá exercitátorovi, aby kromě jiného svědomitě probral „dvě velká témata“:

a) Téma čistoty. Dívka neporušeného panenství je pro Boha získána. Má vše: Boha, milost a smysl pro horlivý duchovní život. Dívka kleslá ztrácí mnoho, někdy vše, co ji činilo velikou a krásnou před Bohem. Na obojí druh dívek bude exercitátor obracet zřetel, a proto bude mluvit o dvojí čistotě: o panenství a o čistotě získané pokáním. Duše panenské bude upevňovati nadpřirozenými krásami panenství, duše pokleslé bude povznášeti Božím milosrdenstvím a láskou (...).

b) Téma povolání. Zde promluví vznešeně: o manželství
o stavu řeholním,
o panenství ve světě.²⁵¹

Panenství prožívané ve světě je zde předkládáno jako legitimní životní cesta a možný trvalý životní stav. Také v jedné z navržených exercičních osnov je rozlišeno panenství od řeholního života – téma panenství je exercitantkám přiblíženo na vzoru Panny Marie Neposkvrněné a jako příklad řeholního života je pojednáno o Panně Marii v chrámě.²⁵²

2.4 PRÁVNÍ ZÁVAZNOST SOUKROMÉHO SLIBU ČISTOTY

Na základě svědectví dobové literatury můžeme konstatovat, že na sklonku 19. století i v první polovině století 20. byl panenský stav na Moravě rozšířenou a církví respektovanou životní formou. Při srovnání s životem zasvěcených panen v době sv. Ambrože vidíme, že také životní praxe v duchovní i sociální oblasti byla u těchto žen v mnohém podobná, a že duchovní rádci a autoři pojednaných knih dobře znali spisy církevních Otců o pannách a inspirovali se jimi. Ovšem životní rozhodnutí těchto žen spočívalo – na rozdíl od jejich duchovních sester z prvních staletí – pouze na soukromém slibu panenství nebo čistoty vysloveném (převážně) se svolením zpovědníka. Pro úplnost našeho pohledu se podívejme, jaká byla závaznost takového slibu podle tehdejší církevně právní úpravy.

Kodex kanonického práva Pia X. promulgovaný v roce 1917 stanoví o soukromých slibech toto:

Kán. 1309. Soukromými sliby vyhrazenými Apoštolskému Stolci jsou toliko slib dokonalé a trvalé čistoty a slib vstoupit do řehole se slavnými sliby, pokud ty sliby byly vykonány bezpodmínečně a po dosažení osmnáctého roku věku.²⁵³

²⁵¹ SUCHOMEL, F. A. / KORVAS, O. M. *Duchovní zátiší*, s. 125-126.

²⁵² Srv. *Tamtéž*, s. 127.

²⁵³ *Překlad Kodexu kanonického práva*. Pracovní text komise pro překlad Kodexu při CMB fakultě v Praze, pobožce v Olomouci. Svazek 2 (3). [Strojopis – cyklostyl.] Letopočet neuveden. Kán. 1309.

Soukromý slib doživotní čistoty byl církevním právem brán velice vážně, a to až do takové míry, že jeho prominutí bylo vyhrazeno Apoštolskému Stolci. Ve smyslu této právní úpravy se nám panenský stav ve světě ukazuje ve zcela novém světle a ještě více se přibližuje starověkému stavu panen. Ženám, které se rozhodly k čistotě pro Boží království prožívané ve světě, se sice ze strany církve nedostalo dobrodiní veřejného zasvěcení, ale jejich rozhodnutí bylo přesto respektováno a přísně chráněno.

V této souvislosti je také pochopitelnější, proč duchovní rádcové v knihách nabádají, aby žena skládala slib čistoty pouze na určitou dobu. Nebylo to z přílišné opatrnosti nebo nedůvěry, ale proto, aby žena, která snad bude chtít od svého rozhodnutí upustit, nemusela žádat o zproštění svého slibu až u Apoštolského Stolce (pokud byl slib tajný, příslušelo jeho prominutí Apoštolské Penitentiarii²⁵⁴).

Kodex kanonického práva z roku 1917 vycházel z tzv. „nejnovějšího práva“ – tj. z právní úpravy užívané od Tridentského koncilu.²⁵⁵ To znamená, že v náhledu na závaznost soukromého slibu čistoty se právní úprava stanovená tímto kodexem nelišila od praxe užívané před rokem 1917.

V manželském právu byl soukromý slib čistoty nebo panenství tzv. „překážkou vadící prostého slibu“ formulovaná v can. 1058 § 1, která byla prominutelná a případné manželství činila nedovoleným²⁵⁶ (nikoliv neplatným). Během I. světové války byly ordinářům válčících zemí (kvůli ztíženému kontaktu s Římem) uděleny rozsáhlé fakulty, jejichž platnost byla po válce prodloužena dekretem Konsistoriální kongregace *Proxima sacra* z 25. dubna 1918.²⁵⁷ Kromě toho byly 18. května 1918 na pět let propůjčeny dispenzační fakulty ordinářům nástupnických států válčících zemí. Tyto fakulty jim umožňovaly promíjet všechny manželské překážky tzv. „nižšího stupně“. Ze seznamu tzv. „pětiletých fakult“ se dovídáme o fakultách udělených olomouckému

Latinsky: Can. 1309. – Vota privata Sedi Apostolica reservata sunt tantummodo votum perfectae ac perpetuae castitatis et votum ingrediendi in religionem votorum sollemnium, quae emissa fuerint absolute et post completum decimum octavum aetatis annum. Viz *Codex iuris canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*. Romae: Typis polyglottis Vaticanis, 1922.

²⁵⁴ Srv. MARTINŮ, J. *Manželské právo církve katolické se zřetelem na manželské právo občanské vůbec, zvláště na manželské právo občanské republiky československé*. 2 sv. Olomouc: Nákladem vlastním, 1928 a 1930. Sv. 2. (1930), s. 229.

²⁵⁵ Srv. *Překlad Kodexu kanonického práva*, sv. 1, s. 24.

²⁵⁶ Srv. MARTINŮ, J. *Manželské právo církve katolické..*, sv. 2., s. 164.

²⁵⁷ Srv. *Tamtéž*, sv. 2, s. 279.

arcibiskupovi 19. dubna 1929 na období do konce roku 1934.²⁵⁸ Kongregace svátostí jej v oblasti manželského práva vybavila pravomocí promíjet všechny manželské překážky nižšího stupně, mezi něž patřil i soukromý slib čistoty. Této pravomoci ovšem směl použít pouze pro dovolené uzavření manželství.²⁵⁹ Byl též oprávněn udílet dispenz těm „kdo jsouce vázáni slibem dokonalé a trvalé čistoty, učiněným soukromě po dokončeném 18. roce, v manželství vešli.“²⁶⁰ V takovém případě měl být kající upozorněn, že pokud by svého manžela přežil, bude oním slibem nadále vázán.²⁶¹ Tak velká vážnost – a závaznost byla připisována slibu jednou Bohu danému.

2.5 O PONĚKUD ZDRŽENLIVÉ RADOSTI

Na konci první kapitoly jsme hovořili o radosti, jakou měla církev prvních staletí z daru zasvěceného panenství. Podívejme se, zda nacházíme ozvěnu této radosti také v knihách, s nimiž jsme se ve stručnosti seznámili v této kapitole. Měla i po více jak půldruhém tisíciletí církev radost ze zasvěcených panen – i z těch žijících ve světě?

Irský benediktin, bl. Joseph Columba Marmion přednášel v roce 1918 benediktinkám v opatství sv. Scholastiky právě o velikosti panenského zasvěcení. Ve svých zamyšleních ukazuje, že křest a posléze i povolání k zasvěcenému panenství se mají stát hojným pramenem trvalé radosti v životě každé panny:

Toto úplné darování, které vám Bůh vnukl a ke kterému vám dal zvláštní milost, je předmětem vaší vnitřní radosti. Kéž je i předmětem neustálého díkůčinění. Což vám nedává nádhernou možnost „zasvětit se bez překážky životu důvěrného spojení s Pánem?“ (...) Což vás nenechává navždy v „uzavřené zahradě“ Ženicha? Což nedělá vaši duši „zapečetěnou studnicí“ živé, vždy zúrodnující vody?²⁶²

Ačkoliv v těchto exerciciích bl. Columby Marmiona není nic specificky mnišského, přece jen hovoří k řeholnicím a často zdůrazňuje důležitost jejich odchodu ze světa a života v klauzuře – té „uzavřené zahradě Ženicha“.

Víme, že mnohé panny nikdy v „samostanu“ (neboli klášteře) žít nebudou, ani nemají. Jaká má být jejich radost a jaká je radost církve z jejich panenského života uprostřed světa? V knihách, jimiž jsme se zabývali, jsme sice našli výrazy radosti, ale

²⁵⁸ Srv. MARTINŮ, J. *Manželské právo církve katolické...*, sv. 2, s. 279.

²⁵⁹ Srv. *Tamtéž*, sv. 2, s. 279-280.

²⁶⁰ *Tamtéž*, sv. 2, s. 283.

²⁶¹ Srv. *Tamtéž*.

²⁶² MARMION, C. *Nevěsta Slova*. 1. vyd. Praha: Krystal OP, 2006. ISBN 80-85929-89-9, s. 31.

zdaleka ne tak jásavé jako u sv. Ambrože. Je to radost jaksi opatrná, radost se „zdviženým ukazováčkem“ moralizujících naučení. Na jedné straně jsou ženy v rozhodnutí se pro panenský život podporovány a je jim ukazována krása a bohatství Božího povolání. Na straně druhé jsou, právě kvůli světskému prostředí a nemožnosti stálé kontroly svého chování ze strany církve, objektem mnoha varování vyslovovaných spíše s nedůvěrou a despektem než s nadějí a vírou v dobrou vůli panen a v Boží pomoc a milosrdenství. Zvláště v knize Dr. Karlíka je precizován obsah panenství hmotného a mravního a vymezen rozdílný obsah ctností čistoty a panenství. Jsou také vyjmenovány skutky a úmysly, jimiž se jedno nebo druhé dočasně či trvale ztrácí.²⁶³

Mohlo by se zdát, že církev ve vztahu k pannám jaksi zvažněla a snad i ochladla. Je přirozené, že se během více jak patnácti století musel změnit přístup k životní formě, která nebyla obvyklá a nadto nebyla veřejně přibližně tisíc let praktikována. Nezanedbatelnou roli sehrálo také společenské uspořádání a pohled na roli ženy ve společnosti i v církvi.

Můžeme vysledovat dvě roviny pohledu na panenský stav. V oficiální rovině byl kladen důraz na právně adekvátní přístup ke slibujícím ženám a je jistě krásné, že definitivní rozhodnutí pro život v čistotě vyjádřené před Bohem – byť ve světě a jen ve skrytu srdce – bylo církvi tak žárlivě střeženo.

V rovině pastorační nacházíme více bezprostřední péče a otcovské starostlivosti o důvěrný snoubenecký vztah panen ke Kristu – o jejich vnitřní věrnost a stálý růst v životě pokory, lásky a modlitby. Radost duchovních autorů je v knihách skrytá, spíše jen tušená – ale její plody jsou zjevné! Co jiného nežli vděčnost Bohu a radost z toho, že si i uprostřed světa povolává panny, mohlo vyvážit námahu spojenou se sepisováním a vydáváním tak podrobných a obsáhlých knih? Tichá, byť poněkud zdrženlivá radost, se v nich spojuje s vděčností vedoucí k pokornému údivu nad Boží dobrotou k člověku.

²⁶³ KARLÍK, O. *Význam panenství v mravním životě podle sv. Ambrože*, s. 46-49 a 65-66.

3 SKRYTÁ CÍRKEV A ZASVĚCOVÁNÍ ŽEN V BRNĚNSKÉ DIECÉZI

V této kapitole si dovolíme načrtnout skromnou skicu tajné iniciativy formace a zasvěcování žen, která započala v brněnské diecézi roku 1968, a o jejíž existenci, pokud víme, doposud nebylo nic napsáno. O podobě této praxe se dozvíme více díky svědectvím a archivním materiálům dvou žen, které touto formací prošly – Heleny Maláškové a Stanislavy Anežky Salavové a také kněze, který se na formaci žen po celých dvacet let podílel – Mons. Josefa Šika. V úvodu si stručně připomeňme situaci církve a zvláště řeholí v Československu po převzetí moci komunistickou stranou.

Únor roku 1948 byl pro římskokatolickou církev v našich zemích zpečetěním likvidace její svobody. Byly zrušeny církevní školy, ústavy, nemocnice a likvidace řeholních řádů a kongregací byla jen otázkou času. Ten se pro většinu řeholníků naplnil při nočních přepadech klášterů v dubnu a květnu roku 1950, kdy byli řeholníci i řeholnice pod dohledem „ozbrojené pěsti dělnické třídy“ – Lidových milicí – svezeni do koncentračních klášterů k „převýchově“.²⁶⁴

„Sejde z očí – sejde z mysli.“ V lidových úslovích je sice skryto mnohé moudro, ale většina pravidel také mívá své výjimky. Tím spíše tam, kde jde o Boží sílu a věc jeho království. Odklizení řádových sester a bratří z veřejného života, byť jistě bylo drastickým zásahem, nikterak neznamenalo zánik řeholního života ani zánik zájmu o něj. Také v dobách nesvobody vzbuzoval Bůh v srdcích mnoha mužů a žen touhu po zasvěceném životě a tato povolání, která byla slovy jiné lidové moudrosti doslova „vyrostlá na kameni“ se ukázala vynalézavě životaschopnými. Bůh sám posiloval tyto touhy v srdcích svých synů a dcer a byli mnozí a mnohé, jimž se podařilo i v době nemilosrdného státního dohledu nad církví odevzdat svůj život Bohu.

Právo křesťanů na svobodnou volbu životního stavu²⁶⁵ bylo potlačením řeholního života komunistickou mocí drasticky omezeno. Církev se proto s květem zasvěceného života stáhla do ilegality – „do podzemí“. Můžeme říci, že si tak vzala příklad z Božího

²⁶⁴ Srv. VAŠKO, V. *Dům na skále 2. Církev bojující. 1950 – květen 1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7192-892-8, s. 54-55.

²⁶⁵ Srv. *Codex iuris canonici. Kodex kanonického práva*. Praha: Zvon, 1994. 812 s. ISBN 80-7113-082-6. (Dále jen *CIC*.) Kán. 219.

stvoření. Kopytník – běžná bylina našich lesů – ukazuje navenek jen lesklé tmavozelené listy. Chceme-li obdivovat jeho neokázalý kvítek, musíme opatrně poodhrnout prst u kořínků... a zasvěcený život přece vyrůstá ze samého kořene církve.

Mnozí stateční představení a představené řeholních společenství po svém propuštění z různých druhů internace nadále neohroženě pokračovali v činnosti a s nemalým rizikem tajně přijímali řeholní dorost. Tato osobní bratrská a sesterská neohroženost v těžkých dobách se stala – a je dodnes – ozdobou nedávných dějin mnoha řeholních společenství.

Ženy, které toužily po zasvěceném životě ve světě, volily v této době nesvobody, podobně jako v dřívějších dobách, praxi soukromých slibů skládaných se svolením zpovědníka. Některé z nich později přijaly panenské zasvěcení. V pražské arcidiecézi to byla Zdenka Munzarová (nar. 1935), která žila podle soukromého slibu od 17. dubna 1954 a Anna Kopecká (nar. 1934), která soukromé sliby složila 22. srpna téhož roku. Obě přijaly panenské zasvěcení 26. června 1998 z rukou Miloslava kardinála Vlka. Tato privátní cesta byla v tehdejší situaci církve nejschůdnější a asi i nejrozšířenější.

V brněnské diecézi existoval déle jak 20 let ojedinělý projekt. V přísném utajení byly od roku 1968 systematicky formovány skupinky žen pro zasvěcený život ve světě. Tato iniciativa byla dílem biskupa skryté církve Felixe M. Davídka a – nakolik se nám podařilo zjistit – v žádné jiné diecézi podobná praxe uplatňována nebyla.

Formace sice byla označována jako „řeholní“, ale ženy se nestávaly členkami žádného existujícího institutu zasvěceného života, ani strukturovaného společenství s představenou v čele. Jak ukážeme dále, jejich životní zásady měly charakter individuálního způsobu zasvěceného života, jak jej známe např. u zasvěcených panen. Z tohoto důvodu budeme nadále raději hovořit o formaci „k zasvěcenému životu“, protože se domníváme, že výraz „řeholní“ byl v těchto skupinách používán v širším smyslu, jako synonymum pro zasvěcený život.

3.1 KNĚŽÍ A BISKUPOVÉ PODÍLEJÍCÍ SE NA TAJNÉ FORMACI ŽEN K ZASVĚCENÉMU ŽIVOTU

Idea systematické přípravy žen pro zasvěcený život vzešla od biskupa Felixe M. Davídka, který k ní přizval tajně vysvěcené duchovní, jimž důvěřoval. Formace začala v červenci 1968 a podíleli se na ní níže jmenovaní kněží a biskupové. Setkání se konala

každou druhou sobotu v soukromých bytech a ženy byly rozděleny do skupin podle místa bydliště a podle svého profesního zaměření – např. zdravotnice, učitelky apod. V krátkosti si představme ty, kdo se na formaci podíleli:

PhDr. Felix Maria Davídek (12. 1. 1921 – 16. 8. 1988)

Felix Maria Davídek se narodil v Chrlicích u Brna v rodině lékárníka. Vystudoval klasické gymnázium a teologii na brněnském diecézním bohosloveckém učilišti. Na kněze byl vysvěcen v r. 1945. Jako kaplan v Horním Štěpánově dále studoval medicínu, filozofii a psychologii a zabýval se myšlenkou založit katolickou univerzitu s názvem Katolické Atheneum Chrlice. V roce 1950 byl zatčen a za velezradu odsouzen ke 24 letům vězení. Po svém propuštění v r. 1964 opět záhy shromáždil spolupracovníky, kteří pořádali tajné semináře pro adepty kněžství. F. M. Davídek se snažil o vytvoření tajné církevní struktury, která by zaručila přežití církve u nás, pokud by došlo k její otevřené likvidaci podle sovětského vzoru. Toto společenství nazýval *Koinótés*. V říjnu 1967 byl tajným biskupem Janem Blahou vysvěcen na biskupa. Dále sám pokračoval ve svěcení svobodných i ženatých mužů na kněze a biskupy. O Vánocích 1970 svolal synod, který se měl zabývat kněžským svěcením žen, o jehož zavedení Davídek usiloval. Na tomto synodu došlo k roztržce mezi ním a dalšími třemi biskupy, kteří nadále pokračovali v tajné činnosti samostatně.²⁶⁶

Davídek byl iniciátorem tajné řeholní formace žen. Umožnil náboženské vzdělávání a soustavné duchovní vedení malým skupinám žen toužících po zasvěceném životě. Osobně se formace ani přijímání slibů těchto žen neúčastnil.

Stanislav Krátký (11. 11. 1922 – 13. 11. 2010)

Stanislav Krátký se narodil v Brně – Zábrdovicích. Po maturitě na klasickém gymnáziu studoval v letech 1941 – 1946 brněnský teologický institut a na kněze byl vysvěcen v r. 1946. V červnu 1958 byl zatčen a odsouzen ke třem letům vězení. Propuštěn byl v květnu 1960 na amnestii. Poté pracoval u Pozemních staveb jako pomocný dělník a jeřábník. V srpnu 1968 se vrátil do duchovní správy a byl F. M. Davídkem konsekrován na biskupa. V akademickém roce 1969/70 přednášel na

²⁶⁶ Srč. FIALA, P. / HANUŠ, J. *Skrytá církev. Felix M. Davídek a společenství Koinótés*. Brno: CDK, 1999. ISBN 80-85959-39-9, s. 105.

obnovené teologické fakultě v Olomouci. Delší čas působil v Kunštátě na Moravě (1968 – 1978) a v Hrádku u Znojma (1978 – 1999). V roce 1996 byl zvolen mluvčím skryté církve a v dubnu 1999 byl jmenován 25. proboštem Význačné kolegiální kapituly u sv. Václava v Mikulově.²⁶⁷ Po roztržce ve společenství Koinótés dále tajně přednášel pro různé skupiny zájemců a pokračoval i ve formaci a zasvěcování žen.

Mons. Jiří Krpálek (nar. 1931)

Jiří Krpálek se narodil v Brně, kde také studoval na Biskupském gymnáziu. Nebyl připuštěn k maturitě, a proto od roku 1951 pracoval v První brněnské strojírně jako dělník. V letech 1966 – 1991 pracoval ve Vodárnách města Brna. Kněžské svěcení přijal ve Zhořelci z rukou východoněmeckého biskupa G. Schaffrana. Patřil mezi blízké spolupracovníky F. M. Davidka, který jej 2. března 1973 vysvětil na biskupa.²⁶⁸

V duchovní správě působí od roku 1992, v současné době je farářem v Lipůvce u Brna. Od roku 1998 je pověřen duchovní službou pro vězně. V roce 2006 byl jmenován „kaplanem Jeho Svatosti“ (titul Mons.) a o rok později jej diecézní biskup vyznamenal medailí sv. Petra a Pavla za obětavou kněžskou službu.²⁶⁹

MUDr. Ladislav Kubíček (3. 1. 1926 – 11. 9. 2004)

Ladislav Kubíček se narodil v Rachově na dnešní Ukrajině, kam jeho rodiče odešli ze Sychotína u Kunštátu za prací. V Brně vystudoval gymnázium a lékařskou fakultu, na níž promoval v r. 1950. Jako lékař se věnoval chirurgii, gynekologii a porodnictví a psychiatrii. Základní vojenskou službu absolvoval u PTP²⁷⁰. Z politických důvodů byl ze zdravotnictví propuštěn a pracoval jako horník v Karvině a kameník v Letovicích. Na kněze byl tajně vysvěcen v únoru 1967 biskupem Trochou. V r. 1969 nastoupil do duchovní správy v litoměřické diecézi, kde sloužil na mnoha místech – naposledy v Třebenicích. V r. 2000 byl jmenován sídelním kanovníkem litoměřickým.

²⁶⁷ Srv. KRÁTKÝ, S. *K plnosti. Rozhovory Jana Mazance s dobrým bratrem a biskupem skryté církve*. 2. vyd. Brno: Cesta, 2010. ISBN 978-80-7295-128-4, s. 195.

²⁶⁸ Srv. FIALA, P. / HANUŠ, J. *Skrytá církev. Felix M. Davidek a společenství Koinótés*, s. 122-125 a 141

²⁶⁹ Srv. *Katalog brněnské diecéze ke dni 1. 10. 2010. Proměnná část*. Brno: Biskupství brněnské [pro vnitřní potřebu], 2010, s. 129.

²⁷⁰ PTP = Pomocné technické prapory: jednotky vytvořené v pounorové Československé lidové armádě z politicky nespolehlivých branců. Jejich příslušníci neprocházeli standardním vojenským výcvikem, ale byli využíváni k práci v dolech, na stavbách apod. Do civilu byli propouštěni většinou po době výrazně delší, než byla doba trvání prezenční vojenské služby – pozn. aut.

Byl brutálně zavražděn 11. září 2004 na faře v Třebenicích.²⁷¹ Na formaci žen se po odchodu do litoměřické diecéze již nepodílel, ale pro některé zůstal duchovním vůdcem.

Mons. Ing. Bedřich Provazník (31. 5. 1936 – 4. 2. 2007)

Bedřich Provazník se narodil za služebního pobytu svých rodičů na Slovensku. Jeho otec byl ruský legionář a rodina se po vzniku Slovenského štátu přestěhovala do Brna. Dětství a mládí prožil v ministrantském společenství Legio angelica v Brně – Králově Poli, kde také záhy pocítil povolání ke kněžství. Nastoupil na Biskupské gymnázium a po jeho zrušení pokračoval ve studiu na Francouzském gymnáziu, na kterém odmaturoval v r. 1954. Kněží, kterých si vážil mu nedoporučili studium teologie v Litoměřicích. Přihlásil se proto na VUT, kde v r. 1960 promoval jako stavební inženýr a tuto profesi vykonával 32 let. Teologická studia absolvoval soukromě a na kněze byl tajně vysvěcen v r. 1968.²⁷² Biskupské svěcení mu 24. srpna 1969 udělil biskup Eugen Kočiš.²⁷³ Kvůli nesouhlasu s kněžským svěcením žen se s Davídkem a se společenstvím Koinótés v roce 1971 rozešel.²⁷⁴ Věnoval se zakládání a vedení malých modlitebních společenství a po pádu totality byl od r. 1990 členem české větve Komunity Emmanuel. Veřejnou duchovní správu začal vykonávat v r. 1992 ve farnostech Ostrovačice a Veverské Knínice, v nichž působil až do své smrti.

Po rozchodu s F. M. Davídkem se věnoval spiritualitě malých modlitebních společenství, která zakládal po celém Československu. Od konce 60. let pomáhal osmi sestrám z kongregace dcer Božské lásky, které byly jako novicky v r. 1951 představenou „dočasně“ rozmístěny na fary, aby byly uchráněny před nucenými pracemi. Každoročně před ním obnovovaly své sliby a on jim posléze v Římě vymohl to, že byly po 56 letech noviciátu přijaty do kongregace jako asociované sestry.²⁷⁵

²⁷¹ Srv. SVATOŠOVÁ, M. (ED.). *Až k prolití krve. Radostné poselství P. MUDr. Ladislava Kubička*. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. ISBN 80-7195-037-8, s. 7-9.

²⁷² Srv. KOCH, J., / MALÁŠKOVÁ, H. (ED.). *Pokorně a s láskou. Sborník k poctě Mons. Ing. Bedřicha Provazníka*. 1. vyd. Rosice: Gloria, 2007. ISBN 978-80-886760-34-6, s. 8-9.

²⁷³ Srv. FIALA, P. / HANUŠ, J. *Skrytá církev. Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 92.

²⁷⁴ Srv. *Tamtéž*, s. 105-107.

²⁷⁵ Srv. KOCH, J. / MALÁŠKOVÁ, H. (ED.). *Pokorně a s láskou*, s. 29-31.

Mons. Josef Šik (nar. 1929)

Narodil se v Brně a po maturitě na starobrněnském Reálném gymnáziu vstoupil do semináře. Jako bohoslovec byl rektorem kněžského semináře Mons. A. Kopalem tajně pověřen vyučováním na Davídkem založeném Katolickém Atheneu v Horním Štěpánově, kde zájemce o studium bohosloví připravoval ke složení externí maturitní zkoušky.²⁷⁶ Po uzavření seminářů byl povolán na vojnu, kde byl příslušníkem PTP. Po návratu z vojny pracoval v civilních povoláních, a to v EJF Brno, v národním podniku Chemoplast a ve Výzkumném ústavu zdravotní techniky. V roce 1969 byl F. M. Davídkem tajně vysvěcen na kněze.

Ve formaci žen pokračoval i po rozštěpení společenství Koinótés. Na starosti měl skupinu žen zaměstnaných ve zdravotnictví a školství. Od roku 1990 působí jako výpomocný duchovní v Brně u sv. Tomáše. V roce 2000 byl jmenován monsignorem a v roce 2007 mu diecézní biskup udělil za obětavou kněžskou službu medaili sv. Petra a Pavla. Od ledna 2008 je spirituálem zasvěcených panen brněnské diecéze.²⁷⁷

3.2 ROZHOVOR S MONS. JOSEFEM ŠIKEM

Mons. Josef Šik byl – jak už jsme zmínili výše – jedním z kněží, kteří se v závěru 60. let minulého století začali v brněnské diecézi tajně věnovat systematické formaci žen k zasvěcenému životu. Jako jediný v této činnosti pokračoval až do listopadu 1989. Pro získání co nejpřesnější představy o tehdejší praxi formace a zasvěcování žen jsme Mons. Šikovi položili několik otázek, na které písemně odpověděl.

Kdo, kdy a proč přišel na myšlenku souvislé duchovní formace pro ženy?

Ke konci II. světové války bylo hodně mladých lidí, kteří chtěli studovat a stát se kněžími a nebo vstoupit do kláštera, ale nebylo jim to umožněno. Na střední školy se dostávalo jen málo lidí. Proto vznikla myšlenka připravit individuálně tyto lidi, aby si mohli udělat maturitu na gymnasiu a mohli studovat bohosloví a nebo vstoupit do kláštera. Když byl v roce 1945 P. Felix Davídek vysvěcen na kněze, bylo jeho první působiště v Horním Štěpánově u Boskovic. Z této vesnice pocházel Mons. Alois Kopal, který byl velkým příznivcem P. Davídka. Na Horním Štěpánově byli shromážděni mladí muži z okolních vesnic a systematicky byli připravováni na složení maturity. Ta se skládala na státním gymnasiu na Starém Brně. Po složení maturity byli zájemci posíláni do semináře v Litoměřicích, kde je biskup Trochta ochotně přijímal. Když byly v roce 1950 církevní školy a semináře zrušeny, museli nastoupit k PTP, kde jsme se znovu setkali. Někteří se podařilo nejt na vojnu a přihlásili se na civilní vysokou školu a

²⁷⁶ Srv. FIALA, P. / HANUŠ, J. *Skrytá církev. Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 38-41.

²⁷⁷ Srv. *Katalog brněnské diecéze ke dni 1. 10. 2010. Proměnná část*, s. 152.

vystudovali různé profese. Všichni se úspěšně uplatnili. P. Davídek byl v roce 1950 zatčen a odsouzen asi na 25 roků. Vrátil se na začátku roku 1964 a okamžitě kolem sebe shromažďoval všechny, kteří se vrátili z PTP, pracovali a přitom studovali teologii. Začal konat přednášky a připravoval svěcení na kněze. To se uskutečnilo od roku 1967.

Současně kolem sebe soustřeďoval i ženy, které chtěly žít duchovním životem v klášteře. Tato možnost nebyla a proto hledal cestu, která by těmto ženám tento způsob života umožnila. Z toho důvodu vytvářel malé skupinky žen, které o sobě navzájem skoro nevěděly a připravoval je na intenzivní duchovní život. Sestavil pro ně základní životní pravidla, zpovědní schémata a individuální způsob života, který odpovídal možnostem a schopnostem jednotlivých žen. Měly svoje civilní zaměstnání, bydlení a byly hmotně zajištěné. Pokud jsem je znal – každý znal jen omezené množství lidí a zásadně se neptal na soukromí – byly svobodné, většinou pracovaly ve zdravotnictví nebo v administrativě. Vzájemně se stýkaly velmi málo.

Byl prvotním impulsem zájem žen, které toužily po zasvěceném životě, jenž byl znemožněn nebo jste už v roce 1969 měli na zřeteli požadavek konstituce Sacrosanctum concilium a počítali s obnovením stavu panen?

Kolem P. Davídka bylo několik menších skupinek. Nebylo možné přijímat každého, kdo projevil zájem. Na začátku sedmdesátých let byla velmi omezená možnost získat zahraniční literaturu, takže mi není nic známo o tom, z jakých pramenů čerpal, ale spíše to byly jeho vlastní myšlenky a představy o možnostech než ovlivnění cizími myšlenkami. Představy současníků jsou ovlivněny vědomostmi, které byly získány až po devadesátých letech. V hluboké totalitě tyto možnosti nebyly.

Poptávka moc velká nebyla, protože se mnoho žen bálo začít si něco se způsobem života, který nebyl schválený a kde bylo nebezpečí pronásledování. V sedmdesátých letech nebyla žádná optimistická perspektiva. Ženy, které přicházely a vytrvaly, i když poznaly mnoho těžkostí a nebezpečí spojených s tímto způsobem života, měly jasné povolání a věděly proč se rozhodují pro tento způsob života. Nečekaly obdiv, slávu, ale počítaly s problémy v zaměstnání i v soukromém životě.

Probíhalo v této souvislosti rozlišování povolání nebo byly ženy vděčné, že se jim vůbec naskýtá nějaká možnost žít zasvěceným životem?

Nebylo nutné provádět nějaká složitá hodnocení povolání, protože těžkosti, které se objevovaly velmi brzy po začátku tohoto života způsobily, že se ženy samy rozhodly, zda budou pokračovat a nebo odejdou a budou mít relativní klid bez nebezpečí výslechu a potíží v zaměstnání a v místě bydliště. Strach hrál velkou roli a nikdo nikoho neodsuzoval. Pouze povrchní zájem o řeholní život bez ochoty vzít na sebe těžkosti s tím spojené nestačil a brzy se projevil.

Jak vznikla první skupinka a jak se o setkáních dozvídal další ženy?

Ženy se rády svěřují a sdělují si všechno, co je zajímavé a proto i první informace o tomto způsobu života se mezi nimi šířily jako „důvěrné“. K tomu, aby byl někdo pozván na setkání několika lidí, byla požadována záruka věrohodné osoby, která nebyla ovlivněna citem nebo vztahem, ale řídila se chladným rozumem. Každý si byl plně vědom odpovědnosti za možné následky.

Jak byla setkání organizována – kdo, kdy, kde a jak často se scházeli a jaká byla náplň setkání?

Setkávání bylo individuální, větší skupinka – asi do deseti lidí – se setkávala asi jen jednou za měsíc. Bylo to obvykle v bytě některé z žen, která měla možnost soukromí. Program byl vždy stejný – mše svatá, zpovídání, přednáška z duchovního života, současné problémy a současná situace, individuální problémy v soukromí. Často byla atmosféra ovlivněná přirozenou zvědavostí žen, které zajímaly „zbytečné“ otázky, které se týkaly organizace a nebo některých osob. Bylo nutné se vyhnout takové odpovědi, která by mohla vnést „světlo“ do systému a narušit ho. Byly to někdy velmi nepřijemné

situace, ale musely být vyřešeny tak, aby nebyla narušena bezpečnost. Možnost sv. zpovědi byla kdykoliv na zavolání telefonem, zpovídalo se během procházky a nebo někde v parku na lavičce.

Jaký byl program formace? Měli jste nějaký plán – roční, víceletý nebo (částečně) individuální?

Byl celkový plán formace, který byl určený a řízený, ale bylo nutné se přizpůsobit individuálním možnostem jednotlivých žen, protože řada jich pracovala jako zdravotní sestry na lůžkovém oddělení – tři směny, i v neděli. Sestry byly ochotné a proto byly často žádány o takovou službu, kterou druhé sestry odmítaly. To hodně komplikovalo setkávání. S tím se muselo počítat a bylo nutné respektovat danou situaci. Bylo nutné řešit všechno tak, aby tento způsob života nebyl příčinou stresů a nespokojenosti. Celkem se to dařilo, ale často na úkor vlastního času.

Jaké byly požadavky na předchozí život kandidátek – svobodné ženy, panny, vdovy?

Setkával jsem se jen se svobodnými ženami, které chtěly žít zasvěceným životem. Zda byly nějaké skupiny vdov nebo vdaných žen organizovány, nevím. Tyto ženy se s námi stýkaly, ale nevím nic o jejich organizování a řízení. Fyzická virginita nebyla řešena na mé úrovni. Byla-li řešena vůbec, nevím. Když přišla žena až ke mně, tak se už předtím setkala a stýkala s jinými lidmi, kteří měli vyšší odpovědnost a rozhodovali o tom, zda se s námi bude stýkat.

Jaké byly požadavky na život formovaných kandidátek – duchovní vedení, vzdělávání, denní řád, exercicie...

Sestry chodily pravidelně ke zpovědi, místo a čas byly dohodnuty podle možností telefonicky. Každá měla svůj program na delší dobu. Při zpovědi byly konzultovány problémy, které se objevily. Asi jednou za měsíc byla duchovní obnova. Ještě v té době byla sobotní pracovní doba jako jiné dny a proto po jejím skončení jsme se sešli v některém bytě a zůstali jsme tam do nedělního večera a snažili se udělat co nejvíc. Projevila se únava po celotýdenní pracovní činnosti, a proto bylo nutné na to brát ohled.

Denní řád si musel upravit každý podle svých možností, protože život každého byl jiný. Nic se nedalo dělat a plánovat stejně pro všechny. I psychické možnosti se lišily a proto bylo nutné je respektovat. Velká odpovědnost padala na svědomí každé ženy. To mohlo být příčinou potíží ve svědomí ty bylo třeba odstranit, nebylo možné komplikovat svědomí někomu, kdo má dobrý úmysl a na víc nestačí.

Byl kladený důraz na individuální studium, ale musel být brán ohled na fyzické a psychické možnosti jednotlivých žen. Nebylo možné je přetěžovat, když pracovaly denně osm hodin u nemocničního lůžka nebo na operačním sále, když po skončení práce si musely nakoupit, uvařit, vyprat, uklidit a plnit svoje normální povinnosti, když se pak ještě musely starat o staré rodiče a podobně.

Velké exercicie – týdenní – jsem neměl, byl jsem rád, že stačíme na dvoudenní měsíční obnovu, protože víc by asi mohlo spíš uškodit než prospět.

Jak dlouhá byla formace? Měla nějaké fáze např. analogicky s řeholní praxí?

Jak dlouhá byla formace před skládáním slibů nevím, o tom rozhodoval biskup, který měl s každou sestrou pohovor a rozhodl, zda bude nebo nebude sliby skládat. Příprava byla součástí pravidelného setkávání a růstu v duchovním životě, nerozlišovalo se mezi normálním duchovním životem a formací. Všechno souviselo se vším.

Zasvěcení: jak a kde byla udělována, kolik jich bylo, jaké byly přijímány závazky a na jakou dobu?

Zasvěcování bylo udělováno během mše svaté v bytě a byl skládán slib čistoty, chudoby a poslušnosti, platnost byla trvalá. Nikdo neuvažoval o tom, že se zavazuje jen na nějakou dobu. Ty, které zasvěcení přijímaly, ho přijímaly s velkou vážností a bez

výhrad. I když od doby přijetí uběhlo čtyřicet roků, žijí podle tohoto zasvěcení a nehodlají ho měnit.

Z církevně právního hlediska (s přihlédnutím k tehdejší abnormální situaci) šlo o zasvěcení – tj. přijetí nového životního stavu (závazek přijatý církví) nebo o soukromé sliby?

Podle názorů všech, kteří byli zúčastnění slibů a nebo je skládali, šlo o přijetí nového životního stavu, který přijímala církev oficiálně – před biskupem.

Kdy jste se dozvěděli o znovuzavedení obřadu zasvěcení panen? Měli jste text obřadu k dispozici a byl používán při udělování zasvěcení?

V době totality jsme byli většinou ve stavu, že jsme byli pokládáni za nepřátele státu, byli jsme pod stálou kontrolou, chodili na výslechy do věznic v Bohunicích nebo na Leninovu²⁷⁸, stále jsme byli předvoláváni před výbor KSC v podniku a bylo kontrolováno s kým se stýkáme, co děláme mimo pracovní dobu, byla kontrolována naše pošta a proto jsme neměli možnost získat materiály o nových názorech na řešení některých církevních otázek.

Text slibů a obřadu přinesl biskup, který u přijímání slibů byl přítomen a zase si ho odnesl. My jsme neměli možnost se k němu dostat. Je třeba se dívat na situaci z pohledu té doby a možností, které byly tehdy a ne pohledem současným. Když šel člověk na výslech, nevěděl, jestli se večer vrátí domů a nebo skončí na delší dobu ve vězení.

Byla setkání pro již zasvěcené a pro hledající či formované společná?

Setkání pro zasvěcené a hledající byla od sebe oddělená, protože každá skupina měla a řešila jinou problematiku. Všechno byla individuální práce.

Jaká byla stálá formace zasvěcených?

Formace byla uskutečňována v měsíčních setkáních a při individuálních zpovědích. Tyto skupinky byly utvářeny tak, že v nich byly ženy se stejnými zájmy a se stejným zaměřením – měl jsem převážně zdravotní sestry a lékařky.

Měli jste stanovený mechanismus pro propuštění ze zasvěceného života a byl použit?

Neznám případ, že by odešla sestra, která přijala zasvěcení, a proto nevím, zda byl připraven způsob, jak zasvěcení zrušit, ale je pravděpodobné, že i s touto možností bylo nutné počítat a připravit se na ni.

Věděly o zasvěcení rodiny sester? Pokud ano, jaká byla jejich reakce?

Neznám žádnou sestru, která by se svěřila svým příbuzným se skutečností, že přijala zasvěcení. Víím, že ty některé se svěřily svým blízkým po devadesátém roce a že reakce nebyla dobrá, ale byl to zdroj problémů v rodině. To je různé podle jednotlivých lidí.

Věděl někdo z oficiálních církevních kruhů o vaší činnosti a pokud ano, jak byla přijímána?

Nesetkal jsem se s nikým, kdo by věděl o mé činnosti a byl v oficiálních církevních kruzích. Na začátku – v padesátých letech – kdy jsem byl v semináři, mne do Štěpánova posílal rektor semináře – Mons. A. Kopal. Ten věděl, proč mne tam posílá, co tam dělám a z jakých důvodů. Sám jsem nemohl seminář opustit. Během prázdnin, kdy jsem tam prožil delší dobu, tam byl on na dovolené, takže měl možnost se o všem sám přesvědčit. Kromě toho jsme měli výsledky – řada lidí získala maturitu a mohla studovat na vysoké škole.

²⁷⁸ Na Leninově ulici v Brně bylo sídlo Sboru národní bezpečnosti (SNB) a Státní bezpečnosti (StB) – tzv. „Leninka“. Tam probíhaly výslechy a „podání vysvětlení“ – pozn. aut.

Jak se setkání měnila v průběhu těch dvaceti let?

Setkání se měnila, protože některé ženy získaly družstevní byt a měli jsme možnost se u nich setkávat. Byly to většinou družstevní byty v panelových domech, a proto bylo značné riziko prozrazení, ale nestalo se to. I když jsem byl vyslýchán pro jinou činnost, otázka zasvěcených žen nikdy nebyla příčinou výslechu. Ani jméno žádné ženy nebylo vzpomínáno.

Jaký byl zájem žen o přípravu na zasvěcený život v těchto letech? Stejný, nebo se nějak změnil, v kterých letech byl největší „hlad“ po zasvěceném životě, na které období nebo skupinku obzvláště rád vzpomínáte?

V sedmdesátých letech, v době normalizace, kdy byly nejtvrděší podmínky, byl zájem o řeholní život v utajení největší. Byla to reakce na zesilující se tlak, který chtěl co nejvíc narušit všechno, co se snažilo žít a růst. Také ženy v té době měly nejvíc skutečného zájmu o duchovní život a byly ochotné přinášet nejvíce obětí. Jejich život nebyl snadný, ale vedla je touha žít dokonale a důsledně.

Jaké byly další osudy zasvěcených žen? Kolik jich v zasvěceném životě vytrvalo?

Z těch, se kterými jsem se stýkal, změnily způsob života jen dvě, ale ty nebyly a nejsou spokojené a hledaly a hledají cestu zpět. Jenže vazby, které si vybudovaly, jsou velmi silné a není možné je změnit. Jsou vázány povinnostmi, které vznikly změnou jejich života a které se nedají odstranit.

Většina žije do dnešních dnů zasvěceným životem, třeba už v nějaké oficiální formě, ale podstata je stejná a jejich život má hodnotu a náplň. Řada už zemřela, ale až do posledních dnů žily zasvěcený život.

Přišli na vás „estébáci“?²⁷⁹ Setkali jste se s provokací nebo nebezpečnou indiskrétností?

Na naši skupinku StB nepřišla. Kvůli těmto lidem jsem nikdy nebyl u žádného výslechu. Z toho plyne, že tyto ženy si byly vědomy odpovědnosti a nemluvily zbytečně.

Jak se setkání změnila po roce 1989 a kdy (pokud vůbec) zanikla?

Po roce 1989 jsem se stýkal s těmito ženami jen individuálně. Už se nedala žádná skupina do takového stavu, aby se scházela. Jednotlivé ženy přijaly možnost zapojit se do oficiálních struktur a já jsem to pokládal za správné. Není žádný důvod, abychom žili nějak pokoutně a neoficiálně. Dříve pro to byly důvody, dnes už nejsou. Proč dělat něco, co nemá opodstatnění?

Věděli jste o nějaké podobné praxi v jiné farnosti nebo diecézi?

Nevěděl jsem o žádné podobné akci ani v diecézi ani v jiné farnosti.

Jste vyhledávaný duchovní vůdce. Setkáváte se dnes s přáním žen či mužů složit soukromé sliby a žít své odevzdání se Bohu v naprosté skrytosti? Pokud ano, kdo jsou ti – ty, kdo o tuto možnost prosí a jaký je jejich životní příběh? (Ne konkrétně, jen co byste považoval za možné říci.)

Často se setkávám se ženami, které mají soukromé sliby, které pokládají za věčné a snaží se podle nich důsledně žít. Podle mne jsou to však dobrá předsevzetí vykonaná před knězem při zpovědi a ne skutečné závazné sliby. Nejsou to veřejné úkony před biskupem, který zastupuje církev a jejím jménem sliby přijímá. Často jsou tyto „sliby“ zdrojem problémů ve svědomí a narušují vztahy mezi lidmi.

I v této době je hodně povolání k duchovnímu životu, ale ti, kteří jsou voláni nemají dost rozhodnosti, aby vykonali potřebný krok. Snad by to pro ně bylo lehčí, kdyby se mohli rozhodovat jen na nějakou krátkou dobu a po jejím uplynutí rozhodnutí obnovili.

²⁷⁹ „Estébáci“ – lidové označení příslušníků StB – Státní bezpečnosti, která sledovala a vyšetřovala ilegální aktivity – pozn. aut.

Kdyby během času poznali, že to není cesta pro ně, nemuseli by znovu sliby obnovit a mohli by se vrátit k původnímu životu.

Problém rozhodnutí se definitivně je i při rozhodování se pro život v manželství. I tam se mnoho lidí bojí udělat definitivní rozhodnutí a proto je dnes mnoho těch lidí, kteří žijí spolu ve volném svazku, kde se necítí být vázáni – když budou problémy, rozejdeme se a uzavřeme jiný vztah. Tato nejistota negativně ovlivňuje jak psychiku lidí, kteří v takovém svazku žijí, tak i psychiku dětí, které v něm vyrůstají a tuší, že nemají žádné záruky trvalosti vztahů v rodině.²⁸⁰

Tolik tedy svědectví kněze, který se po dvě desetiletí podílel na formování žen k zasvěcenému životu a na jejich duchovním vedení. Kolik lásky, oběti a osobní statečnosti bylo třeba k takové službě pochopí lépe ten, kdo toto období nesvobody a systematického útlaku církve alespoň zčásti prožil. Připomeňme si, že organizování jakéhokoliv setkání, které se věnovalo modlitbě a odehrávalo se mimo kostel mohlo být podle § 98 Trestního zákona 140/1961 Sb. posuzováno jako trestný čin „podvracení republiky“ s trestní sazbou odnětí svobody mezi jedním a pěti léty. V případě katolické církve bývaly tyto aktivity posuzovány přísněji s tím odůvodněním, že pachatelé jsou tzv. „ve spojení s cizí mocí“ – čili Vatikánem a trestní sazba byla v takovém případě zvýšena na tři až deset let odnětí svobody.²⁸¹ Mons. Šik (stejně jako ostatní výše uvedení duchovní) taková setkání nejen organizoval a vedl, ale nadto byl knězem vysvěceným bez souhlasu státu. Každou svátostí smíření, každou mší a každým setkáním tak riskoval mnohaleté věznění.

3.3 ZPOVĚDNÍ SCHÉMATA FELIXE M. DAVÍDKA

V archivu Mons. Josefa Šika se nacházejí tři zpovědní schémata, jejichž autorem je Felix Maria Davídek. Podle vyjádření P. Šika se jedná o jedinečné dokumenty, protože jednou z Davídkových bezpečnostních zásad bylo nevytvářet žádné písemnosti, které by se v nepovolaných rukou snadno mohly stát usvědčujícím materiálem. Otec Šik tato zpovědní schémata používal při vedení žen, a proto si je zde přiblížíme.

Davídkovy zásady pro zpytování svědomí a kontrolu růstu duchovního života jsou nadepsány: *Zpovědní schéma, První zpovědní schéma pro sv. zpověď* a *II. zpovědní schéma*. Není možné určit skutečné pořadí vzniku těchto textů. Schémata označená jako první a druhé rozvíjejí některá shodná témata, i když v různých souvislostech. Oproti

²⁸⁰ ŠIK, J. *Odpovědi na otázky*. [rukopis]. 7 s. Předáno autorce dipl. práce 8. 5. 2011. Depon. in: archiv autorky, Brno.

²⁸¹ Srv. NÁRODNÍ SHROMÁŽDĚNÍ ČSSR. *Trestní zákon 140/1961 Sb. ze dne 29. listopadu 1961*.

nim je *Zpovědní schéma* více všeobecné – a je proto pravděpodobné, že vzniklo jako první, nebo že bylo určeno širšímu spektru penitentů. Pro naše účely je podle základních myšlenek deklarovaných v jeho úvodu budeme označovat jako *Zpovědní schéma svobody a odpovědnosti*.

3.3.1 Zpovědní schéma svobody a odpovědnosti

Základní myšlenkou tohoto schématu²⁸² je, že křesťan má realizovat své povolání ke svobodě a odpovědnosti. Proto si má uvědomit, zda využívá své schopnosti ke svobodné službě Bohu a lidem a snaží se spolupracovat na uspořádání světa. Dále schéma zpytuje tři velké okruhy (lásku, víru a dobro) a šest konkrétních životních oblastí – rodinu, povolání, volný čas, společnost, svět a církve.

Příkázání lásky je největším Božím příkázáním. Z něj plynou pro křesťana otázky, zda má pochopení pro slabosti a chyby těch, s nimiž se setkává a zda je ochoten jim pomáhat. Zároveň je důležité, jestli také dokáže náklonnost a úctu přijímat, a konečně, jestli a jak umí zvládnout to, čím trpí. Utrpení může pocházet z vnějších okolností, jako jsou nemoc, stáří, fyzická omezení či chudoba, ale jeho zdrojem mohou být i vnitřní danosti, jako je absence určitých nadání nebo slabosti a vady charakteru. Člověk si má být vždy vědom toho, že všechnen zármutek a všechnu vinu na sebe vzal Kristus.

Pro lepší poznání vlastní víry si má křesťan promyslet, zda jej víra pobízí k novým začátkům a k úsilí o proměnu světa i sebe sama podle Boží vůle a zda v rozhovoru s druhými i v přemítání o sobě k tomu stále znovu hledá cestu. Také má zkoumat, jestli jsou jeho rozhodnutí odpovědná nebo se k nim nechává přinutit. Poslední oblastí v rovině víry je pohled na Boží příkázání – jsou vnímána jako příkázání lásky daná pro dobro mé i ostatních, nebo jsou něčím, co mne omezuje?

Nacházení dobra je schopností svědomí. Zpytující je vybízen, aby se ptal, co dělá pro utváření správného svědomí a jak svoje svědomí poslouchá – třeba i tehdy, když ono vyžaduje něco jiného nebo něco více než litera zákona. Další otázkou je, co dělá pro formování svého charakteru, jestli se snaží konat dobro a zároveň se dokáže radovat z toho, co dobrého se mu podařilo.

²⁸² Sr. DAVÍDEK, F. M. *Zpovědní schéma*. [strojopis]. Nedatováno. Depon in: archiv J. Šika, Brno. Příloha 5.

Oblasti praktického života zahrnují různé povinnosti a úkoly. Křesťan má ze své rodiny vytvořit místo důvěry, bezpečný útulek porozumění a vzájemného zájmu. Proto má zkoumat, zda tuto rodinnou harmonii neničí malicherností, panovačností, napětím a nedůvěrou a jestli ponechává členům rodiny svobodu k tomu, aby mohli být sami sebou.

Mezi povinnosti v oblasti povolání patří další rozvoj a vzdělávání. Člověk se má angažovat ve vytváření zdravého klimatu na pracovišti, nesmí být ustrašený nebo pasivní a zapomínat na to, že svou prací má podíl na tvářnosti jemu svěřeného světa.

Zpovědní schéma klade také otázky po tom, jak vypadá volný čas vedeného člověka u něj i u těch, kteří jsou mu svěřeni. Zda jej využívá k odpočinku a prohloubení vlastního života nebo jej snad promarňuje.

Ve společnosti se má křesťan snažit o svoji správnou informovanost, má být schopen vlastního úsudku a nemá se bát vystoupit proti nespravedlnostem. Zájem o skutečný pokrok světa, oproti sobectví, a nasazení se ve věci dobra je další zpytovanou oblastí. Poslední oblastí je život katolíka ve vztahu k církvi. V této části je vybízen k přemýšlení o své modlitbě, o svém svátostném životě a o tom, zda svým životem vydává svědectví víry.

3.3.2 První zpovědní schéma

První zpovědní schéma v úvodních poznámkách rozlišuje mezi zpovědí a duchovním vedením, které má být chápáno jako „duchovní spoluúčastenství“.²⁸³ V žádném případě není uplatňováním moci nad druhým. Člověk má žít s hlavou v nebi, ale s nohama na zemi. Schéma je rozděleno do jedenácti bodů a prolínají se v něm rady pro zpovědníka s požadavky kladenými na penitenta.

Nejvíce prostoru je věnováno nalezení *hlavní chyby*. Zpovědník má sledovat, zda kající je schopen svou hlavní chybu rozlišit a zda je trpělivý při jejím potírání. Za nejhorší chyby jsou označeny pýcha a lenost. Potírání hlavní chyby jde ruku v ruce s růstem ctností. Zdůrazněno je, že kající musí hledat svoji hlavní chybu sám, a to i za cenu toho, že se opakovaně mýlí a vyhodnocuje ji mylně. Při jejím hledání má ve světle své povahy vyhodnocovat nejzávažnější provinění svého života a snažit se poznat jejich

²⁸³ Srv. DAVÍDEK, F. M. *První zpovědní schéma*. [strojopis]. Nedatováno. Depon in: archiv J. Šika, Brno. Příloha 6.

společnou příčinu. V odstranění hlavní chyby hraje důležitou roli modlitba a získání předem plánovaných návyků.

Vedený má pěstovat komplexní spiritualitu, což znamená, že je schopen rozmlouvat s Kristem o jakékoliv aktuální situaci svého života. Tato *meditace* má vést od rozumu, přes vůli, k citu. Řád hodnot (neboli *axiologie*) má být respektován s největší důsledností. Vedený zpytuje své pracovní nasazení, plnění studijních a domácích povinností. Přednost má náboženská potřeba věřících a „aktualita lásky“ – tj. schopnost poznat, co je kdy třeba.

V rámci *apoštolátu* jsou sledovány dvě oblasti – závazný pro všechny je „apoštolát svatosti“. Tento se uplatňuje podle hřiven v oblasti mládeže, charity či studia. Snad původně vzniklo toto schéma pro studenty, protože je dodáno že „v našem případě“ je apoštolátem studium a dobrý příklad.

Pátý bod je nazvaný *intensita* a sleduje se jím stupeň růstu a plnění jednotlivých bodů. *Ars regnandi* – neboli „umění správného vztahu k lidem“ je název šesté sledované oblasti. Ta zahrnuje řízení a ovládání sebe sama, které se projevuje koordinací rozumu, vůle a citů a vztah k okolí. Ten nesmí být direktivní, ale má vždy začínat „vyřadováním“ okolí osobní svatostí. Je zde také požadavek na vyžadování spravedlnosti ze strany úřadů, což je namířeno proti strachu a lenosti kajícíka.

Sedmým bodem je *umění milovat* – *ars amandi*, které sleduje tři úrovně lásky – k sobě, k bližnímu a k Bohu. Zásadou pro vyhodnocení této oblasti je růst lásky na úkor sobectví. Lásky k sobě a druhým má být zaměřena ke Kristovu druhému příchodu – parusii. V oblasti šestého přikázání je sledován růst dávající lásky – agapé a úbytek lásky sobecké – erótu.

„Hledět si zdraví! S nemocnými to nevytrhneme!“ – tak začíná osmá oblast zaměřená na hříchy proti *V. přikázání* – *nezabiješ*. Vedený měl sledovat fungování své centrální nervové soustavy, kvalitu spánku, sebeovládání a koordinaci. Měl pěstovat chuť k adaptabilitě a varovat se přílišné pravidelnosti ve spánku a jídle, o níž je řečeno, že je „vyježděnou cestou na hřbitov,“ neboť „pravidelností degeneruje 99 % neuronových cest“.

Devátá část je nazvaná *účast na mši sv. – liturgický život* a obsahuje pouze dvě věty: „Obětní smýšlení! Fons vitae ecclesiae.“ *Závěr dne – večerní zpytování svědomí* je desátým bodem Davidkova prvního zpovědního schématu. Předpokládá prozpytování

všech uvedených bodů, z toho jednoho až dvou podrobně. Křesťan se má na závěr dne spojit s Pannou Marií, Matkou Moudrosti a se společenstvím svatých. Poslední, jedenáctý bod má název *volné*.

Davidkovo první zpovědní schéma je zaměřeno na osobnostní charakteristiku vedeného kajícíka a na boj s jeho hlavní slabostí. Velký důraz je kladen na schopnost pružné reakce, osobní nasazení a na statečnost. Není to zpytování svědomí v duchu obvyklých zpovědních zrcadel, ale systematická práce na sobě samém zaměřená na dokonalost. Uvedený text je spíše podkladem pro duchovní vedení a sympatické na něm je, že kajícíka nevede cestou vypočítávání jednotlivých poklesků, ale klade důraz na pozitivní konání, které má za cíl vyšší duchovní život. Domníváme se, že tento způsob duchovního vedení mohl více vyhovovat aktivním osobnostem.

3.3.3 Druhé zpovědní schéma

V literatuře je uvedeno, že F. M. Davídek vytvořil celkem tři zpovědní schémata. Druhé zpovědní schéma je uveřejněno v knize P. Fialy a J. Hanuše *Skrytá církev – Felix M. Davídek a společenství Koinótés*.²⁸⁴ Jeho obsah je odlišný od zpovědního schématu se stejným názvem, které nám ze svého archivu zapůjčil Mons. J. Šik. O tomto textu se dá říci, že je spíše životním programem než zpovědní pomůckou. Z některých jednotlivostí je možné usuzovat, že schéma bylo určeno také duchovním. Jazyk dokumentu je „davídkovsky“ sporý, mnohé je jen naznačeno, napovězeno. Vzhledem k originalitě textu a jeho obsahové šíři zde toto zpovědní schéma nebudeme rozebírat, ale uvádíme je pouze v příloze.²⁸⁵

Domníváme se, že toto zpovědní schéma je spíše shrnutím Davídkova pohledu na jeho vlastní život a činnost a na cíl, k němuž vedl především své blízké spolupracovníky ve společenství skryté církve – Koinótés. Víme, že tajně formované ženy měly na konci 60. let k dispozici jeho první zpovědní schéma, které sice již zahrnuje podobná témata, ale není formulováno s takovou radikalitou – až strohostí. Při četbě některých bodů se nabízí myšlenka, že jsou v nich vyjádřeny zásady pro životní bilanci člověka, který vedl dlouhý a těžký boj.

²⁸⁴ Srv. FIALA, P. / HANUŠ, J. *Skrytá církev. Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 75-79.

²⁸⁵ DAVÍDEK, F. M. *II. zpovědní schéma*. [strojopis]. Nedatováno. Depon in: archiv J. Šika, Brno. Příloha 7.

3.4 SVĚDECTVÍ HELENY MALÁŠKOVÉ A STANISLAVY ANEŽKY SALAVOVÉ

Díky psaní této práce nám bylo dopřáno se setkat se dvěma vzácnými osobnostmi – ženami, které obě započaly svou cestu k zasvěcenému životu v roce 1968 v Brně, ve společenství tzv. „umlčené církve“. Každá z nich se do tohoto společenství dostala jinou cestou a každá z nich také patřila do jiné skupiny žen připravujících se na zasvěcený život ve světě. Obě prožily jedinečný příběh Božího povolání navzdory bezbožeckému a církvi nepřátelskému společenskému zřízení a obě zůstaly tomuto povolání věrné.

Helena Malášková (nar. 1939)

Narodila se v Brně, ale dětství prožila v Bílovicích nad Svitavou v katolické rodině pronásledované komunistickým režimem. Několik jejích příbuzných bylo vězněno, ona sama byla poprvé vyslýchána StB už ve čtrnácti letech. Nejprve pracovala jako zdravotní sestra a později působila téměř třicet let jako učitelka ošetřovatelství na Střední zdravotnické škole v Brně. Tento obor také dálkově vystudovala na FF UK. V roce 1992 spoluzakládala v brněnské Charitě domácí ošetřovatelskou péči. Od roku 1994 působila jako odborná asistentka na katedře ošetřovatelství Institutu pro další vzdělávání zdravotnických pracovníků v Brně, kde se podílela na přípravě učebních plánů pro hospicovou péči.

Dlouhá léta spolupracovala s Mons. Provazníkem a v době jeho těžké nemoci se o něj v letech 2004 – 2007 obětavě starala. Po jeho smrti působila dále mezi nemocnými jako pastorační asistentka v Hospici sv. Alžběty v Brně. Aktivní službu ukončila v dubnu 2011. Dále přednáší a podílí se na pastorační práci nemocných jako dobrovolnice.

Od roku 1968 se v brněnské diecézi účastnila tajné formace k zasvěcenému životu. O své životní cestě sepsala svědectví, z něhož zde citujeme:

Malé svědectví o Božím vedení životem

V Bílovicích jsme bydleli velmi blízko kostela. Tak už jako malé dítě jsem tam co chvíli zaběhla. V průběhu školních let jsem se postupně nestačila divit, jak a proč mě Pán takto drží, když naše farnost nepatřila mezi „živé“ a mnohdy jsem přistupovala k Eucharistii téměř jediná z kostela.

Velkým předělem na duchovní cestě byl můj první duchovní vůdce a zpovědník P. PhDr. Josef Budiš, který v šedesátých letech minulého století sloužil v Brně u sv. Jakuba. To on mi začal otvírat duchovní cesty, seznamovat s duchovní literaturou a téměř jako za ruku po krůčcích vést. Můj život se odvíjel od zpovědi ke zpovědi. Let mi přibývalo a původní touha po manželství a mnoha dětech se trochu rozplývala a já neměla

jistotu, jakou cestu má Bůh pro mně připravenou. Zda manželství, či stav svobodný pro Boží Království... Sama u sebe jsem byla „drzá“ a stanovila si věkový limit: „Pane Bože, když se do tolika a tolika let nevdam, je to pro mne znamením, že máš pro mě připravenou cestu zasvěceného života.“

V roce 1967 po mnoha letech bylo v Brně ponejprv povoleno biřmování, ještě kapitulním vikářem Kratochvílem, protože pan biskup Skoupý byl v internaci. P. Budiš, tehdy již přeložený do kostela na Křenové, nás, tehdy velikou množinu, velmi pečlivě připravoval k přijetí svátosti biřmování. Svým způsobem jsme byli za věkový posun vděční, protože jsme si uvědomovali, jak jinak a hlouběji přípravu prožíváme, než by tomu bylo v postpubertálním věku. P. Budiš nás dokázal k přijetí skutečně disponovat. Biřmování proběhlo a náš duchovní vůdce ještě v červnu 1967 ulehl vážně nemocen a 26. srpna 1967, v den ct. Martina Středy, kterého vroucně ctil, zákeřně chorobě podlehl.

Pro mě, jako by se sesypal svět. Najednou jsem měla spoustu nezodpovězených otázek a připadala si jako sirotek. Až později jsem ocenila Boží moudrost, se kterou se stará – asi bych se těžko stavěla v duchovním životě na vlastní nohy a potřeboval stálé „berličky“ prvního duchovního vůdce.

V tomto rozpoložení jsem se v srpnu 1968 zúčastnila poutě k hrobu P. Budiše v Dubňanech. Když jsem se nad hrobem modlila, oslovila mě jedna známá otázkou, zda neuvažuji o zasvěceném životě a zda se nechci o této problematice více dovědět. Přijala jsem tuto situaci jako odpověď na modlitbu u hrobu. Dotyčná sestra mě pozvala k sobě do bytu, kde mě seznámila s tehdy již tajně svěceným knězem P. Bedřichem Provazníkem. Ten měl v té době na starosti formaci sester, které nemohly veřejně realizovat své povolání. (Jak říkával: „Realizace nerealizovatelného.“)

K důvěryhodnosti tohoto setkání nepřímo přispěl P. Jan Rybář, taktéž tajně svěcený kněz SJ. Znali jsme se jako téměř sousedé i farníci z Bílovic. Ten mi několik dní před těmito událostmi podal pozitivní svědectví o P. B. Provazníkovi. Nevím, zda bych jinak nepovažovala celou situaci za provokaci.

Po rozhovoru s P. B. Provazníkem jsem byla pozvána do jednoho bytu, kde jsme se sešly čtyři kandidátky a začala pravidelná formace. P. B. Provazník měl těchto skupinek v Brně několik.

Scházelí jsme se jednou za čtrnáct dnů. Setkání mívalo vždycky část diskusí, formační, modlitební a liturgickou. Vždy byla příležitost k osobním konzultacím a svátostí smíření. V této pokoncilní době bylo kromě biblíka a duchovního vedení mnoho témat a oblastí ke vzdělávání. P. B. Provazník, sám velmi fundovaný, měl dar učení a tak to byly radostné časy na cestě za Pánem. Vstup do noviciátu probíhal zcela osobně a individuálně dle doporučení.

Já sama jsem tak učinila 8. září u P. Marie na Vranově u Brna, kde jsem jí po sv. přijímání svěřila svoji nastupující duchovní cestu. Naše doba noviciátu trvala jeden rok. V průběhu formace jsme měly příležitost absolvovat exercicie s P. Ladislavem Kubíčkem, který tehdy ještě pracoval ve výrobě a kněžskou službu vykonával neveřejně. Exercicie probíhaly v jednom bytě. Existovaly v Brně totiž statečné rodiny, které s velkým rizikem byly ochotné dát k dispozici na několik dní svůj byt pro takovou akci. Tehdy nás bylo v jednom bytě vzácných přátel nejméně dvanáct. A tam nám byl představen P. Ladislav Kubíček, kterého jsme předtím neznaly. On byl úžasný svou pokorou a jednoduchostí a přitom přísností a důrazností. Fantastická osobnost. Ten, myslím si, oslovil každého.

Vlastní sliby naše skupinka skládala 15. srpna 1969 na faře v Kunštátě. Tam tehdy sloužil P. Stanislav Krátký, snad hlavní iniciátor této formace. Měl s námi ještě jednodenní rekolekci a na závěr bylo přistoupeno k obřadu zasvěcení. Konal se v průběhu mše sv. na faře podle oficiálních předpisů včetně prostrace... Sliby jsme skládaly na jeden rok s perspektivou každoročního obnovování. To se také konalo, ale už ne takto slavnostní formou. Nejsem si jistá, zda jsme sliby obnovovaly ještě společně, později

jsem alespoň já přešla na soukromou formu – ve výroční den 15. srpna, po dohodě se zpovědníkem jsem při mši sv. slib obnovila. Jako skupinka jsme se i nadále jednou za čtrnáct dnů scházely pod vedením P. B. Provazníka. Od něho někdy v průběhu r. 1971 převzal formaci sester P. Josef Šik.

V té době jsem byla pověřena službou šoféra P. Provazníka. Ten měl na starosti formaci kandidátů kněžství a další vzdělávání určité skupiny tajně svěcených kněží. Jeho diecéze sahala prakticky od Šumavy k Tatrám, takže cest bylo požehnaně. Bylo třeba také připravovat a rozmnožovat studijní materiály. Proto P. Bedřich požádal o moje uvolnění ze skupinky sester. Hodně jsme se také věnovali zakládání malých modlitebních společenství jak mezi mladými, tak rodinami. Aby mohl člověk dávat, musí také čerpat. Proto jsme se s několika bratřími a sestrami scházeli pravidelně jednou týdně v tzv. „mateřském modlitebním společenství“. Byty k těmto setkáváním jsme pravidelně měnili. Kromě systematické práce s Písmem, jsme se v této skupince orientovali na prohloubení vztahu a úcty k Duchu sv. Již od sedmdesátých let jsme pravidelně každý rok slavili Svatodušní nověnu, kterou začala postupně do programu zařazovat i některá další společenství.

Úcta k Duchu sv. u některých bratří a sester vedla v polovině osmdesátých let k zaměření na charismatickou obnovu. Touto jsme postupně v našem společenství prošli a přijali ji za osobní spiritualitu.

Nastala doba svobody církve po roce 1989. Mohli jsme se začít scházet veřejně, realizovat setkání i více společenství. Semináře „Obnovy v Duchu sv.“ začaly veřejně. Mohli jsme i vycestovat. O prázdninách 1990 vycestovaly dva autobusy z Československa do Bernu na mezinárodní ekumenickou charismatickou konferenci a další dva autobusy do Paray le Monial, kde francouzská komunita Emmanuel pořádá cyklus pravidelných prázdninových setkání.

Se spiritualitou komunity jsme se seznámili již dříve. Postupně jsme poznávali, kolik toho máme společného a že vlastně „Duch vane kde chce“ a že i my „za železnou oponou“ jsme hledali obdobné duchovní cesty. Na podzim 1990 přijela skupina bratří z Komunity Emmanuel k nám do Brna a v říjnu 1990 jsem mohla společně s dalšími bratřími a sestrami zahájit postulát v komunitě.

Komunita Emmanuel je sdružení všech stavů, kněží, zasvěcených sester a bratří, manželů, svobodných. Základními pilíři spirituality jsou adorace, soucítění a evangelizace.

Charakterizovat komunitu by bylo samostatné téma. V době založení české větve komunity mně bylo již přes padesát roků. Vstupovat do noviciátu zasvěceného života komunity v tomto věku by bylo asi výjimečné a obtížné. Zůstala jsem tedy na rovině obnovy každoročního osobního soukromého zasvěcení. Postupně jsem přijala závazek angažovanosti v komunitě a v roce 2007 i zasvěcení ve Fraternitě Ježíšově, což znamená závazek rozhodnější věrnosti Ježíši, Církvi a misijnímu poslání komunity.

Komunita Emmanuel se mi stala domovem. Společenství sester a bratří „rodinou“ a možnost podílet se na jednotlivých službách komunity náplní života. K tomu všemu celoživotní duchovní formace v rámci celé komunity i malých společenství, ve kterých se setkáváme jednou týdně.

Pohlédnu-li zpět za svým životem, jak mě Pán vedl svou cestou, přes všechny moje chyby, nedostatky, nevěrnosti a viny, nestačím děkovat a vzdávat chválu za vše, co jsem dostala jako nezasloužený dar. Jak každá etapa profesního i duchovního života připravovala tu následující, jak jsem se stále jen divila a děkovala, jak bohatý stůl života mi Pán připravoval. Bohu díky.²⁸⁶

²⁸⁶ MALÁŠKOVÁ, H. *Malé svědectví o Božím vedení životem*. Příloha osobního dopisu autorce dipl. práce. Brno, 6. 3. 2012. Souhlas k otištění v dopise. Depon. in: archiv autorky, Brno.

Stanislava Anežka Salavová (nar. 1935)

Pochází z Vítovic – vesnice patřící do farnosti Královopolské Vážany. Po ukončení devítileté školní docházky pracovala v UP závodech Rousínov. V letech 1956 – 1958 studovala dálkově na Hospodářské škole v Brně. V roce 1968 absolvovala roční dálkové studium na Státním ústavu těsnopisném v Praze. Po „sametové revoluci“ navštěvovala v letech 1991 – 1992 katechetický kurz a několik let vyučovala náboženství na základní škole. Od mládí pečuje o výzdobu farního kostela v Královopolských Vážanech, od roku 1992 je kostelnicí a lektorkou.

V letech 1968 – 1970 se účastnila ve skryté církvi tajné formace žen k zasvěcenému životu. V roce 1969 složila po ročním noviciátě sliby, které obnovila 21. dubna 1995, kdy jako první žena v brněnské diecézi přijala panenské zasvěcení z rukou biskupa Vojtěcha Cikrleho.²⁸⁷

Stanislava Anežka byla na zasvěcený život připravována ve skupině žen, která se sice scházela v Brně, ale byla složena výlučně z žen bydlících v některém jiném blízkém městě či vesnici. O své životní cestě sepsala následující svědectví.

Narodila jsem se 9. června 1935 v Brně, kde jsem byla i pokřtěna jako Anežka Eva. Otec byl zedník a pracoval u Československých státních drah v Rousínově. Maminka byla v domácnosti a obhospodařovala naše menší hospodářství. Po ukončení devítileté školní docházky jsem nastoupila do zaměstnání v UP závodech Rousínov, jako pracovnice skladu materiálu a byla tak nablízku k výpomoci rodičům při polních pracích. Toužila jsem po školním vzdělání, ale kvůli rodičům jsem se toho vzdala.

V roce 1949 jsem se zúčastnila Biblických závodů děkanských i diecézních a seznámila se s jednou přítelkyní, která chtěla jít cestou zasvěceného života, ale rodiče jí to nedovolili. Tak se tato touha po hlubším životě s Bohem dostala ke mně. Ale starost o výpomoc rodičům a 50. léta tomu nepřály. Díky dobrým kněžím a přátelům, zůstalo toto v mém srdci.

Potom se naskytlá taková příležitost. V letech 1966 – 1967 dostal P. Stan. Krátký souhlas k nedělní výpomoci někde po kostelích (v té době pracoval jako jeřábník) a přijel také do Rousínova. Jeho kazatelské schopnosti tam přivedly spoustu lidí. Tak jsem se s ním seznámila a navázala kontakt. Následovaly pak první exercicie, které měl na Vranově a různá setkání ke spolupráci. Několik roků jsem přepisovala z magnetofonu jeho kázání, duchovní obnovy i exercicie. Setkávali jsme se i k prohloubení náboženského života. Byly to skupinky děvčat, které měly zájem o intenzivnější duchovní život. Scházeli jsme se většinou ve večerních hodinách různě po bytech. Přednášející se střídali. Zpočátku P. Stan. Krátký, potom delší období P. Bedřich Provaník, někdy také P. Krpálek a ke konci P. Šik. Konaly se také duchovní obnovy a exercicie, které vedl P. Ladislav Kubíček.

²⁸⁷ Sr. SALAVOVÁ, S. A. Příloha osobního dopisu autorce dipl. práce. Vítovice u Rousínova, 28. 2. 2012. Souhlas k otištění v dopise. Depon. in: archiv autorky, Brno.

První zasvěcení ve skryté církvi bylo po ročním noviciátu v roce 1969 na svátek Panny Marie Karmelské. Předcházely tomu exercicie od P. Ladislava Kubíčka. Zvolila jsem si jméno „Stanislava“. Kdysi jsem něco četla o sv. Stanislavu Kostkovi a zaujal mě citát: „Jsem zrozen pro věci vznešenější...“ a můj dodatek „chci žít podle vůle Boží“. Zasvěcení bylo opět někde v bytě při mši svaté, kterou celeburoval P. Šik. Slibovala jsem čistotu, chudobu a poslušnost. Na prstenu mám vyryto pouze jméno „Stanislava“ – bez data, kvůli bezpečnosti. Po dvou letech se měly sliby obnovovat, ale z důvodu bezpečnosti jsme se přestali scházet. Skončili jsme v dubnu 1970. Breviář v té době nebyl žádný. P. Krátký nám rozdál nafocený kompletář (modlitba před spaním). Ranní chvály a nešpory se používaly jen v opisu a tak i mariánské hodinky. od r. 1987 byl pak už používán laický breviář vydaný ve Vatikánu pro potřebu církve v Československu. Byl rozeslán také po farnostech.

Celou tu dobu nesvobody mě duchovně vedl P. Lad. Kubíček. V posledních letech jsme byli jen v písemném kontaktu, ale jeho spartánská výchova stačila. Uměl vždy povzbudit a v případě potřeby také srovnat. Mnohokrát jsem také s P. Stan. Krátkým navštívila různá společenství řeholních sester, kterým přednášel, takže o povzbuzení a podporu jsem neměla nouzi. Pán Bůh se o mě staral.

Ke konci roku 1994 jsem se řízením Božím potkala v Brně s P. Šikem. Předtím jsme se léta neviděli. Při hovoru se zmínil, že je možno zasvěcení obnovit před současnou církví. Protože jsem chtěla někam patřit, přijala jsem v týdnu po Velikonocích v r. 1995 v katedrále na Petrově panenské zasvěcení od otce biskupa Cikrleho. Dostala jsem také k modlitbě kněžský breviář. O mém zasvěcení ve farnosti téměř nikdo neví, dokonce ani bratrova rodina. Počátkem června 1995 se konala v Římě první mezinárodní pouť zasvěcených panen, které jsem se zúčastnila.²⁸⁸

Tolik svědectví statečných žen o jedné podobě zasvěceného života ve skryté církvi v době před více jak čtyřiceti léty. Stěží si dokážeme představit oběti a úzkosti, ale jistě i chvíle velké Boží blízkosti, jaké prožívaly ty, které nesly „tíhu dne i horko“ (Mt 20, 12). Ze svědectví vyplývá, že skládání slibů – nebo zasvěcení se konalo podle nějakého liturgického obřadu, při kterém ženy slibovaly čistotu chudobu a poslušnost. V roce 1969 to tedy mohl být s největší pravděpodobností Obřad řeholní profese. V dalším životě ovšem každá z žen podléhala v praktických rozhodnutích denního života pokynům svého zpovědníka, protože společenství těchto žen nemělo žádnou vnitřní strukturu či představenou. Sliby skládaly většinou do rukou biskupa, i když o tajném biskupském svěcení kněží, kteří je připravovali a vedli, tehdy nevěděly. V tom všem se životní způsob těchto zasvěcených žen podobá jak starověkému stavu panen, tak životu zasvěcených panen dnešních dnů.

²⁸⁸ SALAVOVÁ, S. A. Příloha osobního dopisu..., Vítovice u Rousínova, 28. 2. 2012.

3.5 PROGRAM FORMACE V LETECH 1968 – 1970 PODLE ZÁPISKŮ STANISLAVY ANEŽKY SALAVOVÉ

Stanislava Anežka Salavová je jednou z žen, které se v době nesvobody připravovaly na zasvěcený život v tzv. „podzemní“, neboli „skryté církvi“. Sešit poznámek, který si v době přípravy vedla zahrnuje období od 16. července 1968 do 30. dubna 1970.²⁸⁹ Zápisky z přednášek, jež se konaly každou druhou sobotu podávají dobrý přehled o obsahu formace, kterou ženy procházely, i o době, v níž žily. Některé důležité poznámky a události jsou zapsány těsnopisem, aby byly hůře srozumitelné nepovolaným očím. Nebudeme podrobně komentovat všechny zápisky, ale přiblížíme alespoň strukturu a obsah přednášek a důležité body formace. Zvláštní pozornost budeme věnovat tomu, jak bylo zodpovědnými charakterizováno postavení těchto žen v církvi, jaká byla jejich životní praxe a jak bylo specifikováno jejich místo v církvi.

3.5.1 Naukový obsah přednášek

Většina přednášek začíná stručným rozbohem některé z knih Písma. Nejprve jsou probírány listy sv. Pavla současně se žalmi, později další novozákonní epištoly a evangelia, knihy Makabejské, kniha Sirachovcova, Ester a kniha Job. Stručně je nastíněn také úvod do Písma sv. Na konci biblické části je vždy zařazen studijní úkol, který spočíval v četbě zadaného textu a sepsání krátké reflexe. Tyto reflexe psané na stroji jsou do sešitu na příslušných místech vlepeny.

Další část přednášek je tématická. Někdy je určité téma probráno v jediné přednášce, jindy v několika na sebe navazujících. Některá témata pokračují až po delší době. Bylo to pravděpodobně způsobeno střídáním přednášejících a jejich časovými možnostmi. U data některých přednášek je učiněna těsnopisná šifra jména přednášejícího, ale jednoznačně není možné rekonstruovat, kdo z nich se zabýval jakým tématem. Z koncilních dokumentů byla probírána konstituce *Lumen gentium* a systematicky po několik měsíců byl rozebírán dekret *Perfectae caritatis*. Výběr dalších témat byl proveden tak, aby byly objasněny základní pojmy morálky a etiky, a aby se

²⁸⁹ Srv. SALAVOVÁ, S. A. *Zápisky z formace 1968 – 1970*. [rukopis.] Datováno průběžně. Depon in: archiv S. A. Salavové, Vítovice u Rousínova.

uchazečky dovedly orientovat v dějinách církve a ve vývoji řeholního života. Zvláštní sešit, který se bohužel nedochoval se zabýval církevním právem.

Velká část témat souvisí s duchovním životem. Přiblížena je spiritualita sv. Ignáce a myšlenky Teilharda de Chardin. Značná pozornost je věnována modlitbě a meditaci – jejím formám a autentickému prožívání. Zvláště v přednáškách MUDr. Kubíčka je kladen důraz na harmonický rozvoj osobnosti z hlediska duchovního, duševního i tělesného. Na zralost osobnosti, přijetí a integraci sexuality, rozvíjení schopnosti bliženské lásky a oběti v duchu všeobecného kněžství.

Nauková stránka formace byla doplněna doporučenou četbou tehdy dostupné literatury – děl Dostojevského, Greena, Demla a Bernanose a shlédnutím filmových či divadelních představení nebo výstav – např. malíře Ludvíka Kolka. V rámci ekumenického tématu byla povinná i návštěva evangelické bohoslužby.

3.5.2 Průběh formace, sliby a stavovské povinnosti zasvěcených žen

Formace uchazeček začala na svátek Panny Marie Karmelské – 16. 7. 1968 a jejich první setkání se konalo o tři dny později. Na něm bylo stanoveno, že se celá příprava na zasvěcený život má dít v duchu radosti a být postavena na Duchu Svatém, protože to byl on, kdo v církvi vzbudil II. vatikánský koncil.²⁹⁰ Na tomto setkání byly stanoveny základní požadavky přípravy a pravidla pro chování žen – nyní už „novicek“:

Noviciát – něco nového v duchovním životě, nový paprsek lásky, naděje.

Rozhodující body:

1. Směr života.
2. Bezpečnost – velmi důležitá (nemá právo veřej.) absolutní mlčenlivost (podkladem pro bod zpytování svědomí).
3. Sv. svátosti – sv. přijímání – denní, sv. zpověď – 14denní.
4. Těžký hřích – retrospektivní pohled do života (pohled do minulosti) zda bojuji s těžkým hříchem.
5. Hlavní chyba.²⁹¹

Na dalším setkání byly ženy seznámeny se strukturou modlitby římského breviáře (jednalo se ještě o nereformovaný breviář) bez toho, že by byla stanovena modlitební povinnost. Životní zaměření bylo formulováno ve smyslu Koinótés:

²⁹⁰ Sr. SALAVOVÁ, S. A. *Zápisky z formace 1968 – 1970*, 19. 7. 1968.

²⁹¹ *Tamtéž.*

Strach je brzda moderního světa. Neumřeme v boji, ale strachem! (...)
Koinótés – společenský.

Uskutečňovat Krista celou naší podstatou – cele patřit Kristu.

1. Jednáme hned
2. Všemi dosažitelnými prostředky – vše aplikovat, co je možno
3. Jednáme i s rizikem – nebát se rizika
4. I s rizikem neúspěchu – totální koncepce (úplný plán) – otevřenost ke všem řádům
5. Cvičení ve ctnostech –
 - parusiálních – pro příchod Krista
 - parusium – druhý příchod Krista

Ctnost svědeckví o Kristu

- Ctnost křesťanské autentičnosti – naše víra je živá, projevuje se naším životem.
- Ctnost křesťanské angažovanosti – účastenství zodpovědnosti za vše, co je kolem.
- Ctnost celostimilovnosti – ctnost, která miluje jednotu.

Ne, co je dobré, ale co je lepší. V tom je smysl evangelních rad. Kristus říká, chceš-li být dokonalý...²⁹²

Z uvedených zásad je možné usuzovat na otce tohoto druhu formace F. M. Davídka. On sám se přípravy noviciek neúčastnil, ale víme, že jeho ostatní činnost, kterou vyvíjel ve společenství Koinótés byla cíleně zaměřena na teologii parusie.²⁹³ Pro rozvoj duchovního života byly sestřám předloženy jeho základní zákony:

Základní zákony duchovního života

1. Zákon pokroku – stálý růst, stále vpřed; odstraňovat nedostatky – statečnost, moudrost, mírnost.
 2. Zákon harmonie – řádu hodnot (vyváženost hodnot – modlitby a činnosti).
 3. Zákon oběti – více než modlitba (osobní věci musí ustoupit potřebám služby).
- Klást na obětní oheň, i když nevím, kdo se u něho ohřívá.
Společenství církve bojující, trpné a oslavené.
Duchovní život – systém přísné sebekontroly.²⁹⁴

Pro kontrolu duchovního života bylo novickám dáno zpovědní schéma s komentářem. V zápiscích je uvedeno, že se jedná o výklad „k prvnímu schématu“²⁹⁵ – tzn. že šlo o první ze tří zpovědních schémat F. M. Davídka, o nichž jsme hovořili dříve. Po třech měsících od započetí noviciátu dostaly ženy šestnáct bodů, které měly sledovat a naplňovat v běžném životě. Uvážíme-li, že se jednalo o zaměstnané ženy, které často pracovaly na směny a jejichž okolí nesmělo poznat, čím ve skutečnosti žijí, nebyly to snadné požadavky:

²⁹² SALAVOVÁ, S. A. *Zápisky z formace 1968 – 1970*, 1. 8. 1968.

²⁹³ Srv. FIALA, P. / HANUŠ, J. *Skrytá církev. Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s. 183.

²⁹⁴ SALAVOVÁ, S. A. *Zápisky z formace 1968 – 1970*, 14. 8. 1968.

²⁹⁵ *Tamtéž*, 11. 9. 1968.

1. PC ²⁹⁶	9. Vztah k okolí
2. Úcta k Duchu sv.	10. Apoštolát
3. Mše sv. – sv. přijímání	11. Vita communis – spol. život
4. Meditace	12. Život v přítomnosti Boží
5. Četba Písma sv. – studium	13. Střelné modlitby
6. Kompletář	14. Svatý růženec a jiné pobožnosti
7. Zpytování svědomí	15. Růst lásky k povolání
8. V čem se cvičím	16. Radostný duch ²⁹⁷

Nejzásadnější text celé formace je v zápiscích zaznamenán o dva týdny později. Je to jediné místo, na kterém se mluví o tom, kdo jsou tyto ženy směřující k zasvěcenému životu, jaké místo mají zaujímat a jakou úlohu plnit v církvi zbavené práva na rozvíjení řeholního i jakéhokoliv jiného způsobu zasvěceného života.

O církvi, jejíž struktury nebyly známé státním orgánům se hovořilo jako o církvi „podzemní“, „tajné“ nebo „skryté“. Lidé, kteří v ní byli přímo angažováni ji nazývali mlčící nebo umlčenou – *ecclesia silentii*.²⁹⁸ Tak je také označena v dále citovaném textu:

- Poznávat ducha II. vat. koncilu a býti připraveny a k dispozici biskupovi, k jakékoliv spolupráci, k uskutečňování dokumentů vatikánského koncilu. Podle záměrů tohoto koncilu stále hledat nové cesty k dobru Církve – bonu Ecclesiae.
- Zvláštním způsobem ctít Ducha sv. a Pannu Marii, Matku Církve (SME – služebnice matky Církve).
- Toto naše společenství je vyvoláno v život nutností a požadavkem doby. V duchu vatik. koncilu je toto naše společenství otevřeno jak ke všem požadavkům umlčené církve, tak ke všem náboženským řádům a kongregacím.
- Každý člen se souhlasem svého zpovědníka může vstoupiti do jakékoliv řeholní družiny a nebude mu činěna žádná překážka ze strany našeho společenství. SME se nebudou nadřazovat hlasu Ducha sv.
- Když to bude vůle Boží a v příznivých poměrech, chce naše společenství pomoci při zavedení společného života kněží. Vypomáhat při moderní správě farnosti a být jí k dispozici. Také může být svěřena časná péče farního domu, kde žijí společně kněží, aby se tak zabránilo všem nepříjemnostem – jakémukoliv pohoršení, aby se podpořilo dobro farnosti a celé diecése.
- Zvláštní znak SME je maximální svoboda spojená s odpovědností, jejíž květ je co největší – dokonalá láska PC.
- V období pronásledování, když je zamezeno uskutečnit společný život veřejně, provedení slibu chudoby a poslušnosti se řídí výlučně směrnicemi zpovědníka umlčené Církve, leč by ordinář jinak ustanovil.
- Noviciát se koná podle stanov církevního práva, pokud by ordinář neurčil jinak.
- Sliby se dělají pouze jednorocní – důvodem je zbožnost stále nová a rostoucí. I když je záslužné, když se zavážeme na celý život k řeholnímu životu.²⁹⁹

²⁹⁶ PC = *perfectae caritatis* – dokonalá láska (pozn. aut.)

²⁹⁷ SALAVOVÁ, S. A. *Zápisky z formace 1968 – 1970*, 9. 10. 1968.

²⁹⁸ *Ecclesia silentii* byl také název společenství skryté církve, které působilo v Praze. Srv. FIALA P. / HANUŠ, J. *Skrytá církev. Felix M. Davídek a společenství Koinótés*, s.182.

²⁹⁹ SALAVOVÁ, S. A. *Zápisky z formace 1968 – 1970*, 21. 10. 1968.

Toto tedy jsou stanovy – nebo spíše směrnice společenství oněch statečných žen, které toužily spojit svůj život s Kristem v trvalé skrytosti a navzdory hrozbě výslechů a pronásledování. Necítíme se být oprávněni k tomu, abychom uvedené principy podrobili chladnému rozboru a hodnocení. Tváří v tvář velké lásce žen i pastorační obětavosti kněží se s uctívou zdrženlivostí zastavíme jen u několika skutečností.

Společenství vzniká a odvolává se na ducha II. vatikánského koncilu, který rozhodl o obnově stavu panen, v době již krátce před promulgací nového obřadu panenského zasvěcení. Ač byl stav panen v církvi již obnoven, nebylo to v naší zemi známo a formace i sliby žen pokračovaly až do roku 1989 podle výše uvedených principů. Z faktického hlediska je proto zasvěcování žen v brněnské diecézi třeba zařadit do období před oficiálním obnovením stavu panen, ač se časově odehrávalo v době krátce před i po jeho zavedení. Tím více zde můžeme vidět prorocké působení Ducha Svatého, který vedl duchovní skryté církve stejným směrem jako koncilní otec. V tomto smyslu je významné navázání sester na biskupa a diecézi, stejně jako služba farnosti a kněžím. Také dnes jsou podle obnoveného obřadu připuštěny k zasvěcení panny pouze z autority místního biskupa, kterému přísluší stanovit, jak mají naplňovat své povolání v diecézi,³⁰⁰ která je jejich vlastním společenstvím – ne nadarmo se o zasvěcených pannách říká, že mají být jakýmsi „druhým řádem“ diecézních kněží.

Svoboda, s níž si sestry mohly zvolit vstup do některé řeholní rodiny je také stejná jako u dnešních zasvěcených panen, jejichž zasvěcení není překážkou pro vstup do řehole.³⁰¹ Konečně je zásadní výslovně deklarovaný vztah k Panně Marii – Matce církve. Nejen proto, že ona byla vždy zvláštní průvodkyní zasvěcených panen, ale i pro spojení vztahu k Marii se vztahem k církvi, kteréžto vazby jsou vyjádřeny v názvu společenství – „Služebnice Matky Církve“³⁰². Společenství si říkalo SME – snad z latinského *Sorores Matris Ecclesiae* – a i tato zkratka mohla znesnadnit porozumění nepovolaným. Vždyť, kdo při rozhovoru rozpozná, zda bylo řečeno „my – SME“ nebo obyčejné „my jsme“?

V situaci, v níž se novicky nacházely bylo pochopitelné, že sliby byly skládány pouze na dobu jednoho roku. Zákruty života jsou nevyzpytatelné a představení jistě

³⁰⁰ Srv. KONGREGACE PRO BOHOSLUŽBU. *Obřad zasvěcení panen. Ordo consecrationis virginum*, 3, 5.

³⁰¹ Srv. ZUBERT, B. W. *Řeholní právo. Instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997. ISBN neuvedeno, s. 156.

³⁰² V běžném textu píšeme slovo církev s malým c, ale v citacích ctíme pravopis rukopisu.

nechtěli uvádět ty z žen, které by z nějakého důvodu v zamýšleném způsobu života nevytrvaly do těžkých problémů svědomí – připomeňme, že v této době ještě stále platila již dříve zmíněná právní úprava kodexu z r. 1917. Jak jsme se dozvěděli z citovaných svědectví, nebyly tyto jednoroční sliby již nikdy oficiálně obnovovány, i když ženy byly nadále po celá léta se jmenovanými kněžími a biskupy v intenzivním kontaktu. Jistě tomu tak bylo hlavně z bezpečnostních důvodů. Vyjádření celoživotního sebeodevzdání proto zůstalo jen mezi sestrou a Kristem.

V březnu 1969 se novicky připravovaly na exercicie. K zamyšlení dostaly dvacet bodů, v nichž měly s odvahou promýšlet svoje povolání ve světle Ducha Svatého a v zodpovědnosti vůči církvi. Připomenuta jim byla konstituce Pia XII. *Provida Mater Ecclesiae* z roku 1947 – konkrétně výzva, aby se v církvi tvořily nové duchovní rodiny, jež budou užívat nových metod a prostředků a budou mít nové poslání, odlišné od toho dříve obvyklého a tradičního.³⁰³ Dále se měly zaměřit na svoje budoucí praktické uplatnění v oblastech jako je např. studium, pomoc v duchovní správě, práce s mládeží či rodinami nebo vedení farního domu. Časem měly své zájmy a hřivny sdělit konzultorovi.³⁰⁴

Od 30. dubna do 3. května 1969 konaly novicky v soukromém bytě exercicie pod vedením P. MUDr. Kubíčka. Exerciční přednášky byly zaměřeny na vztah k Duchu Svatému, poznávání Boží vůle v životě, modlitbu, církev, evangelijní rady, rozvíjení laického kněžství a posvěcování sebe i okolí.³⁰⁵

Počátkem července novicky opět probíraly modlitbu breviáře a byla jim stanovena tato modlitební povinnost:

- v pracovních dnech se měly modlit alespoň dvě hodinky: chvály, nešpory a doplněk, což mohly nahradit čtyřmi desátkami růžence.
- o sobotách a nedělích měly modlitební povinnost čtyř hodin: chvály, jednu ze tří malých hodin, nešpory a kompletář – tuto povinnost mohly též nahradit modlitbou patnácti desátků růžence.³⁰⁶

³⁰³ Srv. SALAVOVÁ, S. A. *Zápisky z formace 1968 – 1970*, 12. 3. 1969.

³⁰⁴ Srv. *Tamtéž*, 12. 3. 1969.

³⁰⁵ Srv. *Tamtéž*, 30. 4. – 3. 5. 1969.

³⁰⁶ Srv. *Tamtéž*, 2. 7. 1969.

Rok po zahájení noviciátu – 16. července 1969 – skládala sestra Anežka Salavová řeholní sliby, při nichž obdržela jméno Stanislava. Nejprve vykonala zpověď u P. Kubíčka v lese na kopci Viňák u Sychotína. Její osobní vzpomínka na přijetí této svátosti je popsána v životopisné knize o P. Ladislavu Kubíčkově – *Až k prolití krve*:

Na nezapomenutelný zážitek ze Sychotína vzpomíná i řádová sestra Stanislava. Když se rozhodla pro zasvěcený život a čekaly ji sliby, přijela za Ladislavem ke svátosti smíření. Bylo hezky, a tak ji zavedl do lesa za domem, ukázal na pařez a řekl: „Zde je moje zpovědnice.“³⁰⁷

V zápise Stanislavy Anežky z tohoto dne je napsáno: „16. 7. 1969 ve svátek Panny Marie Karmelské“ a těsnopisem – „zpověď u Ladislava v lese“. Následuje citát sv. Stanislava Kostky:

*„Jsem zrozen pro věci vznešenější;
chci být tak živ, jak Bohu se líbí
a nechci dbáti na chválu a hanu lidskou.“*

Opět těsnopisem je napsáno *Stanislava* a latinkou *Aeternae caritati!*³⁰⁸

Setkávání sester nadále pravidelně pokračovala. V březnu 1970 opět konaly exercicie (podle těsnopisné poznámky alespoň jejich část dával Stanislav Krátký)³⁰⁹ a poslední exercicie měly sestry naplánované na dny 27. – 30. 12. 1970³¹⁰. Sešit sice ještě obsahuje rozpis přednášek do konce roku 1970, nicméně poslední zápis v něm je z 30. dubna 1970. Po tomto datu bylo sestrám sděleno, že se jejich skupina z bezpečnostních důvodů již nadále scházet nemůže.

3.6 O SKRYTÉ RADOSTI

V této kapitole jsme měli možnost poznat prostřednictvím přímých účastníků některé skutečnosti ze života církve v naší zemi v nedávné době útlaku, v době všudypřítomného státního dohledu nad církví, kdy bylo ženám i mužům znemožněno zvolit si legálně cestu zasvěceného života. Dnes lze bohužel jen stěží zprostředkovat nejistou a tísnivou atmosféru let po sovětské okupaci v r. 1968, stejně jako ovzduší následujícího období normalizačních prověrek.

³⁰⁷ SVATOŠOVÁ, M. (ED.). *Až k prolití krve*, s. 82-83.

³⁰⁸ Srv. SALAVOVÁ, S. A. *Zápisky z formace 1968 – 1970*, 16. 7. 1969. Příloha 4.

³⁰⁹ Srv. *Tamtéž*, 22. – 24. 3. 1970.

³¹⁰ Srv. *Tamtéž*, 19. 2. 1970.

Rozsáhlá činnost společenství Koinótés vedeného Felixem M. Davídkem byla ve své době církevními představenými (nakolik o ní věděli) přijímána s nedůvěrou a rozpaky a ani dnes není možné souhlasit s mnohými jeho názory a s postupy, které uplatňoval. Nicméně způsob, jímž spolu se svými spolupracovníky podchytil ženy toužící po zasvěceném životě, stejně jako náplň jejich formace, jistě patří k pozitivním stránkám působení této části skryté církve. Dosvědčuje to i nedávno uveřejněný požadavek Petra Příhody na hlubší prozkoumání podobných oblastí činnosti Koinótés, jako byla právě tato:

Dnes o tom potřebujeme vědět víc, zejména o vnitřních poměrech společenství. Bude to náročný badatelský úkol (z konspirativních důvodů se tehdy nevedly záznamy). Nové hodnocení si zaslouží pozitiva, třeba koncepce vzdělávání, a zejména vypracovaná pastorační praxe v malých skupinách (tu bude církev v budoucnu velmi potřebovat).³¹¹

Na konci předchozích kapitol jsme vždy mluvili o radosti. Ani tentokrát tomu nebude jinak. Důvodem k radosti je už to, že v době tuhého státního dohledu nad církví, v době, která v mnoha ohledech postrádala naději, zprostředkovali tajně vysvěcení kněží nezanedbatelnému počtu žen duchovní formaci, soustavně se jim věnovali a umožnili jim žít zasvěceným životem. Je krásné, že se zaměřili právě na vytvoření a vedení ženského společenství zasvěceného života, které se v mnohém podobalo průkopnickým společenstvím zasvěcených panen prvotní církve. Tato aktivita, označovaná účastníky jako „realizace nerealizovatelných povolání“, byla ve skryté části církve brněnské diecéze něčím mimořádným a vyžadovala velké osobní nasazení a statečnost všech zúčastněných.

Při práci na této kapitole došlo k několika vzácným setkáním, vzniklo několik hodin nahrávek a několik desítek stran needitovaných přepisů rozhovorů.³¹² Po vzájemné dohodě s tázanými jsme zde nepoužili výňatky z těchto nahrávek, ale zařadili jsme namísto toho písemná svědectví zformulovaná jak Mons. Josefem Šikem, tak sestrami Helenou Maláškovou a Stanislavou Anežkou Salavovou. Při všech setkáních bylo možné vnímat jejich radost z Božího vedení, vděčnost za dar povolání i za to, co ve skryté církvi prožili.

³¹¹ PŘÍHODA, P. Znovu: Felix M. Davídek a jeho Koinótés. Recenze na: Erwin Koller, Hans Küng, Peter Križan (ed.), Zrazené proctvo. Československá podzemná církev mezi Vatikánem a komunizmom. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2011. *Perspektivy. Příloha Katolického týdeníku*, 2012, roč. 23, č. 8, s. II. ISSN 0862-5557.

³¹² SrV. VANĚK, M. A KOL. *Orální historie. Metodické a „technické“ postupy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80-244-0718-3, s. 16-36.

Je přirozené, že po více jak čtyřech desítkách let se z paměti oslovených vytratily některé podrobnosti, konkrétní místa událostí či jména osob. U některých osob se zase pamětníci necítili být oprávněni ke zveřejnění jejich totožnosti. Je třeba si stále připomínat, že pastorece zasvěcených žen probíhala v konspiračních podmínkách, kdy bylo z bezpečnostních důvodů žádoucí, aby každá zúčastněná osoba znala jen nezbytně nutná fakta, místa a jména.³¹³

Sestry Helena a Stanislava Anežka, stejně jako otec Josef, nezastírali obtíže života a své nelegální činnosti na poli skryté církve v socialistickém Československu. Vyprávěli o těžkostech, pochybnostech i vyčerpání, ale z jejich slov zaznívala upřímná radost ze společenství církve a živé nadšení. Velkým svědectvím je, že toto nadšení se nevztahovalo jen na jejich minulé působení v ilegalitě, ale že všichni dále nezištně sloužili a slouží podle svých darů a sil ve farnostech a společenstvích, do kterých byli posláni.

³¹³ V průběhu práce jsme oslovili také Davidkova světitele – biskupa Jana Blahu, který byl díky fakultám papeže Pavla VI. jediným legálně vysvěceným biskupem ve struktuře Koinótés. (Srv. FIALA P. / HANUŠ, J. *Koinótés. Felix M. Davídek a skrytá církev*. 1. vyd. Brno: CDK, 1994. ISBN neuvedeno, s. 98.) Biskup Blaha byl udiven samou existencí této aktivity ve skryté církvi, protože podle svých slov věděl pouze o tajné formaci zaměřené na vzdělávání budoucích kněží.

ZÁVĚR

Vytkli jsme si za úkol zjistit, zda v moravských diecézích v období let 1889 – 1989 žily panensky ženy, které si zvolily svůj životní stav z lásky ke Kristu a pokud ano, nakolik se jejich způsob života podobal životu zasvěcených panen prvních křesťanských století. Chtěli jsme poznat, zda a jaká byla podobnost mezi někdejším „stavem panen“ (který zcela zanikl v 11. století) a pozdějším „panenským stavem“, jestliže je od sebe dělila vzdálenost nejen geografická, ale hlavně společenská a historická. Cílem našeho zájmu nebylo pouhé konstatování přítomnosti žen žijících – byť pouze neoficiálně – zasvěceným životem ve světě, ale také srovnání pohledu církve na tento jejich životní styl a způsobu pastorační péče o ně.

Z tohoto důvodu jsme první kapitulu věnovali zevrubnému popisu základních charakteristik, jimiž byl vymezen starověký stav panen. Nastínili jsme dobu a způsob přípravy, vývoj liturgie panenského zasvěcení a jeho závaznost. Abychom mohli popsat konkrétní zásady, jimiž se panny řídily ve svém všedním životě, zvolili jsme pro tento účel z velkého množství děl věnovaných zasvěceným pannám spis sv. Ambrože *De virginibus ad Marcellinam*. Na jeho základě jsme poukázali na určité znaky životní disciplíny, jaká byla od zasvěcených panen té doby požadována. Věnovali jsme se oblasti duchovního života a modlitby, formám postu a kajícího a pojednali jsme také o zásadách pro práci, službu a společenské styky panen.

Zkoumané období let 1889 – 1989, které je hlavním tématem práce, jsme z historických důvodů rozdělili na dvě části. První část tohoto časového úseku popsaná ve druhé kapitole se zabývala podobou panenského stavu na sklonku devatenáctého století a v první polovině století dvacátého – a to až do roku 1950 (kdy bylo represivními opatřeními vládnoucí komunistické strany nadále znemožněno legální rozvíjení jakékoliv formy zasvěceného života).

Na základě několika knih, které na Moravě v uvedeném období vyšly a jejichž obsahem jsme se podrobně zabývali, jsme mohli konstatovat několik skutečností. V moravských diecézích žilo v popisované době nezanedbatelné množství žen, které si zvolily svobodný stav dobrovolně a z lásky ke Kristu a které zároveň necítily povolání k řeholnímu životu. Tato situace byla v církvi obecně známá, panenský životní stav byl akceptován a ženy byly v takovém svém rozhodnutí církví podporovány.

Z rozsahu pojednaných knih je patrné, že také pastorační péče, která jim byla věnována, byla považována za potřebnou a důležitou. Pokud jde o duchovní rady a životní zásady předávané těmto příslušnicím panenského stavu, byly namnoze inspirovány právě díly starověkých autorů určenými zasvěceným pannám – a z velké míry i zde citovaným dílem sv. Ambrože.

Dospěli jsme k závěru, že životní styl a duchovní akcenty zasvěcených panen doby sv. Ambrože a žen žijících v panenském stavu na konci 19. a v I. polovině 20. století byly v mnoha ohledech shodné či velmi podobné, a to i přes odlišnou historickou a společenskou situaci. V popisovaném období bylo možné udělit panenské zasvěcení pouze řeholnicím určitých řádů. Obřad zasvěcení pro panny ve světě sice neexistoval, ale soukromé sliby panenství nebo čistoty přesto požívaly velké vážnosti. Platná církevně právní úprava je považovala za natolik závažné, že jejich prominutí bylo vyhrazeno Apoštolskému Stolci. Také z hlediska závaznosti se tedy panenský stav na Moravě v 19. a I. polovině 20. století podobal starověkému stavu panen.

Čtenář nepatřící do okruhu zasvěcených panen může namítnout, že jsme zvláště knihám vydaným v 19. století věnovali příliš velkou pozornost a že jsme tuto práci zatížili zbytečně mnoha citacemi. K tomu si dovolíme podotknout, že když byly zasvěcenými pannami tyto knihy před několika lety objeveny v antikvariátech, způsobily mezi nimi doslova senzaci. Byly pro ně prvními svědectvími o tom, že způsob jejich života měl a má tradici a oprávnění i v naší zemi.

Ve třetí kapitole jsme zpracovali téma tajné formace žen zaměřené k zasvěcenému životu, kterou v letech 1968 – 1989 (kdy byl státem znemožněn legální rozvoj institutů zasvěceného života) organizovalo v brněnské diecézi společenství skryté církve Koinótés. Tajně vysvěcený biskup Davídek, který společenství řídil, vypracoval plán systematické formace pro ženy, které chtěly žít zasvěceným životem. Malé skupiny žen se scházely každé dva týdny v soukromých bytech, kde jim přednášeli tajně vysvěcení duchovní. Po ročním noviciátě skládaly tyto novicky na dobu jednoho roku sliby čistoty, chudoby a poslušnosti, které dále obnovovaly soukromou formou. Společenství těchto „Sester Matky církve“ nemělo žádnou vnitřní strukturu. Ženy měly být otevřené pro službu ve své farnosti, měly sloužit potřebným a vnímat potřeby diecéze. V individuálních otázkách podléhaly pouze svému zpovědníkovi.

Obřad zasvěcení panen pro ženy ve světě byl sice promulgován již v roce 1970, takže tato aktivita společenství Koinótés se z velké části odehrávala v době, kdy již bylo v římskokatolické církvi opět umožněno udělovat ve světě žijícím ženám panenské zasvěcení, ale tato skutečnost nebyla v naší církvi známa. Považujeme za pozoruhodné, že životní forma, jaká byla pro tyto ženy ve skrytých strukturách církve vytvořena, měla tolik společného jak se starověkým stavem panen, tak s obnovenou podobou tohoto života. Uvedené ženy žily sice ve skrytosti a o jejich zasvěcení často nevěděla ani jejich rodina, ale budeme-li vnímat, že církev je jedna a nelze ji dělit na „zjevnou“ a „skrytou“, pak jejich sliby přijaté knězem či biskupem, byť tajným, měly povahu slibů veřejných.

Práce na této poslední kapitole byla v mnohém neobvyklá. Jednalo se totiž o aktivitu, která dodnes není obecně známá, a o níž není zmínka ani v publikacích zabývajících se přímo společenstvím Koinótés. V souvislosti s činností biskupa Davídka se pozornost většinou soustřeďuje na jeho sporné aktivity v oblasti biskupských a kněžských svěcení a také na kněžské svěcení žen (kteroužto aktivitu považujeme za naprosto absurdní). Bylo by škoda, kdybychom se pod dojmem těchto skutečností stavěli rezervovaně i k tajné formaci žen k zasvěcenému životu, kterou zavedl.

Považujeme za dosud nevyužitou příležitost k poznání nedávné historie naší církve to, že ač mezi námi dosud žijí pamětníci nelehkých časů útlaku, zůstává poklad jejich zkušeností z určité části ležet ladem. Byli jsme proto vděční za možnost hovořit se dvěma sestrami, které tajnou formaci absolvovaly a s knězem, který ženy provázel po celých dvacet let. Nebylo pro ně lehké, po dvaceti letech života v naprostém utajení a dalším dvacetiletí neokázalé služby, aby souhlasili se zveřejněním svých zkušeností a životních příběhů. Velmi si vážíme, že k tomu přivolili. Jejich svědectví jsou natolik zajímavá, že jsme je, i přes jejich rozsáhlost, začlenili do vlastního textu práce (ač se tím původně zamýšlený rozsah třetí kapitoly podstatně zvětšil). Přesto jsme uvedené téma ani zdaleka nevyčerpali a v této oblasti nadále zůstává prostor pro další bádání.

Z uvedených svědectví vyplynulo, že spíše, než volba konkrétního, právně vymezeného životního stavu, je důležité Boží povolání. Můžeme dovést, že starověký stav panen měl, zvláště v době pronásledování církve, podobu individuálního zasvěceného života nebo života v malých společenstvích do jisté míry právě kvůli nepříznivým vnějším podmínkám. Stejně tak ženy v socialistickém Československu, které chtěly odpovědět na Boží volání k zasvěcenému životu, hledaly dostupnou formu

tohoto života více než jeho konkrétní podobu nebo spiritualitu. Ostatně zasvěcené panny tehdy i dnes jsou ve volbě spirituality svobodné a chtějí-li, mohou též vytvářet společenství³¹⁴.

Domníváme se, že jsme dostatečně prokázali, že v moravské církevní provincii žily v období let 1889 – 1989 ženy podobným způsobem, jako zasvěcené panny v prvním tisíciletí po Kristu. Tento panenský stav byl jejich vlastním povoláním, protože mnohé si mohly svobodně zvolit i jinou formu zasvěceného života. Po zvážení všech důkazů se odvážíme tvrdit, že život panen ve světě patří k pokladu zasvěceného života církve do té míry, že bývá v církvi přítomný bez ohledu na přízeň doby, či oficiální uznání ze strany církve.

Také jsme dostáli úmyslu dokázat, že dnešní zasvěcené panny českých a moravských diecézí mají na co a na koho navázat. Obdobná životní forma byla v naší církvi a společnosti přítomná přinejmenším sto let před obnovením stavu panen v naší místní církvi. Způsob, jakým církev k ženám volícím si panenský stav přistupovala, stejně jako příklady zasvěcených žen z doby nesvobody, mohou být pro dnešní zasvěcené panny v mnohém povzbuzením.

Po II. vatikánském koncilu dochází v římskokatolické církvi k novému rozkvětu individuálních forem zasvěceného života. Byl obnoven nejen stav panen, ale i poustevnický život, který je u nás již také zastoupen. Na diecézní úrovni dochází v mnoha zemích, včetně naší, i k obnově stavu vdov (o které jsme pojednali před několika lety³¹⁵) a v letošním roce uplyne dvacet let od udělení prvního panenského zasvěcení v našich zemích.

Stav panen je v současné době přítomen ve všech diecézích Čech a Moravy. Rádi bychom se podíleli na vzniku publikace, která by mapovala historii a obnovu individuálních forem zasvěceného života v naší zemi. Domníváme se, že tato práce může být jedním z podkladů pro kapitolu o historii panenského stavu a rádi bychom v budoucnu přikročili také ke zpracování tématu obnovy stavu panen u nás po roce 1989.

³¹⁴ Srv. *CIC*, kán. 604 § 2.

³¹⁵ Srv. ČISAŘOVÁ, M. M. *Některé současné snahy o obnovu stavu vdov v římskokatolické církvi*. Bakalářská práce obhájená na CMTF UPOL, 2006. 68 s.

PRAMENY

- DAVÍDEK, FELIX MARIA. *II. zpovědní schéma*. [strojopis] Nedatováno. Depon in: archiv Josefa Šika, Brno.
- DAVÍDEK, FELIX MARIA. *První zpovědní schéma*. [strojopis] Nedatováno. Depon in: archiv Josefa Šika, Brno.
- DAVÍDEK, FELIX MARIA. *Zpovědní schéma*. [strojopis] Nedatováno. Depon in: archiv Josefa Šika, Brno.
- MALÁŠKOVÁ, HELENA. *Malé svědectví o Božím vedení životem*. Příloha osobního dopisu autorce dipl. práce. Brno, 6. 3. 2012. Souhlas k otištění v dopise. Depon. in: archiv autorky, Brno.
- SALAVOVÁ, STANISLAVA ANEŽKA. Příloha osobního dopisu autorce dipl. práce. Vítovice u Rousínova, 28. 2. 2012. Souhlas k otištění v dopise. Depon. in: archiv autorky, Brno.
- SALAVOVÁ, STANISLAVA ANEŽKA. *Zápisky z formace 1968 – 1970*. [rukopis] Depon in: archiv S. A. Salavové, Vítovice u Rousínova.
- ŠIK, JOSEF. *Odpovědi na otázky*. [rukopis] 7 s. Předáno autorce dipl. práce 8. 5. 2011. Depon. in: archiv autorky, Brno.

PRIMÁRNÍ LITERATURA

- DOERNER, A. (CELÉ JMÉNO NEUVEDENO) *Na rozcestí. Jinochům a dívkám před volbou stavu*. Přerov: Sestry Neposkvrněného Početí Panny Marie v Přerově, Šířava 7. 80 s.
- KARLÍK, OLDŘICH. *Význam panenství v mravním životě podle sv. Ambrože*. Olomouc: Cyrilometodějská fakulta bohoslovecká, 1931. 142 s.
- Kristus a Panna. Úplná rozjímavá a modlitební kniha. Na tisíciletou památku úmrtí sv. Methoděje, apoštola Slovanů, která se slaví na posvátném Velehradě r. 1885, sepsáno pro zbožné dívky československé*. 2. opravené vyd. Brno: Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských, 1889. 639 s.
- KULÉN, J. (CELÉ JMÉNO NEUVEDENO) *Nejvznešenější ozdoba nevinných srdcí čili Kniha o panenství*. Přel. A. Lubojacký. Frýdek: Knihotiskárna Františka Orla, 1899. 396 s.
- VODIČKA TIMOTHEUS (ED.). *Svatý Ambrož. O pannách. Pohřební chvalořeč O bratru Satyrovi*. Olomouc: Dominikánská edice Krystal, 1948. 169 s.

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

- II. Vatikánský sněm. Konstituce o posvátné liturgii. Sacrosanctum Concilium. In *Dokumenty II. vatikánského koncilu*. Praha: Zvon, 1995, s. 125-171. ISBN 80-7113-089-3.
- Anne Leflaive 1899 – 1987. In *Ordo virginum – textobraní VI*. 1. vyd. Brno: Zsvěcené panny českých a moravských diecézí, 2002, s. 20-21. ISBN nevedeno.
- Codex iuris canonici. Kodex kanonického práva*. Praha: Zvon, 1994. 812 s. ISBN 80-7113-082-6.
- Codex iuris canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*. Romae: Typis polyglottis Vaticanis, 1922. 918 s.
- CYPRIÁN. De habitu virginum. In *Liturgie hodín II. Doba postní, velikonoční triduum a doba velikonoční*. Praha: Karmelitánské nakladatelství, 2002, s. 1879-1880. ISBN 80-7192-705-8.
- De CANDIDO, L. (CELÉ JMÉNO NEUVEDENO). Zsvěcený život. In DE FIORES, STEFANO / GOFFI, TULLO (ED.). *Slovník spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 1148-1159. ISBN 80-7192-338-9.
- EPIPHANIUS. Panarion: Adversus haereses Panarium. In NOVÁK, JOSEF J. (ED.). *Patristická čítanka*. 2. vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1988, s. 58-60. ISBN nevedeno.
- FIALA, PETR / HANUŠ, JIŘÍ. *Koinótés. Felix M. Davídek a skrytá církev*. 1. vyd. Brno: CDK, 1994. 177 s. ISBN nevedeno.
- FIALA, PETR / HANUŠ, JIŘÍ. *Skrytá církev. Felix M. Davídek a společenství Koinótés*. Brno: CDK 1999. 388 s. ISBN 80-85959-39-9.
- GOGOLA, JERZY. Zsvěcená čistota. In GOGOLA, JERZY (ED.). *Řeholní formace*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2002, s. 257-341. ISBN 80-7266-110-8.
- HILDEBRAND, DIETRICH VON. *Reinheit und Jungfräulichkeit. [Čistota a panenství.]* 4. vyd. (1. vyd. 1927) St. Otilien: EOS Verlag Erzabtei St. Otilien, 1981. 201 s. ISBN 3-88096-089-5.
- HIPPOLYT ŘÍMSKÝ. *Apoštolská tradice*. 1. vyd. Velehrad: Refugium Velehrad-Roma, 2000. 54 s. ISBN 80-86045-45-5.

- HOLLAND, SHARON. Zasněčené panny v dnešní církvi. In *Ordo virginum – textobraní III*. Brno: Zasněčené panny českých a moravských diecézí, 2000, s. 1-15. ISBN neuvedeno.
- HUOT, D. M. (CELÉ JMÉNO NEUVEDENO). *Die Jungfrauenweihe. [Panenské zasněčení.]* Abtei St. Erentraud-Kellenried, rok vydání neuveden. 21 s. ISBN neuvedeno.
- JERONÝM. *Výbor z dopisů. Úvodní studie, překlad a poznámky Jiří Šubrt*. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2006. 310 s. ISBN 80-7298-156-0.
- JÖRGENSEN, JOHANNES. *Svatá Kateřina Sienská*. 1. vyd. Praha: Ladislav Kuncíř, 1946 (1947), 481 s.
- Katalog brněnské diecéze ke dni 1. 10. 2010. Proměnná část*. Brno: Biskupství brněnské [pro vnitřní potřebu], 2010. 200 s. ISBN neuvedeno.
- Katechismus katolické církve*. Praha: Zvon, 1995. 649 s. ISBN 80-7113-132-6.
- KONGREGACE PRO BOHOSLUŽBU. Obřad zasněčení panen. *Ordo consecrationis virginum*. In *Zasněčený život ve světle reformy II. vatikánského koncilu: Dokumenty z let 1964 – 1997*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997. 511 s. ISBN neuvedeno.
- KOHUT, PAVEL VOJTĚCH. Zasněčený život a křesťanské duchovní stavy: Dialogický smysl různosti životních forem v církvi. *Mezinárodní katolická revue Communio*. 1997-. Svitavy: Trinitas, 2004, č. 3-4, s. 242-266. ISSN 1211-7668.
- KOCH, JIŘÍ / MALÁŠKOVÁ, HELENA (ED.). *Pokorně a s láskou. Sborník k počtě Mons. Ing. Bedřicha Provazníka*. 1. vyd. Rosice: Gloria, 2007. 122 s. ISBN 978-80-886760-34-6.
- KRÁTKÝ, STANISLAV. *K plnosti. Rozhovory Jana Mazance s dobrým bratrem a biskupem skryté církve*. 2. vyd. Brno: Cesta, 2010. 240 s. ISBN 978-80-7295-128-4.
- LEANDR SEVILLSKÝ. *De institutione virginum*. In *Ordo virginum – textobraní IV*. 1. vyd. Brno: Zasněčené panny českých a moravských diecézí, 2000, s. 35-36. ISBN neuvedeno.

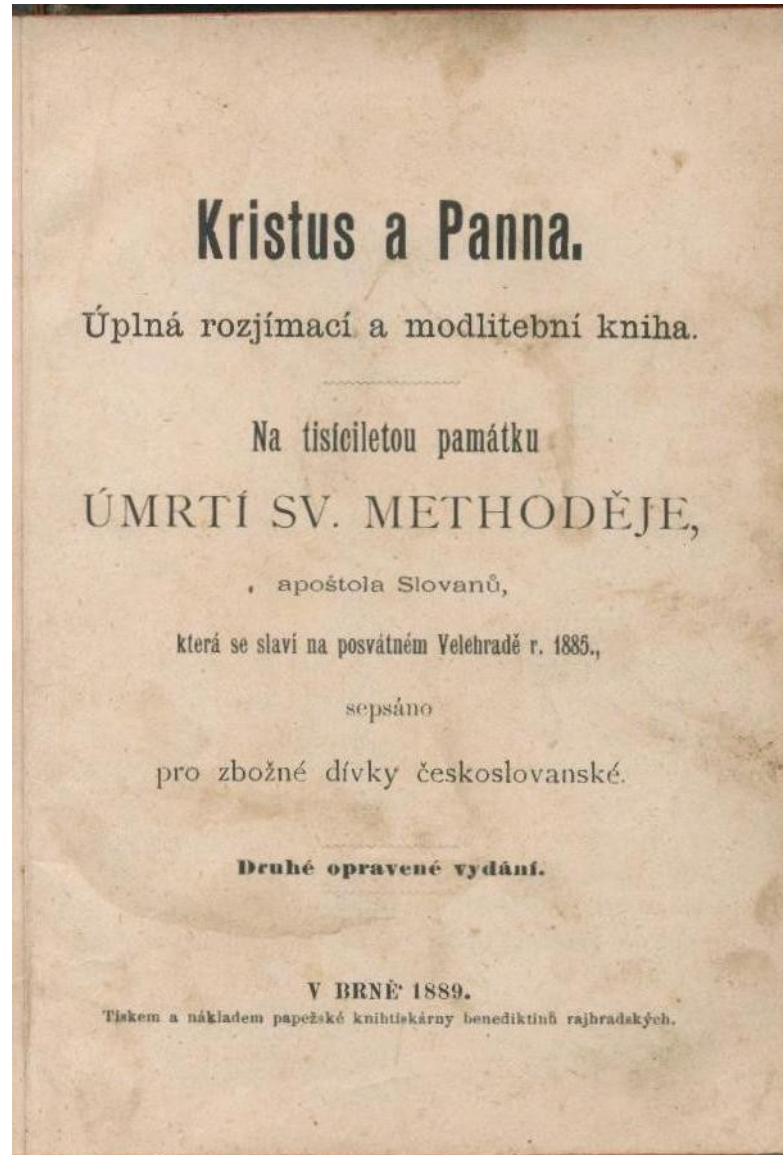
- LENZENWEGER, JOSEF. *Der heilige Ambrosius Bischof von Mailand*. [Svatý Ambrož, biskup milánský.] 2. vyd. Neukirchen bei Lambach: St. Adalbero-Verlag der Benediktinerabtei Lambach, 1963. 48 s. ISBN neuvedeno.
- MARMION, COLUMBA. *Nevěsta Slova*. 1. vyd. Praha: Krystal OP, 2006. 71 s. ISBN 80-85929-89-9.
- MARTINŮ, JAN. *Manželské právo církve katolické se zřetelem na manželské právo občanské vůbec, zvláště na manželské právo občanské republiky československé*. 2 sv. Olomouc: Nákladem vlastním, 1928 a 1930. Sv. 2. (1930). 389 s.
- MISZTAL, HENRYK. *Svatí a blahoslavení laici*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2004. 591 s. ISBN 80-7266-183-3.
- Nový zákon. Z původního řeckého znění přeložil Dr. Ondřej M. Petrů O. P.* Řím: Křesťanská akademie, 1970. 622 s. ISBN neuvedeno.
- Překlad Kodexu kanonického práva*. Pracovní text komise pro překlad Kodexu při CMB fakultě v Praze, pobočce v Olomouci. 3 svazky. [Strojopis – cyklostyl] Rok vydání neuveden. 516 s. (sv. 2, 339 s.)
- PŘÍHODA, PETR. Znovu: Felix M. Davídek a jeho Koinótés. Recenze na: Erwin Koller, Hans Küng, Peter Križan (ed.), *Zradené proroctvo. Československá podzemná církev mezi Vatikánem a komunizmom*. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2011. *Perspektivy. Příloha Katolického týdeníku*, 2012, roč. 23, č. 8, s. II. ISSN 0862-5557.
- REES, ELISABETH. Celibát v prvotní církvi. In *Ordo virginum – textobraní VIII*. 1. vyd. Brno: Zasněžené panny českých a moravských diecézí, 2008, s. 36-39. ISBN neuvedeno.
- SCHALLER, MARIAN. *Svatý Benedikt. Patriarcha západního mnišstva*. Praha: Bohuslav Rupp, 1947. 240 s.
- SCHLOSSEROVÁ, MARIANNE. *Staré – ale ne zastaralé. Zasněžení panen jako cesta následování Krista*. [Alt – aber nicht veraltet. Die Jungfrauenweihe als Weg der Christusbefolgung.] 1. vyd. Brno: Zasněžené panny českých a moravských diecézí, 2001. 56 s. ISBN neuvedeno.
- SUCHOMEL, FRANTIŠEK / KORVAS, ONDŘEJ MARIA. *Duchovní zátiší. Kniha o exerciciích doma i v cizině*. Plzeň: Bohuslav Kümpel, 1938. 420 s.

- SVATOŠOVÁ, MARIE. (ED.). *Až k prolití krve. Radostné poselství P. MUDr. Ladislava Kubička*. 2. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2005. 364 s. ISBN 80-7195-037-8.
- Teologie těla. Katecheze Jana Pavla II. o lidské lásce podle Božího plánu*. 2. vyd. Praha: Paulínky, 2005. 592 s. ISBN 80-86025-99-3.
- VANĚK, MIROSLAV A KOL. *Orální historie. Metodické a „technické“ postupy*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 78 s. ISBN 80-244-0718-3.
- VAŠKO, VÁCLAV. *Dům na skále 2. Církev bojující. 1950 – květen 1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. 472 s. ISBN 978-80-7192-892-8.
- VENTURA, VÁCLAV. *Spiritualita křesťanského mnišství 1. Od prapočátků po svatého Jan Zlatoústého*. 1. vyd. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2006. 348 s. ISBN 82-0-86882-03-9.
- VENTURA, VÁCLAV. *Spiritualita křesťanského mnišství 2-3*. 1. vyd. Praha: Benediktinské arcidiákonství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, 2010. 455 s. ISBN 978-80-0-86882-14-7.
- Weber, Leonhard. M. *Mysterium magnum. Zur innekirchlichen diskussion um Ehe, Geschlecht und Jungfräulichkeit*. [Velké tajemství. Ke vnitrocírkevní debatě o manželství, pohlaví a panenství.] Freiburg: Herder, 1963. 126 s. ISBN neuvedeno.
- ZUBERT, BRONISLAV WENANTY. *Řeholní právo. Instituty zasvěceného života a společnosti apoštolského života*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997. 411 s. ISBN neuvedeno.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Titulní strana knihy <i>Kristus a panna</i>	99
Příloha 2: Vzor panenského slibu z knihy <i>Kristus a panna</i>	100
Příloha 3: Titulní strana <i>Knihy o panenství</i>	101
Příloha 4: Záznam o zasvěcení Stanislavy Anežky Salavové.....	102
Příloha 5: Felix Maria Davídek – Zpovědní schéma	103
Příloha 6: Felix Maria Davídek – První zpovědní schéma	106
Příloha 7: Felix Maria Davídek – Druhé zpovědní schéma.....	109

Příloha 1: Titulní strana knihy *Kristus a Panna*

Příloha 2: Vzor panenského slibu z knihy *Kristus a panna*

— 394 —

naopak toho zneužívá k zavržení sebe; neboť psáno jest: „Komu více dáno, více bude od něho požadováno.“ Projevuj tedy, křesťanská panno, i zevnějškem svým, že dobře čítáváš. Ve všem jednání svém buď prostá a jednoduchá, čím všechno více skryté, bez okázalosti, a neměj nic zvláštního, nic nápadného, čím bys se od jiných lišila; pokračuj vždy obyčejnou cestou ctností, cestou boje vytrvalého, každodenního nosení kříže, nevyhledávej věci nad sebou, neboť tím mnozí oklamáni a zlým duchem obelstěni byvše, zbloudili, zpyšněli, padli a zahynuli.

Bude-li milý Bůh chtíti tebe jinou cestou vésti, učiní to sám, netřeba ti toho vyhledávati; pročez co nalézám v životě svatých a světic Božích neobyčejného a mimořádného, tomu budu se obdivovati, pomýšlejíc, jak zázračný jest Bůh ve svatých svých; nebudu jich však v tom napodobovati, to bylo jen jim dáno; avšak následovati budu jejich krutých bojův, ustavičné, nepřetržité jejich trpělivosti, poníženosti, jejich lásky, poslušnosti a sebezapírání, v kterýchžto ctnostech všichni vyvolení po celý život svůj se cvičili a cvičí.

Slib panenský. Slib jest velká a bohumilá věc; slibujte, ale také plňte, neboť jest lépe neslibiti, nežli slibu nedostáti, napomíná Duch svatý. Mnohé panny ve světě zaslibují a zasvěcují panenství své Pánu Ježíši a zavazují se k tomu slibem, protože panenství slibem Bohu obětované jest o mnoho záslušnější nežli beze slibu. Při tom však bývá často skryta lest zlého ducha. Za tou

— 395 —

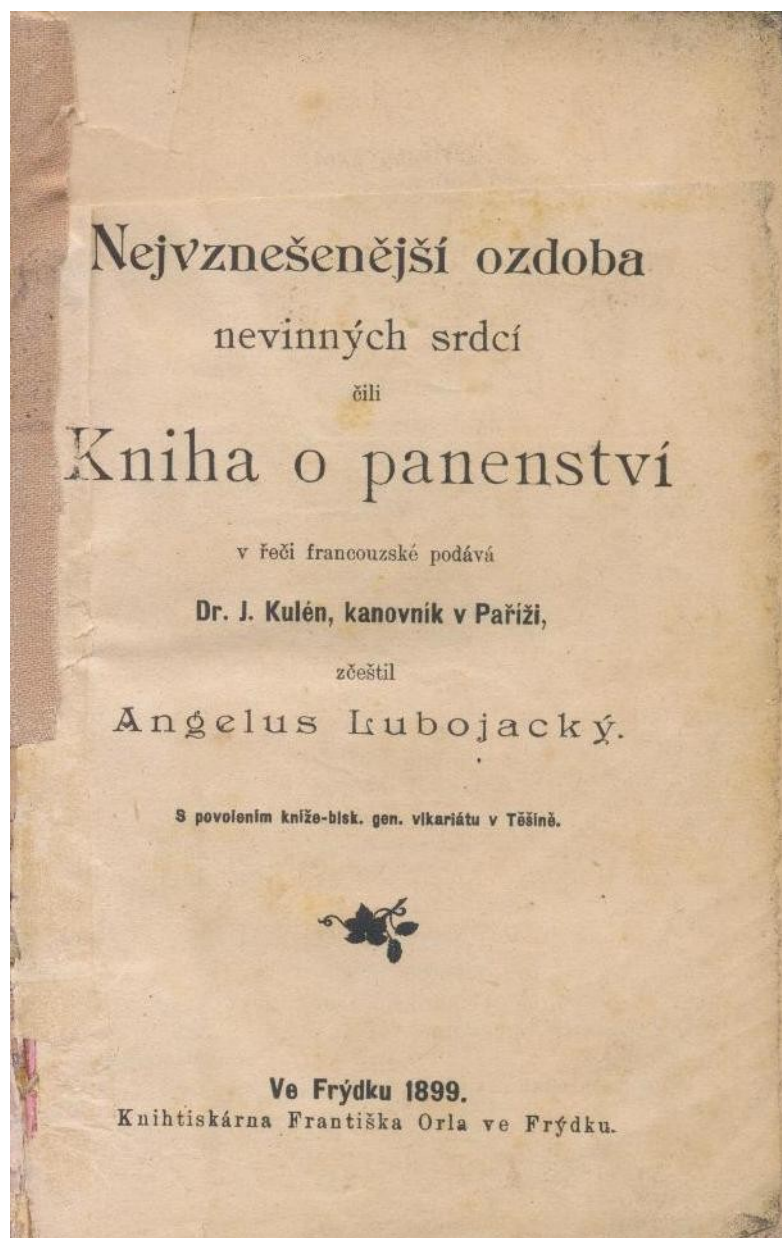
příčinou musí panna křesťanská dříve než tak závažnou věc učini, tři věci dbáti, a sice: bez rady a dovození svého zpovědníka slibu žádného nečiníti, neboť moudrý poslouchá rady; pak nečiníti slibu nepředložené a nerozvážlivě, neboť hnuší se Bohu slib zpozdilý a nepředložený, praví Duch svatý, a pak nečiníti slibu na vždy až do smrti, nýbrž jen vždy na kratší dobu, na příklad od nejsladšího Jména Ježíš až do Veliké noci, od Veliké noci až k svátku sv. Dominika, od svátku sv. Dominika až do růžencové Panny Marie a pak opět až do nejsladšího Jména Ježíš.

Způsob slibu panenského.

Ó nejlaskavější Ježíši, jenž jsi můj Bůh, můj život, má jediná naděje a mé jediné věčné blaho, já N. N., tvá nehodná služebnice, zaslibuji Tobě dnes v důvěře na Tvou neskončenou lásku a milosrdenství a z veliké touhy, abych Tobě jediné sloužila a náležela a nejčistší Pannu Marii, Matku Tvou, při nebeském dvoře zřítí mohla, své panenství a čistotu těla i duše až do . . . Proto Tě snažně prosím pro Tvou nejsvětější krev a Tvou neskončenou lásku, abys mi milostí svou nápomocen býti ráčil, abych to, co Tobě s milostí Tvou dnes slibuji, také s milostí Tvou šťastně dokonala. Ó Ježíši, Tobě žiji, ó Ježíši, Tobě umírám, ó Ježíši, Tvou jsem v životě i ve smrti. Amen.

Tři božské ctnosti, víru, naději a lásku neopomine křesťanská panna častěji v životě asi každé

Příloha 3: Titulní strana Knihy o panenství

Příloha 4: Záznam o zasvěcení Stanislavy Anežky Salavové

16. 7. 1969

Ve svátek Panny Marie Karmelské

es - 1/2 -

sv. Stanislav Kostka:

Jsem zrozen pro věci vznešenější;
"chci být tak žir, jak Bahu se líbí,
a nechci dbáti na chválu a hanu lidskou.

sl

Aeternae caritati!

Příloha 5: Felix Maria Davídek – Zpovědní schéma

Zpovědní schéma

Na začátek uvědomění: křesťan je povolán ke svobodě a odpovědnosti.

Z toho vyplývají otázky:

- a) snažím se podle svého nadání a podle možností svobodně sloužit Bohu a lidem?
- b) snažím se podle svého nadání a podle možností svobodně a odpovědně spolupracovat na uspořádání světa?

Největším božím přikázáním je přikázání l á s k y.

Z toho vyplývají otázky:

- a) Setkávám se s každým člověkem s ochotou mu pomoci a s pochopením pro jeho slabosti a chyby?
- b) Přijímám vděčně každou lidskou nábožnost a úctu, která se mi nabízí?
- c) Snažím se to, čím trpím, přijmout a vnitřně zvládnout? (mohu trpět nedostatkem nadání, výkonnosti, finančních prostředků, fyzickými vadami, nemocí, stářím, vlastní nedostatečností, slabost charakteru, vlastní chyby).

Vždy mám pamatovat na to, že když Kristus umíral, vzal na sebe všechny zármutek a všechnu vinu!

Kristus Pán ve svém veřejném životě kladl velký důraz na v í r u.

Jaká je moje víra? Zjistím to, když si upřímně odpovím na otázky:

- a) Je pro mne víra silou, která mne má k tomu, abych stále začínal znovu a stále usiloval o utváření sama sebe i světa kolem mne podle Boží vůle?
- b) Snažím se cestu k tomu stále znovu nacházet v přemýšlení o sobě a v rozhovoru s druhými?
- c) Dělán odpovědná rozhodnutí nebo se nechám "hnát"?
- d) Dívám se na Boží přikázání jako na něco, co mne omezuje nebo v nich vidím přikázání lásky, která mají na zřeteli dobro mé i mých bližních? a která nás zavazují k nezištné lásce?

Zákony, které platí pro všechny, nemohou nikdy obsáhnout mnohotvárnost života. Do vědomí, kromě toho vstupují nové hodnoty a hlediska, ke kterým zákon ještě nepřihlížel. Vystopovat dobro - to je schopnost mého svědomí.

- a) Dělán dost pro utváření svého správného svědomí?

- b) Je rozhodnutí svědomí posledním ukazatelem mého jednání?
- c) Dokáží poslechnout hlasu svého svědomí i tehdy, když vyžaduje něco jiného než litera zákona?
- d) i tehdy, když vyžaduje víc, než kolik žádá zákon?
- e) dělám dost pro formování svého charakteru?
- f) Dokáží mít radost z dobra, které se mi podařilo?
- g) Neprošvihl jsem vykonání nějakého dobra, uděláním radosti?

Z různých oblastí života vyplývají pro nás různé povinnosti a úkoly.

- RODINA
- a) Přispívám k tomu, aby rodina byla místem bezpečného útulku, místem důvěry, věrnosti, porozumění a vzájemného zájmu?
 - b) Neohrozil jsem rodinnou harmonii svým napětím, nespokojeností, panovačností, maličerností, nedůvěrou ..?
 - c) Ponechávám každému v rodině svobodu k tomu, aby se stal zcela sám sebou?

POVOLÁNÍ -

- a) Vzdělávám se dále a rozvíjím svůj talent?
- b) Angažují se, co se týče pracovních podmínek, spravedlivé odměny, čistého klimatu na pracovišti?
- c) Nezalazl jsem ustrašeně do ulity a dělám jen to nejnnutnější, zapomínaje, že svou prací tvořím svěřený svět?

VOLNÝ ČAS -

- a) Využívám volného času k zotavení?
Dokáží správně odpočívat?
Dovedu respektovat nutnost odpočinku u druhých?
(spánek, oddechová četba, poslech hudby, procházka .. sport).
100x nic umožní i osla!
- b) Využívám volného času ke starosti o druhé?
K prohloubení vlastního života?
- c) Nepromarnil jsem mnoho času chozením od ničeho k ničemu?

- 3 -

- SPOLEČNOST - a) Uvědomuji si svoji povinnost
b ý t i n f o r m o v á n ?
(Nezaměňovat se zvědavostí!)
- b) Dokáží si udělat svůj vlastní úsudek
a nebojím se jej vyjádřit ve věcech
veřejného mínění?
- c) Dokáží vystoupit proti závadám?
- SVĚT - a) Zajímám se o pokrok světa nebo se
omezují na vlastní zájmy a skupinový
egoizmus?
- b) Exponuji se ve věci dobra všude, kde
se k tomu naskytne příležitost?
- CÍRKEV - a) Podávám svým chováním ve všech ob-
lastech svědectví víry?
- b) Udržuji svou víru živou modlitbou,
svátostmi, eucharistií?

První zpovědní schéma pro sv. zpověď.

Úvodní poznámky:

Rozlišujeme zpověď a duchovní vedení.
Ve zpovědi se vyznávají a odpouštějí hříchy, kdežto duchovní vedení bychoz mohli spíše chápat jako duchovní s p o l u u č a s t e n s t v í.
V duchovním vedení nemůže být řeč o nějakém uplatňování moci nad druhým člověkem.

Při celé věci je důležité: aby člověk byl hlavou v nebi, ale uvědomil si, při tom, že nohy má stále na zemi! Aby tedy nelítal v oblacích, nebo aby dokonce nebyl vzhůru nohama!

Body I. schématu:

1. HLAVNÍ CHYBA - V ČEM SE CVIČÍM?

/aspoň aby hlava byla v nebi! Pokračuje kajícíník?

Rozlišuje svoji chybu? Ne-li, je zle!?

Nejhoršími chybami je zářeha a lenost.

Milovat se věčně, ne egoisticky. Při realizaci 1. bodu tohoto schématu se vždy dosáhne nejen vykořenění této chyby, ale nutně se zkvalitňují i jiné ctnosti! /na př. trpělivost, atd./ Není možné-obvykle- vykořenit hlavní chybu za týden, někdy je to práce na celý život; to ovšem nemusí být žádná prohra celý život s něčím bojovat!

Penitent hledá hlavní chybu sám, i za cenu, že se několikrát mylí a mylně vyhodnocuje. Zpovědník ho učí hledat a zase nepřipouští, aby hledání /mít jednu věc v 1. bodě/ probíhalo od zpovědi ke zpovědi. /Odpovědnost jí najít!/
Jak se pozná hlavní chyba? Poznává se tak, že se vyhodnocují nejszávažnější, poklesky minulého života a zjišťuje se společná příčina. Je dobré také vyjít z psychoanalytického rozboru naší povahy, poněvadž naše hlavní chyba je velmi úzce spjata s naší povahou /obvykle/

Tuto svoji zjištěnou chybu odstraňujeme pomocí předem plánovaných a prováděných návyků.
Trpělivost, pomoc Boží /důležitá zásada, poznatek; modlitba zabírá až po vlastní naší snaze,

akci!/
lll

2. MEDITACE - rozmluva s Kristem. Přes rozum na 1. místě, pak 2. - vůle, 3. - cit.
Rozmluva s Kristem o nejaktuálnějším tématu svého života. /Je jedno, z jaké je to oblasti... komplexní spiritualita!/
2.

3. ANIGLOGIE - řád hořnot: Respektuji naprosto důsledně! Dávat přednost důležitějšímu před méně důležitými! V tomto je několik hladin:
Zaměstnání: práci provádět kvalitně a rychle!
Doma: studium,
pomoc doma: rychle, poznat, kdy je to třeba- aktualita lásky!

Pro nás platí zásada, že vždy dáváme přednost náboženské potřebě věřících předě vším! /Chyba by bylo: "Nevyrušovat, dělám na př. dogmatiku!" /
Odetnit návštěvy zábavné od potřebných!
Radovat se s radujícími, plakat s pláčícími!
Studium se dá nahradit obětí!

4. APOŠTOLÁT.

- a/ apoštolát svatosti platí pro všechny, je účinný vzhledem k celému lidstvu!
b/ specialisace: charita, mládež, studium /podle hřiven/
Apoštolát v našem případě: A. studium
B. dobrý příklad

5. INTENSITA: - stupeň plnění, růst.
/v plnění jednotlivých bodů/

6. ARS REGNANDI - umění správného vztahu k lidem

Podmínkou je : dobré ovládnání a řízení sama sebe
Několik poloh: 1. Ars regnandi u aně samého:
koordinace rozumu, vůle, citů...
2. Ars regnandi ve vztahu k okolí:
nezačínám nikdy dirigováním, nýbrž vyladuji nejprve osobní svatosti nejbližší okolí...
/Sem také patří vyžadovat spravedlnost ux úřadů - namířeno proti strachu a lenosti!/
6.

7! ARS AMANDI - umění milovat.

3 úrovně lásky: k sobě, k bližnímu, k Bohu.
Ars-amandi sebe i druhých k Paruzii /k druhému
příchoďu Kristovu/!

Vše se vyhodnocuje podle zásady: Čím více ztra-
tím sobectví, tím více miluji!

Likvidace sobectví, egoismu- nezištná láska, růst

Co se týče VI. přikázání:

V člověku jsou 2 mohutnosti: Eros a Agapé.

Eros - ten chce brát, Agapé - ta dává.

Agapé musí růst !

8! V. přikázání - NEZABIJEŠ ! Hledět si zdraví!

S nemocnými to nevytrhneme!

Fungujeme-li dobře centrální nervová spustava?

Spím dobře? Nezdají se mně nevhodné sny?

Ovládám se? Nejsem nervosní? Není u mne diskoor-
dinace?/Je v pořádku endokrinologie?/ - nevyvá-
ženost, neseřizenost?

Práce na stereotypu, abych byl stále adaptibilní,
pěstovat chuť k adaptibilitě! Ne přílišná pravi-
delnost ve spaní a jídle = vyježděná cesta na
hřbitov. Pravidelností degeneruje 99% neuronových
cest nachystaných k činnosti. Občas přetáhnout,
cvičím tak pružnost!

9. ÚČAST NA MŠI SV. - liturgický život.

Obětní smýšlení! /Fons vitae ecclesiae/

10. ZÁVĚR DNE - večerní zpytování svědomí.

Každý večer probrat všechny body, ale jeden
nebo dva podrobně! Vzbudit dokonalou lítost!

Spojit se se společenstvím svatých, P.Marii,
Matkou moudrosti.

11. VOLNÉ .

Příloha 7: Felix Maria Davídek – Druhé zpovědní schéma

II. ZPOVĚDNÍ SCHEMA.

I.

1. Touha po lepším a lepším poznání : a/ v řádě přirozeném
b/ v řádě napřirozeném
...lepším a lepším... vědecká analýza, modlím se o to, abych se
stal lepším a lepším poznávajícím a moudrým.
...studium profaní i theolog. hříbna.
ad b/ dokončování poznání v moudrosti, moudrost na kolenou.
Např. jak zpovědník rozumí penitentovi, laik světu.
2. Touha být apoštolem parusie
a/ Parusie druhých
b/ parusie vlastní /moje/
Veškerý apoštolát transformovat parusiálně.
3. Touha po svatosti
Toužím po spáse druhých, moje svatost...
Průběh uvědomování si, jak já sám toužím být svatým. Ne kasuisticky,
ale ukazatelem lásky je, jak se dovedeme rozdávat.
Axiologie rozdávatí ! Vytíženost zpovědníka v tom, že osobně zodpověden
za to, zda dokončují bod Omega na zemi... Tedy starost o jejich svatost.
Kolik se sebe vydají lásky.
Kvalitě dávat přednost před kvantitou.
4. Souhlas (a touha s obětí). Axiolog nést tíži dne radostně, nejen se
nebat, ale toužit po tom dni. Žádný strach.
Radostně nést utrpení = nesmysl ! Radost vyplývá z předávání části
řízení Kristu Pánu. Nesmím trpět psychicky. Kristus na kříži - předal
ars regnandi Otci a tehdy nejvíce ovládl svět. Obětí = ars regnandi.
Nad čím nemohu vykonat vládu já, tu nechávám radostně vládnout Krista
Pána. Dynamicky nastartovat k celosti. Chodící celost.
5. Ars moriendi . Součast ars amandi. Touha setkat se s Pánem. Nemít se
setkání strach. Už počáteční nemocí se těším na setkání s Pánem. Přes
ubývající ars rege regnandi dokončují sebe jako část mystického Těla
Kristova a z toho se radují. V posvěcující milosti je nás část Krista
a ten se po smrti setkává se sebou, s Kristem celým.
6. Smysl pro mystické Tělo Kristovo. Dělat nové svaté, ale i živé svaté
dělat....
Dokončovat Krista v sobě, dokončovat skrze sebe společnost. Obcování sva-
tých začíná už na zemi, tím, že skrze ně do určité society přichází
Kristus , alter Christus na kalvarii.
7. Angažovanost. Vědomí dějinné odpovědnosti, neutíkat z boje !
Pěstování současnosti. Neutíkat z boje pod záminkou, že se nesluší prát
se, že to vyřeší druzí.
Odstarnit všechny formy egoismu. Kdo se neangažuje, ten se angažuje jen
pro sebe. Aby to byla moudrost, tak ten se angažuje pro svět, který ap-
likuje parusiální cnosti.

II.

1. Péče o dynamický stereotyp. Kontrola jak zvládám adaptaci, kterou-
koliv osobu, událost society, která je mi nepříjemná.
Ukazatelé: a/ negativní momenty mě nesmí stressovat
b/ každou situaci se snažit zvládnout jako pozitivní.
2. Smysl pro nové cesty Boje o nové, optimalisace válce. Je nenormální
ji nevyvíjet ! Probojovat, angažovat se za nové generace = my jsme most
čím více staárnu, tím více kladu důraz na mladé.
3. Smysl pro církev jako otevřenou společnost Ekumenické konference,
setkávat se víc a více s lidstvem... Většina nepotřebuje řád poznání,
ale řád bytí a ten otvírá lásku.

III.

I. Pěče o duchovní život Růst radosti = parametry růstu
Růst svobody

Čím je duchovní život dokonalejší, tím je jednodušší a ne problems-
tický, Radost z duchovního života, není ho jako tíží, duchovní ži-
vot se vobozuje, činí život lehkým a přehledným. I při vzrůstající
komplexibilitě velmi jednoduchým.
Duchovní život musí osvobozovat.

IV.

Ars regnandi Všechny body před tím. Když povedu sebe, povedu i
druhé.. Regere, regnare...

V.

Vlastní údatek

II